

753

**L'EDUCACIO EN EL LLEURE
AL BAIX LLOBREGAT I L'HOSPITALET.
PASSAT, PRESENT I FUTUR**

Raimon Bonal
Joan Costa
Daniel Garrell
Marta Llobet
Montserrat Suñol

FUNDACIO JAUME BOFILL
Barcelona, juliol 1992

I N D E X

Introducció	5
1. El marc geogràfic, social i econòmic del nostre estudi	12
1.1 La geografia del Baix Llobregat	12
1.2 Una població entre la dinàmica i el bloqueig	13
1.3 L'economia del Baix Llobregat	18
1.3.1 L'estructura industrial	18
1.3.2 L'estructura sectorial	19
1.3.3 L'ocupació: població activa, desocupada i ocupada	20
1.4 Les diferències zonals dintre de la comarca	26
1.4.1 La zona del Delta Baix	27
1.4.2 La zona del Delta Occidental	37
1.4.3 La zona del Llobregat	47
1.4.4 La zona Nord	57
2. La construcció de l'objecte d'estudi: el fenomen social de la pedagogia en el lleure	63
2.1 Elements d'història	66
2.2 Educar en el lleure	73
2.2.1 Els principis inspiradors	73
2.2.2 La dinàmica pedagògica	76
2.2.3 El recurs a les campanyes	80
2.2.4 La comunicació dintre del moviment	81
2.2.5 La difícil sortida dels participants	82
2.2.6 L'esplai i l'escola	83
2.2.7 La vida interna	85
A. El sosteniment econòmic	85
B. Disposar de monitors	89
C. Treballar amb adolescents	89
D. Plantejar-se un creixement	89
E. Incidència de la tasca realitzada	90
F. La vida quotidiana	91
2.3 Entorn dels responsables	94
2.3.1 La formació	94

2.3.2	D'on surten els monitors?	99
2.3.3	Retribució o voluntariat?	100
2.4	Els beneficiaris dels espais	105
2.5	Els neguits dels moviments	109
2.6	Els perfils conceptuals i pràctics del nostre objecte d'estudi	114
3.	Plantejament metodològic	117
4.	Estructura i funcionament dels centres d'esplai al Baix Llobregat i L'Hospitalet	128
4.1	Les entitats	129
4.1.1	Entitats que han respost i moviment al qual pertanyen	129
4.1.2	Orígens i situació actual	130
4.1.3	Ubicació geogràfica de les entitats	133
4.2	Els locals	134
4.2.1	Règim de tinença i ús	134
4.2.2	Dimensions dels locals i la seva distribució	135
4.2.3	Condicions d'habitabilitat i de seguretat	137
4.3	La dinàmica econòmica	140
4.3.1	La comptabilitat	140
4.3.2	La quantia dels ingressos del curs i les seves fonts	141
4.3.3	Els ingressos per colònies i campaments	143
4.3.4	Les despeses i les seves partides	144
4.3.5	Altres elements que incideixen en la dinàmica econòmica	145
4.4	Funcionament de les entitats	145
4.4.1	L'organització	145
4.4.2	Les vinculacions de les entitats	146
4.5	El personal educador: les seves característiques	146
4.5.1	Quant són? Edat i sexe	146
4.5.2	D'on són i què fan?	148
4.5.3	L'antigüetat dins les entitats	152
4.5.4	Titulació i condicions laborals	153
4.6	El col·lectiu atès	154

4.6.1	Quant són? Edat i sexe	154
4.6.2	On viuen? Procedències familiar i escolar	155
4.6.3	Antigüetat dels socis a l'entitat	158
4.6.4	Les quotes	159
4.6.5	Les motivacions en la freqüentació de l'esplai	160
4.6.6	La dimensió dels grups participants	161
4.6.7	La integració social	162
4.6.8	L'ús lingüístic habitual	163
4.7	Les activitats	165
5.	Vers un esdevenidor sense oblidar la història	167
5.1	El paper jugat per l'Església com a pionera i protectora d'un moviment amb una dimensió social ...	167
5.2	L'esplai i el moviment associatiu	173
5.2.1	Una rica tradició associativa	173
5.2.2	Un exemple paradigmàtic: el Centre Juvenil de Bellvitge	176
5.2.3	El balanç global del paper del lleure en la vida associativa catalana	178
5.3	La implantació d'un esplai.....	182
5.3.1	L'equip humà	182
5.3.2	El repte de la integració	182
	- La integració cultural	182
	- La integració social	185
5.3.3	Els problemes pendents	186
5.4	El reconeixement social	189
5.4.1	Un important ressó que s'apaga	189
5.4.2	Ressonàncies amb una certa convergència	190
	- Els pares i la societat en general	190
	- Els mateixos joves	192
5.4.3	Les causes de la situació	192
5.5	La pedagogia entre l'escola i el lleure	193
5.5.1	La falsa competència entre institucions educatives en un context de crisi escolar	193
5.5.2	Escoltant les veus del vent.....	199

5.6 El personal educador	200
5.6.1 Els costos personals i professionals dels monitors	200
5.6.2 Els requisits del monitor ideal	204
5.7 Cal remunerar aquesta feina?.....	205
5.8 El lleure i l'administració.....	211
5.8.1 D'una administració intervencionista i desitjada a una administració perversa	211
- L'administració democràtica	211
- Les dificultats econòmiques de la intervenció	212
- Perversions o adulteracions de l'administració	217
5.8.2 El teixit social, objectiu de la democràcia ..	220
Conclusions generals	225

INTRODUCCIO

El lleure és un espai de la nostra vida quotidiana que cada vegada pren un relleu més considerable.

Paradoxalment, ha merescut una relativa poca atenció per part dels investigadors en ciències socials i, quan l'ha tinguda aquesta atenció, ha estat sota el domini i l'empremta d'un component fortament ideològic. Només cal fer memòria de la teoria de la classe ociosa dels socialistes utòpics francesos (sobretot, Saint-Simon) denunciant la inutilitat i el parasitisme social de la classe no productiva que esdevé una vertadera tara social i el Dret a la mandra del gendre de Carles Marx, Paul Lafargue, reivindicant la lliberació de la classe obrera de l'opressió provocada per les condicions de treball. Des d'aquesta lectura, lleure i treball eren irreconciliables sota la visió que hi ha activitats que són productives i altres que no.

I és que el lleure ha estat contemplat llargs anys com el temps lliberat de les obligacions del treball i, per tant, depenia directament de la sociologia del treball.

No és fins no fa gaire anys que el lleure ha deixat d'identificar-se purament i simple amb el temps lliure del treball i que va anar adquirint entitat pròpia. L'ús del terme oci desmarcava de la idea de treball i feia pensar en la necessitat de construcció social d'una entitat rellevant en la vida quotidiana de les persones que ni es podia definir entitativament com a no-treball, ni es podia reduir als paràmetres que l'identificaven amb les activitats realitzades lluny dels espais que anaven més enllà de les obligacions quotidianes i professionals.

L'oci com concepte social no ha tingut gran abundància de dades (la primera enquesta realitzada en aquest terreny es va fer el 1934 als Estats Units d'Amèrica i a Europa no arribaria fins el 1948 amb una anàlisi realitzada per l'Institut Francès de l'Opinió Pública), amb aplegament de moltes informacions disperses (barrejant vacances, ús i duració del temps, despeses que comporta, accés democràtic a l'oci i indefinició de les mateixes activitats amb la

distinció entre normals i marginals) i donant proves de greus problemes de conceptualització (amb barreja de la moral social, temàtiques ideològiques, etc.).

La sociologia de l'oci pròpiament dita no es constitueix com entitat independent fins els anys 60 a França amb Jofre Dumazedier. Aquest s'adona que l'oci està lligat al desenvolupament cultural popular i que ha de ser l'objecte d'un projecte de democratització social i cultural.

A més, la societat tècnica crea noves necessitats d'educació tot ampliant els espais d'oci (desenvolupament de les tècniques de producció, increment de la productivitat, duració progressiva de les vacances per causa de la pressió constant dels assalariats, valoració cada vegada més gran de l'oci i els seus béns de consum: ha nascut un nou humanisme) i l'important traducció d'aquest fenomen és l'acció socio-cultural.

Per altra banda, demogràficament, es va cap a una civilització de la tercera edat i cal articular una campanya en favor de l'educació permanent. La política de l'oci és fonamentalment una política de promoció de nous valors en tant que l'oci penetra i transforma la vida quotidiana: la participació social, la família, el treball, l'educació, etc.

L'oci està sotmès als determinants socials (rural-urbà, classes socials, religió-no religió, agricultura-indústria, treball manual-intel.lectual, diferenciacions sexuals i d'edat, etc.) que poden ésser modificats per una intervenció conscient, voluntària i planificada. Hi ha, per tant, un tema de previsions de les tendències, de les decisions i de les activitats; cal fer una gestió d'aquestes previsions: el nivell de desenvolupament d'una societat, les eventualitats, les relacions entre la realitat i l'oci, les previsions de població, els camps d'intervenció possibles. En definitiva, cal preveure el model.

Les funcions de l'oci són, fonamentalment, tres: descans (com a reparació del treball), diversió (contra l'avorriment) i desenvolupament de la personalitat (com a cultura viscuda). L'oci acaba essent quotidianitat i cultura, susceptible d'ésser orientat

culturalment i socialment. Comença per ésser una conquesta obrera (reducció de la jornada de treball, convenis col·lectius, salaris mínims, drets sindicals, permisos anuals retribuïts, setmana de 40 hores, llocs de vacances...) per acabar amb una forta elevació de la dignitat humana del treballador a través dels organismes culturals i del turisme popular.

L'oci és un fenomen de civilització i una necessitat democràtica instituïnt una ètica nova més enllà de la comercialització i del consum.

El MOVIBAIX feia una demanda el 1991 d'un estudi de les entitats de lleure a la comarca del Baix Llobregat i el municipi de l'Hospitalet per "determinar quina és la realitat de les entitats d'educació infantil i juvenil en el temps lliure en aquesta àrea esmentada i llurs perspectives de futur".

A l'avant-projecte es proposava de fer en un primer moment una aproximació al medi amb una anàlisi demogràfica que permetés veure quina és l'estructura de la població i quines són les seves característiques.

Un segon moment el constituïa l'anàlisi de les entitats del lleure: quantes són?, on són?, perfils de les entitats i organització a nivell comarcal.

El tercer moment venia definit pel coneixement de la vida d'aquestes entitats, anàlisi qualitativa i en profunditat de la seva vida i dinàmica, pedagogia, incidència en el col·lectiu infantil i juvenil, perspectives de futur, variacions en la concepció de l'oci i el temps lliure, etc.

Aquell projecte inicial fou modificat lentament per causa de dues circumstàncies. La primera era la necessària adaptació als camps de recerca possibles, no solament en funció de la disponibilitat de fonts informatives, sinó també de l'accés immediat a informants que ens permetessin aproximar-nos a la realitat objecte d'estudi amb coneixement de causa. La segona, per la deliberada voluntat d'inclusió en el projecte d'altres demandants fins aleshores anònims la motivació dels quals era

absolutament inqüestionable per causa del seu protagonisme en l'educació en el lleure a la comarca del Baix Llobregat.

Aquestes modificacions del projecte inicial serien causa d'un enriquiment constant dels perfils de l'anàlisi plantejat; i això malgrat la presència de petites tensions superades progressivament per la voluntat col·lectiva indiscutible d'haver assumit la conveniència de dur a terme aquesta recerca l'originalitat de la qual radica en la sistematització d'una rica i històrica experiència pedagògica que té implicacions socials i polítiques que van molt més enllà de la pràctica diària d'uns educadors entregats a uns nens o a uns joves.

El fet que aquesta anàlisi sigui un treball col·lectiu, tant pel que afecta als demandants com pels que l'han duta a terme, és el que explica la seva relativa llarga duració; calia aplegar una gran diversitat d'informacions provinent d'entitats i de persones diversament ubicades en el context d'una comarca com és la del Baix Llobregat que és molt extensa i, com veurem, no uniforme en la seva estructura social ni en la seva història. Es tracta, a més, d'una intervenció social de persones que fan una tasca en gran part sustentada sobre el voluntariat i el mateix contacte amb els nostres informants es complicava, des del moment que s'havia de fer més enllà de les obligacions personals i professionals dels nostres interlocutors.

No s'escapava a la Fundació Jaume Bofill, sobre la que requeia la demanda plantejada, els trets d'originalitat i d'interès d'aquesta recerca. El repte era el de dur a terme un estudi pioner que, d'una banda, fos capaç de sistematitzar una experiència social entorn de la qual hi ha més vivència que documentació escrita i, d'altra banda, ens havíem d'imposar unes clares limitacions des del moment que no es tractava de fer una anàlisi exhaustiva d'un moviment social, sinó d'elaborar unes mínimes bases funcionals i operatives que satisfessin les aspiracions concretes dels demandants ubicats en una àrea geogràfica concreta de Catalunya. Ambdós matisos ens obligaven a tenir compte de la important

història que hi ha al darrera; però només i únicament com una variable explicativa de la situació present.

La voluntat de servei que sempre ha caracteritzat la Fundació Jaume Bofill assumia aquesta lectura mediatitzada de la demanda; les implicacions metodològiques que comporta ja en són només una conseqüència.

L'estudi que tenim la satisfacció de presentar l'hem compartimentat en els seus diversos apartats i és així com ens ha semblat important incorporar, en un primer moment, el marc demogràfic, social i econòmic de la comarca de referència.

El que queda evident és que es tracta d'una àrea geogràfica amb una forta heterogeneïtat de nuclis poblacionals pel que es refereix al seu embalum; des de municipis que no arriben als mil habitants fins a ciutats de trenta, quaranta i més de cinquanta mil habitants i un Hospitalet de Llobregat que en té més de dos-cents mil.

Per altra banda, als nuclis importants de població s'hi donen unitats morfològiques socialment i demogràficament diferenciades constitutives del que s'anomena barri integrant col·lectius humans diferenciats de l'exterior i, a l'ensem, conservant una certa homogeneïtat interna.

Per altra banda, les entitats de lleure infantil i juvenil intervenen en una població compresa entre els cinc i els divuit anys; en l'estudi demogràfic s'haurà de fer una particular incidència en aquest interval d'edats.

Únicament hem pogut treballar amb el padró del 1986 juntament amb altres estudis realitzats a la comarca per entitats com la Caixa de Catalunya, el Grup d'Estudis Tècnics Territorials i altres fonts d'interès; les dades del padró del 1991 no eren disponibles amb les exigències de sectorització que necessitàvem. Això, encara que no respon al nostre desig, no suposa un handicap especial perquè el que pretenem en aquesta part és conèixer el context en el que es mouen els moviments infantils i juvenils i fer únicament el perfil socio-demogràfic de la comarca del Baix Llobregat.

L'objecte d'estudi, que és el segon moment de la nostra recerca, l'hem construït a partir d'una bibliografia especialitzada i bàsica que ens donava pautes de conversa prenent com interlocutors els dirigents i responsables dels diversos moviments. De fet, aquest apartat aporta molt més que una simple definició del que és educar en el lleure i resitua els paràmetres històrics i actuals del que suposa una intervenció tan singular com aquesta; des dels instruments pedagògics als mateixos educadors i beneficiaris, passant pels problemes interns i contextuals de les entitats i dels moviments.

En un tercer moment i abans d'entrar al treball de camp pròpiament dit, ens ha semblat important precisar la perspectiva metodològica emprada, donant uns mínims criteris teòrics de la justificació de l'ús d'uns determinats instruments metodològics. El lector no avesat a la discussió d'aquesta temàtica no faria malament d'estalviar-se'n la lectura puix que, essent indispensable pels professionals, no dóna res directament innovador pel que es refereix a l'objecte específic d'aquesta recerca.

El nostre treball de camp ocupa el quart i el cinquè moment d'aquesta exposició.

El primer és l'anàlisi d'un qüestionari divulgat entre totes les entitats d'esplai del Baix Llobregat i de l'Hospitalet i consensuat prèviament amb els demandants de l'estudi; podríem dir que és la sociografia dels centres d'esplai en l'àmbit de la recerca: dades d'identificació, històriques, dels locals, econòmiques, organigrama, vinculacions amb altres entitats, educadors, socis, famílies, llengua predominant, activitats i participació.

Qüestionari que deixa un ampli marge a les possibles i diversificades respostes amb la intenció que l'enquesta sigui el més oberta possible per tal que pugui ésser contestada per tot tipus d'entitat. El recurs evident a les notes aclaratòries i l'absència de moltes respostes fa que, per tant, es doni la servitud de fer-ne una elaboració excessivament matisada i poc definitòria des del punt de vista científic; no és res més que una

expressió de la gran quantitat de matisos i riquesa que es donen efectivament en la realitat.

El cinquè i darrer moment és la penetració qualitativa d'aquesta mateixa realitat dintre de l'activitat dels diversos moviments i entitats. Les nostres fonts informatives són ara, en primer lloc, els experts coneixedors del moviment i de la comarca del Baix Llobregat avalats per una llarga experiència d'estudi i coneixement directe del tema; en segon lloc els qui ostenten una responsabilitat política en una o altra instància de l'administració i en tercer lloc els monitors, educadors o caps que treballen directament en connexió amb els centres o amb els mateixos usuaris.

Aquestes converses han estat d'una extraordinària riquesa i integren un cos únic el contingut del qual té el mateix objectiu i direccionalitat, tot i que situant-se des de lectures diverses segons el propi posicionament.

La riquesa dels continguts dels nostres diàlegs permet parlar del futur sense oblidar el famós deute històric contret. Es així com podem contemplar el paper passat i present de l'Església Catòlica com a promotora d'una certa dinàmica, la vinculació de l'associacionisme amb el moviment de lleure, la dialèctica existent entre l'escola i l'esplai, la dimensió transcendent del personal educador tant pel que fa al seu recrutament com a la seva formació, la tensió generada per les opcions de professionalització i remuneració dels que se'n ocupen i el paper jugat per l'administració.

Tant l'embalum quantitatiu de l'activitat portada a terme, com la dimensió més qualitativa d'aquesta realitat ens permeten dimensionar la transcendència d'aquestes activitats de lleure i elaborar algunes induccions que autoritzin formular unes conclusions que siguin operatives pels demandants de l'estudi.

Si logréssim complaure, encara que sigui mínimament, el que s'esperava d'aquesta recerca, ja ens donaríem per ben satisfets.

Raimon Bonal, Joan Costa, Daniel Garrell, Marta Llobet, Montserrat Suñol. Fundació Jaume Bofill.

1. EL MARC GEOGRÀFIC, SOCIAL I ECONÒMIC DEL NOSTRE ESTUDI

1.1 La geografia del Baix Llobregat

El Baix Llobregat és un territori llarg i estret amb la forma semblant a un triangle, que s'extén des del congost del Cairat fins el delta del riu Llobregat, comprenent la vall mitjana i baixa del riu. El límit de la comarca és marcat per la serra de Montserrat, que separa el Baix Llobregat del Bages, pel nord, i de l'Anoia, per l'oest; per la serra d'Ordal un xic més avall i pel massís de Garraf per la banda del sud-oest, que separa la comarca de la de l'Alt Penedès, i per l'est queda separada del Vallès Occidental per uns colls i cims fins el sud-est, on la serra de Collserola la separa del Barcelonès.

Cal remarcar però que la comarca ha tingut certs problemes de límits. Alguns municipis manifestaven el desig de passar a formar part d'una altra comarca, d'altres posaven com a condició per seguir formant part del Baix Llobregat que s'introduïssin a la comarca els municipis d'Esplugues i Sant Just Desvern, que va ser el que finalment es va dur a terme. A més, hi ha certes diferències entre municipis segons la seva localització. Són dues parts ben diferenciades, la meitat nord que té com a centre Martorell, i la meitat sud que té com a focus d'atracció principal Barcelona, on bona part de la població de la comarca realitza les seves activitats econòmiques.

L'extensió de la comarca és de 489'43 km², dividits en 29 municipis, el més extens dels quals és Begues amb 50'42 Km² i el més petit és Sant Andreu de la Barca amb 5'5 Km². El riu determina i configura el seu paisatge, que alterna congostos i planes dilatades, en atravessar-la de dalt a baix tallant la Serralada Prelitoral, la Depressió Prelitoral, la Serralada Litoral i l'andana litoral o marina, a més d'haver estat l'eix motriu dels canvis econòmics.

La Conca del Llobregat pertany a la Confederació Hidrogràfica dels Pirineus Orientals. Dins l'àmbit comarcal l'afluent més important és l'Anoia, però cal tenir en compte els dos canals de la

part baixa del riu. A la vora esquerra l'anomenat Infanta Carlota, d'uns 17 Kms de recorregut i que serveix per regar els conreus de la banda esquerra del riu, i a la vora dreta l'anomenat Canal de la Dreta, de 14 Kms entre Sant Vicenç dels Horts i la platja, i que també és de caràcter agrícola. Avui dia el règim de pluges no és suficient per compensar les pèrdues d'aigua del Llobregat degudes a l'ús que en fan l'agricultura i la indústria.

El clima de la comarca del Baix Llobregat és mediterrani marítim, encara que per la seva llargària i heterogeneïtat geogràfica hi ha zones amb clima més fresc i humit. És clara la diferència de les temperatures, la quantitat d'aigua de les pluges, o els vents entre El Prat de Llobregat i Olesa de Montserrat, per exemple.

El Baix Llobregat és un territori de transició entre vegetació mediterrània boreal (caracteritzat per l'alzinar) i mediterrània meridional (de caràcter més àrid). L'home però ha introduït canvis profunds alterant l'ecosistema, i així la vegetació de la comarca és molt degradada. La fecundació i l'erosió del sòl en són una conseqüència.

1.2 Una població entre la dinàmica i el bloqueig.

El Baix Llobregat és una comarca molt poblada, ocupa el tercer lloc en volum poblacional dins del context català, darrera del Barcelonès i del Vallès Occidental, amb la xifra de mig milió d'habitants. Aquesta situació és nova ja que a principis del segle XX el Baix Llobregat era una comarca poc poblada. Era plenament rural, amb ciutats petites i municipis poc poblats. Passats els anys 80 la comarca havia multiplicat per onze la seva població mentre que Catalunya tan sols ho havia fet per tres.

El Baix Llobregat és la comarca que més ha crescut al llarg d'aquest segle fins assolir en les dècades dels seixanta i setanta el primer lloc en la majoria de les classificacions dels diversos fenòmens demogràfics.

La comarca ha tingut una **taxa de creixement** molt elevada degut als índexs de natalitat, fecunditat, creixement natural,

immigrants, màxima proporció de població jove i mínima de vells. Són pocs els municipis que han escapat d'aquest ritme de creixement, tan sols aquells situats en sectors poc accessibles.

L'estructura poblacional dels municipis que formen la comarca ha quedat diferenciada en tres tipus de nuclis, tots ells amb un creixement important: entre 10.000 i 20.000 habitants hi ha Martorell, Olesa i Esparreguera, que representen un 14 % del total de població; entre 20.000 i 40.000 habitants hi ha Viladecans, Sant Feliu de Llobregat, Gavà, Castelldefels i Sant Joan Despí, que representen el 31 % del total de població; finalment, amb més de 60.000 habitants els municipis de Sant Boi, El Prat i Cornellà de Llobregat, que tenen el 45 % de la població de la comarca.

A partir dels anys 50 el Baix Llobregat es beneficia del creixement poblacional que es dona a tot Catalunya. La causa primera d'aquest creixement és la immigració que des d'altres regions d'Espanya es mobilitza vers Catalunya. Aquesta immigració afecta l'evolució del creixement natural de la població. El corrent migratori no fou constant, sinó que anà decreixent. El període de màxima immigració fou la dècada dels 60. Entre 1961-65 l'increment migratori representava el 63 % de l'increment total, entre 1966-70 representava el 58 % i entre 1971-75 representava ja tan sols el 43 % de l'increment total de població.

Si fem un seguiment cronològic de la demografia de la comarca veurem que als **anys seixanta** hi ha la màxima expansió amb una taxa de creixement anual de 8 %. Es la zona del delta la que concentra el creixement més elevat: Castelldefels, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Vicenç dels Horts, El Prat de Llobregat, Viladecans i Cornellà (en el cas més extrem) sobrepassen la mitjana. Abrera, Pallejà i Sant Feliu de Llobregat tenen un creixement similar a la mitjana i els municipis de la Serralada Litoral mantenen un creixement més lent.

En conseqüència la grandària poblacional de tots els municipis es modifica ràpidament. Els canvis més importants es donen en els intervals de població de més de 20.000 habitants i de 500 a 2.000 habitants. L'any 60 només Cornellà superava els 20.000 habitants,

l'any 75 són ja 8 municipis els que superen aquesta xifra: Cornellà, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Viladecans, Gavà, Sant Joan Despí, El Prat de Llobregat i Castelldefels. Per l'altre costat, els municipis amb menys de 2.000 habitants, que eren 12, es redueixen a 5: Begues, Castellví de Rosanes, Collbató, Sant Esteve Sesrovires i Torrelles de Llobregat.

Històricament, fins la segona dècada de segle, Martorell, Olesa i Esparreguera eren, juntament amb Sant Boi de Llobregat, les viles més importants, tan demogràficament com econòmicament. Més tard van créixer més de pressa els municipis propers a Barcelona com Cornellà, El Prat de Llobregat, Molins de Rei i Sant Feliu de Llobregat.

A partir de 1975 s'arriba al creixement zero degut a una radical disminució dels immigrants -que es troben amb fortes barreres per trobar llocs de treball i tornen a les terres natal-, la devallada de la natalitat i la reducció i retardament de la fecunditat per motius laborals de la dona.

Els canvis més importants a nivell de Catalunya es produeixen en el Barcelonès, Baix Llobregat, Vallès Occidental i Tarragonès, essent la comarca que estudiem la que té el decreixement més important, i més si es té en compte que l'estructura d'edats de la comarca beneficia l'augment de la població. Poc a poc l'estructura d'edats del Baix Llobregat es va envellint.

Fins el 1981 el creixement natural del Baix Llobregat és bastant alt. La taxa de mortalitat és baixa i la natalitat es manté relativament elevada, però a partir d'aquesta data es produeix un nou fet demogràfic: per primera vegada el saldo migratori és negatiu. Això és degut a un doble fenomen demogràfic:

- radical disminució de l'arribada d'immigrants
- retorn d'immigrants cap a les terres natal.

Això juntament amb la devallada de la natalitat ajuda a configurar una evolució quasi estancada de la població.

A partir del 1975 els municipis més aïllats i menys poblats tenen els màxims creixements, especialment els de les zones

muntanyoses: Begues, Cervelló, Collbató, Corbera, Sant Esteve Sesrovires, Santa Coloma de Cervelló i Vallirana. Contràriament, als municipis més poblats la crisi econòmica es sent més fortament traduïnt-se en reducció de la nupcialitat i natalitat i augment de l'emigració. Sant Boi de Llobregat, Sant Vicenç dels Horts i Viladecans tenen una taxa de creixement zero i Cornellà, Gavà i Molins de Rei perden població.

El resultat és que s'atura el procés de concentració accelerada de població en els municipis més grans encara que els canvis són qualitativament poc importants. Disminueix el pes relatiu dels municipis de més de 10.000 habitants i augmenta el d'entre 5.000 a 10.000 i el de menys de 5.000. Això provoca poques variacions. Avui dia hi ha certa tendència al desplaçament de població cap a zones més marginals i més distants de Barcelona.

Pel que fa al **moviment migratori** hi ha arribades freqüents durant el període 71-75 sobretot a Sant Feliu de Llobregat, Molins de Rei, Sant Joan Despí i Viladecans. Mentre que durant el període 81-86 tenen preferència a dirigir-se cap a Begues, Cervelló, Castelldefels, Castellví de Rosanes, Collbató, Corbera i Vallirana. Són dues tendències molt diferenciades.

L'any 81 s'arriba per primera vegada a un saldo migratori negatiu. La norma és l'emigració de tots els grups d'edat excepte el de 20 a 24 anys. Les ciutats que millor resisteixen aquesta pèrdua són les del Delta Oriental. Les de l'altra banda de la riba són més fortament afectades, sobretot pels grups de persones grans que van cap el lloc de naixement. La destinació més habitual és Andalusia, Castella i el País Valencià.

Pel que fa al **moviment natural**, donat que la població del Baix Llobregat no arriba a estar envellida gràcies als fluxes de població jove i en edat fèrtil, és continu: alt nombre de naixements i baix de defuncions. La gran davallada de la natalitat es produeix per raons de conjuntura econòmica que suposen canvis culturals per la població.

Durant el període 1975-85, a conseqüència de l'augment de població vella, la taxa de mortalitat també augmenta. Ambdós

processos, baixada de natalitat i increment de mortalitat, porten a un procés de descens ràpid del creixement natural de la població del Baix Llobregat.

L'estructura d'edats de la població. Com a conseqüència de la immigració hi ha un rejuveniment de la població durant les dècades 60-70, de manera que la base de la piràmide d'edats s'amplia intensament degut a l'arribada de joves adults en edat de tenir fills. El Baix Llobregat és encara avui la comarca amb una estructura d'edats més joves de tot Catalunya.

Durant l'últim període la disminució de les taxes de naixement ha provocat un cert envelliment de la població, també reflectida en la piràmide d'edats. La característica més rellevant de la piràmide de 1986 és la gran massa de població adulta.

Els municipis es poden classificar segons la seva estructura d'edats en tres grups:

- Estructura jove: Abrera, Castelldefels, Cornellà, Gavà, Pallejà, El Prat de Llobregat, Sant Andreu de la Barca, Sant Boi de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Vicenç dels Horts, Vallirana i Viladecans.

- Estructura madura: Cervelló, Collbató, Corbera de Llobregat, Esparreguera, Martorell, Molins de Rei, Olesa de Montserrat, El Papiol i Torrelles de Llobregat.

- Estructura vella: Begues, Castellví de Rosanes, Sant Climent de Llobregat, Sant Esteve Sesrovires i Santa Coloma de Cervelló.

El problema més greu és la concentració de població jove a certs municipis i la manca de garanties mínimes de benestar (habitatge i llocs de treball).

El potencial de creixement de la població activa pot ser un dels elements més importants a l'hora d'establir polítiques d'actuació. En funció dels nivells dels indicadors d'activitat s'estableix la següent diferenciació:

- municipis amb pressió de població activa en el futur molt alta: Abrera, Castelldefels, Sant Andreu de la Barca, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Vallirana i Viladecans.

- municipis amb pressió de població activa en el futur mitjana: Cervelló, Corbera de Cervelló, Gavà, Pallejà, Sant Boi de Llobregat, Sant Vicenç dels Horts i Torrelles de Llobregat.

- municipis amb pressió de població ativa en el futur baixa: Begues, Castellví de Rosanes, Collbató, Cornellà, Martorell, Molins de Rei, Olesa de Montserrat, El Papiol, Sant Climent de Llobregat, Sant Esteve Sesrovires i Santa Coloma de Cervelló.

1.3 L'economia del Baix Llobregat

1.3.1 L'estructura industrial

Amb el canvi de segle s'inicia el procés industrialitzador dels municipis costaners i zona més propera a Barcelona. En la dècada dels seixanta es manté aquesta tendència al mateix temps que hi ha un creixement important a la zona nord.

El model de localització industrial té dos eixos:

- el que segueix el riu Llobregat des d'Olesa fins El Prat
- i, menys definit, l'eix des de Cornellà fins a Gavà.

L'àrea de més intensitat industrial serà la confluència d'aquests dos eixos: Cornellà, Sant Boi de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat i El Prat de Llobregat.

La millora en les comunicacions va permetre que la industrialització s'extengués cap a les zones més llunyanes de Barcelona. Així Martorell comença el nou procés.

Evolució de la industrialització: l'any 1964- Cornellà, Gavà i El Prat de Llobregat tenien el 50 % de l'ocupació total de la comarca del Baix Llobregat. Hi ha dos zones ben diferenciades: la part baixa del riu amb les sis poblacions importants industrialitzades, i la zona nord, amb Martorell com a centre i Olesa i Esparreguera com poblacions significatives. L'any 1970- la situació segueix igual encara que les tres ciutats que anomenavem com més industrialitzades han perdut pes relatiu, en especial Gavà i Cornellà. En la franja nord, Esparreguera cedeix el lloc a Viladecans. El procés d'industrialització segueix la conca del riu Llobregat i les principals vies de comunicació, ocupant les zones més planeres de la comarca.

Avui Sant Boi es consolida com el segon municipi industrial en detriment de Gavà, que passa a tercer lloc. També es manté la tendència de pèrdua de pes relatiu de les poblacions més industrialitzades.

1.3.2 L'estructura sectorial

En la dècada dels seixanta l'expansió de la indústria fa passar de la tradicional especialització en sectors tèxtils cap a una diversificació important. La importància d'un sector en una comarca determinada acostuma a mesurar-se a través dels quocients de localització, que relacionen l'ocupació del sector a la comarca amb la del territori.

L'any 1964 hi havia certa especialització en : seda i fibres artificials, cautxú, productes químics essencials, derivats del petroli i del carbó, el vidre i la maquinària elèctrica. Per grans sectors l'especialització es centrava en el tèxtil, química, material de construcció i vidre, i metal.lúrgia.

L'any 1970 es manté aquesta especialització excepte pel que fa al tèxtil, igual com en l'any 1976, en què els subsectors que presenten una especialització més gran, amb quocients superiors a l'1'5 són: química, matèries plàstiques i fibres artificials; dins del material de la construcció: vidre, ciment, calç i guix , i dins del sector metal.lúrgic la maquinària elèctrica.

Pel que fa al nombre d'actius els dos primers sectors són la metal.lúrgia i la química, el cautxú i els plàstics, que juntament amb el sector tèxtil agrupen més del 60 % dels actius industrials.

El sector tèxtil perd pes a conseqüència de la devallada de la indústria cotonera. En canvi la metal.lúrgia en guanya i es consolida com el principal sector de la comarca. El tercer sector en importància és la química, cautxú i plàstics.

La construcció, que l'any 1964 representava el quart sector en importància, i l'any 1970 el segon, va experimentar un impuls molt fort a causa de l'expansió de la demanda constructora deguda al creixement econòmic.

El material de construcció, en les branques de ciment i vidre, tanca el grup de sectors que tingueren quocients elevats d'especialització. L'alimentació, el paper i les arts gràfiques, la fusta i mobles, el calçat, cuir i confecció, completen la llista dels principals sectors de la comarca, encara que amb quocients d'especialització poc importants.

Els sectors més perjudicats per la crisi han estat el tèxtil i el calçat i confecció. En segon lloc la química, el material de construcció i vidre, i el paper i les arts gràfiques; però les pèrdues relatives van ser compensades el darrer període.

1.3.3 L'ocupació i població activa, desocupada i ocupada

La majoria d'estadístiques publicades l'any 1986 posen de manifest una profunda crisi econòmica. Les dades de població activa i ocupada provinents de censos i padrons no reflecteixen la situació, corresponen a moments més aguts de la crisi.

LA POBLACIÓ ACTIVA.

Les activitats industrials han tingut importància per dos factors:

- la utilització del riu Llobregat com font d'energia.
- la proximitat amb el centre principal d'atracció econòmica: Barcelona.

Les activitats agràries tenen avui dia caràcter testimonial. El pas d'una activitat econòmica primària a una secundària és característica de totes les societats occidentals; però en el context del Baix Llobregat és remarcable pel procés de canvi profund i especialitzat, que ha comportat un canvi tardà vers la terciarització i especials repercussions de la crisi econòmica.

Les xifres de població activa dels padrons de 1986 respecte del 1976 reflecteixen:

- alt percentatge de població no classificada en el 1986 respecte del 1976, amb la possibilitat que la immensa majoria augmenti les files dels ocupats submergits, principalment en el sector industrial.

- fort augment del sector terciari. Es manté l'agricultura i disminueix la construcció (en els últims dos anys es dóna ja el contrari).

- tendència a l'homogeneïtzació territorial de l'activitat econòmica i laboral. Això introdueix elements de cohesió a la comarca.

- disminució de les dones que figuren com mestresses de casa. S'incorporen al treball encara que sigui en qualitat de parades.

- les taxes d'activitat per municipis no tenen diferències remarcables.

POBLACIÓ DESOCUPADA

En els últims anys hi ha hagut una important recuperació de l'ocupació. La crisi industrial no comença a remetre fins l'any 1987 segons les xifres de desocupació.

La taxa d'atur que en el 1986 era del 27 % baixa fins el 14 % a principis dels 90 amb l'equiparació amb el nivell estatal, encara que estigui per sobre de la taxa catalana. Les xifres de recuperació de l'ocupació mostren que la crisi afectà de manera desigual les comarques catalanes.

Sembla que hi ha hagut, des del 1976 fins el 1986, un fort tranvassament de treball a l'àrea informal. Per sectors econòmics les diferències estructurals amb la realitat catalana no són significatives. Però s'ha de senyalar, diferenciant la realitat comarcal de la nacional, la important concentració d'atur que es produeix en les persones sense treball anterior, que pel gener de 1987 representen més del 30 % de l'atur del Baix Llobregat.

Per nivells de titulació acadèmica hi ha dos fenòmens importants:

- l'atur afecta més la població sense formació acadèmica.

- tendència a l'increment de l'ocupació entre els que tenen una formació tècnica i/o professional.

Els col·lectius més afectats per l'atur són: dones més que no homes, joves més que no adults, i dones joves més que no homes

joves. A més l'atur comença a tenir uns eixos de localització territorial en zones deprimides: dones, immigrants, persones insuficientment qualificades o amb edat avançada.

Les conclusions a les que s'arriba després d'haver estudiat el mercat de treball de la comarca podrien ser compartides per la majoria de les zones industrials que, després d'haver observat una dramàtica crisi de reestructuració, donen llum a una situació en la que la solució d'alguns problemes passa pel plantejament d'altres. Encara que disminueixin les xifres d'aturats, la precarització generalitzada del treball que es crea no condueix a pensar que les problemàtiques derivades del mercat de treball estiguin en vies de remissió absoluta. Els estudis posen de manifest característiques preocupants:

- descens de l'atur, però augment de la precarització en la contractació. Aquesta és indefinida. El lloc fix ha passat a ser una característica marginal. La flexibilització del mercat de treball s'ha plantejat com la única estratègia possible per sortir de la crisi. Això condueix a la precarització de les condicions de treball i consegüentment de la vida dels individus, que han estat socialitzats entorn del treball com eix estructurador de les seves vides.

- dinàmica de segmentació del mercat de treball. Una part dels assalariats surten beneficiats per la seva especial qualificació i posició en el mercat, però la gran majoria en surten perjudicats.

- consolidació d'una important franja d'exclusos, de difícil reinserció. La marginació en la faceta laboral té un important efecte multiplicador sobre altres òrbites de la vida.

Les estadístiques informen però que l'atur ha deixat de ser un problema diferencial del Baix Llobregat i que tampoc s'observen diferències intracomarcals. Tan sols dues excepcions: Sant Just Desvern, convertida en zona residencial de classe mitja-alta, observa un decreixement de l'atur degut a la migració de les classes treballadores i, Castelldefels, que també registra quotes inferiors degut a la seva especialització en el sector terciari (afavorida per la situació geogràfica).

El nivell d'atur en el sector serveis quasi no ha tingut incidència en la comarca. En canvi, el nivell d'atur en sectors intensius de mà d'obra ha estat important.

POBLACIÓ OCUPADA

Característiques:

- la tradició agrícola i tèxtil de les ocupacions està remetent en benefici del sector terciari i de la construcció. Les indústries de transformació metàl·lica i elaboració química segueixen tenint un pes important en la realitat comarcal absorbint mà d'obra amb certa qualificació tècnica.

- la reconversió de processos productius o la introducció de noves tecnologies no repercuteixen de forma directa ni en un decreixement dels llocs de treball ni en un increment de qualificació.

- en la comarca no té tradició el moviment cooperativista i són poques les cooperatives existents. En canvi tenen major presència les S.A.L. com resultat de la participació dels treballadors en el refloriment d'empreses en crisi.

- la major part dels treballadors en plantilla formen part del grup de la mitjana d'edat (fenomen més important en les categories professionals més altes i entre comerciants i obrers qualificats, minvant les diferències en el cas dels administratius i personal no qualificat, on el pes dels joves treballadors és sensiblement més important).

- infrarrepresentació de la dona en el mercat de treball productiu. La presència més important continua essent en el tèxtil, feines administratives, treballadores de la indústria i serveis sense qualificació.

- referent a les noves ocupacions, les contractacions més importants es donen a les categories de comercials, obrers i personal qualificat, i finalment a obrers i personal no qualificat. Cal remarcar una relantització del creixement de les plantilles de directius, tècnics i professionals, comandaments intermitjos i personal d'oficina i administratius.

Les perspectives no apunten tant a un increment generalitzat de les contractacions com a un canvi d'estructura, per categories professionals: increment del pes dels directius, tècnics i professionals, i obrers i personal qualificat, mantenint-se la dels comercials, i disminuint la presència relativa de les categories de quadres intermitjos, administratius i personal d'oficina, i obrers i personal no qualificat.

El perfil mig del nou treballador serà el d'un home de 45 anys, amb titulació elemental o professional, amb uns coneixements generals i serà valorada l'experiència prèvia en un lloc de treball semblant.

Les qualificacions majoritàriament demanades són: les d'administratius, d'idiomes, de mecànic ajustador, de comptabilitat general i de costos, d'operadors d'informàtica, electricistes, mecànics de manteniment bàsic, mecanografia, calderer, conductor, mecànic d'automòbils, fressador de fresses universals i rectificador.

L'augment de l'ocupació s'ha de sustentar en l'increment de la formació i del nivell cultural que permeti ponderar la capacitat individual d'adaptació als canvis. En el Baix Llobregat es concentra el major nombre de població jove, atur juvenil i índex de fracàs escolar. La sortida de la crisi està basada en la flexibilització del mercat de treball. Es gira cap a la temporalitat. Treballs i treballadors tendeixen a polaritzar-se, accentuant-se els treballs precaris. Per aquestes persones el treball perd gran part del seu significat tradicional i funció socialitzadora, d'integració social.

Si els nivells contractuals segueixen mantenint-se en la dinàmica actual, a les empreses els serà molt fàcil reestructurar-se, però els treballadors estan totalment desprotegits, i més encara davant noves situacions de crisi.

1-ZONA DEL DELTA BAIX
2-ZONA DEL DELTA OCCIDENTAL
3-ZONA DEL LLOBREGAT
4-ZONA NORD

1.4 LES DIFERÈNCIES ZONALS DINTRE LA COMARCA.

El Baix Llobregat és una comarca que abarca municipis amb moltes realitats diferenciades, tant en sentit demogràfic, com econòmic o cultural. Diferenciació que sovint se'ns ha posat de manifest bé pel que hem pogut observar, bé pel que se'ns ha dit en les entrevistes. Així, en parlar de les relacions entre els diferents esplais o agrupaments de tota la comarca una noia d'un agrupament escolta dèia:

"No té res a veure El Prat amb Martorell, ni molt menys. A mesura que t'allunyes del Delta cap a Montserrat, les realitats són molt diferents. Va de la zona més urbana a la més rural. Es que és una comarca molt... el riu la parteix pel mig i només té tres punts de comunicació. Sempre ha estat molt mal comunicada. És com molt autònoma, cada lloc és el seu món, no hi ha hagut mai una intercomunicació de la comarca, no s'ha potenciat mai. Llavors hi ha: la zona metropolitana, la zona de baix del cinturó amb Barcelona i la part alta, part típica de poble com si fos el Vallès."

Se'ns fa necessària doncs, després del breu repàs de les característiques generals de la comarca, una distinció per zones veient les seves especificitats.

En aquesta divisió zonal preval el criteri geogràfic per sobre del poblacional, trobant-nos així en una mateixa zona un conjunt de municipis amb un nombre d'habitants molt diferenciat, (cas de Sant Just Desvern amb 11.379 hab. i l'Hospitalet amb 279779 hab. en la zona del Delta Baix per exemple). Tot i que això comporta certes diferències entre municipis d'una mateixa zona; el criteri creiem que és l'adequat perquè és el que preval en les relacions socials i econòmiques.

Seguint la divisió de l'Enquesta Metropolitana del 1986, i introduint els municipis que aquesta no contempla segons el criteri ja esmentat, la comarca del Baix Llobregat ha estat dividida en:

Zona del Delta Baix. Municipis del sud de la comarca ubicats a la part oriental del riu Llobregat.

Zona del Delta Occidental. Municipis del sud - oest de la comarca. Les dues zones són separades pel riu.

Zona del Llobregat. Part central de la comarca que fa de pont entre la zona sud, altament poblada i industrialitzada i la zona nord, més rural.

Zona nord. Engloba els municipis més rurals de la comarca del Baix situats en la part nord.

Les dades que han permès aquesta petita situació en el context de la comarca del Baix Llobregat han estat extretes de l'Enquesta Metropolitana i dels Padrons Municipals d'habitants, ambdós amb dades referents del 86. No ha estat possible la utilització de les dades del padró del 91 perquè les dues fonts d'informació, tot i que ja hi havia la informació recollida i processada, encara no estava publicada.

El guió seguit en cada una de les zones respòn al mateix esquema i complementa les idees generals expressades pel conjunt dels municipis de la comarca del Baix Llobregat.

1.4.1 La zona del Delta Baix

Municipis del sud-est de la comarca separats dels de la zona oest pel riu Llobregat, divisió natural que comporta greus problemes de comunicació i relacions socials entre els municipis d'ambdues voreres sobretot per les dificultats, sovint denuncia des, per travessar el riu. Es una àrea molt lligada i depenent de Barcelona i les seves rodalies.

Està formada pels següents municipis: Cornellà, Esplugues, El Prat de Llobregat, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Sant Just Desvern i l'Hospitalet que, tot i no pertànyer a la comarca del Baix Llobregat s'ha inclòs en l'estudi.

La població

La taula següent ens dóna una idea aproximada de les característiques de la població de cada un dels municipis de la zona.

	nº hab.	% hab.	0-35 anys	% 0-35 anys
Cornellà	86.928	10'1	47.463	54'6
Esplugues	47.670	5'5	27.077	56'8
Hospitalet	279.779	32'4	148.003	52'9
El Prat	63.052	7'3	38.083	60'4
Sant Feliu	37.394	4'3	21.726	58'1
S. Joan D.	23.867	2'8	13.533	56'7
S. Just D.	11.379	1'1	5.940	52'2

Hi ha grans diferències quant al nombre d'habitants, destacant en primer terme l'Hospitalet, municipi situat entre els primers de tot Espanya. La resta de municipis tampoc no és homogènia, amb un percentatge bastant diferenciat, encara que evidentment no assoleix ni molt menys, cotes tan extremes com les de l'Hospitalet. Pel que fa a la població jove, en canvi, hi ha més homogeneïtat, destacant El Prat de Llobregat que sobresurt per l'elevada quantitat de població jove, i quedant en els darrers llocs l'Hospitalet i Sant Just Desvern.

En tota la zona del Delta Baix en general, destaca una població caracteritzada per la seva joventut, el 55'95 % té menys de 36 anys. I si agafem l'interval que ens ofereix l'Enquesta Metropolitana, entre 18 i 45 anys, per poder-ho comparar amb les dades d'altres municipis, la zona del Delta Baix assoleix el 59 %, 10 punts per sobre de Barcelona, i similar a les poblacions d'altres zones properes.

FENOMEN MIGRATORI

La població d'aquesta zona es caracteritza per ser fonamentalment immigrada. El nombre de persones originàries de Catalunya és molt reduït, arribant a cotes mínimes del 39'9 % de la població. Així es pot constatar en la taula següent que indica el lloc de naixement segons l'edat (les dades són a partir dels 18 anys perquè l'Enquesta Metropolitana només recull els majors d'edat).

Lloc de naixement segons l'edat.

	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger
18 -25 anys	73'8	23'9	2'3
26 -35 anys	41'2	56'2	2'8
36 -45 anys	30'7	67'5	1'8
46 -55 anys	32'9	65'2	1'9
56 -65 anys	33'4	66'1	0'5
+ de 65 anys	23'8	76'4	0'0
Total	40'4	57'8	1'8

Ara bé, la proporció es modifica radicalment entre les persones que tenen entre 18 i 25 anys, que assoleixen un percentatge pròxim a les tres quartes parts de la població. Les generacions joves són les més catalanes d'origen; en canvi, pel que fa a la població adulta i vella aquesta prové sobretot de la immigració i més concretament d'Andalusia, en un 26'9 %.

La immigració pot donar-se pràcticament per acabada des de fa ja uns quants anys, fenomen que fa que ens trobem davant un col·lectiu que, tot i l'elevat nombre de migrants que el compona, es caracteritzi per l'estabilitat de la població. Les dues taules següents evidencien el seu assentament.

Anys de residència a Catalunya		Anys de residència al barri	
	Total		Total
-2 anys	0'1	1 any	1'2
2 a 4	0'9	1 a 3	3'0
5 a 8	1'7	3 a 5	3'0
9 a 12	5'2	5 a 10	15'8
13 a 18	12'4	10 a 20	43'4
19 a 25	21'3	+ 20	33'6
+ 25	18'7		
Nat a Cat	39'7		

Que la gran majoria de la població d'aquesta zona provingui de les diverses ones de migracions no suposa que encara avui dia sigui una població poc assentada, sinó que ben a l'inrevés, destaca per la seva estabilitat i la poca mobilitat geogràfica.

Així constatem com el 80 % de la població amb majoria d'edat resideix a Catalunya des de fa més de 19 anys.

La tendència és també la d'arrelament al barri, i així el 77 % de la població dels municipis que constitueixen aquesta zona fa més de 10 anys que viuen en el mateix barri. El fort assentament i la manca de migracions recents són dues característiques importants a tenir en compte en l'estudi de les relacions socials.

CARACTERÍSTIQUES LINGÜÍSTIQUES

La utilització i el coneixement del català són dues variables fortament lligades al moviment migratori i a l'assentament de la població. El seu arrelament en el territori és un element que contribueix a la fusió amb la població autòctona. Avui dia però, aquesta fusió és encara deficitària. Un exemple d'aquest distanciament es troba en l'anàlisi de les característiques lingüístiques. El predomini del castellà en el Baix és notable, però és sobretot en el Delta occidental, com veurem després, on s'acentua encara més aquesta tendència presentant minories exigües de persones que tenen el català com a primera llengua.

El caràcter majoritari d'una llengua tendeix a multiplicar els seus efectes d'adopció, en anular quasibé totalment el contacte amb l'altre realitat lingüística. Les dades mostren de manera palesa aquesta tendència: un 12'6 % de la població diu no entendre el català, mentre que un 40'9 % l'entén però no el parla. Aquestes proporcions suposen que més del 50 % de la població d'aquesta zona del Baix és incapaç de parlar-lo. La proporció, a diferència d'altres llocs en què la població vella és la que més parla el català perquè es tracta de la població autòctona, és més elevada entre les persones velles que entre les joves, doncs només hi ha un 1'9 % d'entre aquests que diuen no entendre'l, encara que encara hi ha un 40'3 % que tot i enten dre'l no el parla. Curiosament la

proporció millora alhora de comptabilitzar els que el saben escriure, arribant a un terç de la població jove.

Tot i la tendència a l'augment, sobretot entre la població jove, del coneixement de la llengua catalana, la reproducció lingüística sembla tendir a la generalització del castellà.

Les taules següents indiquen algunes de les característiques que s'acaben d'esmentar:

Primera llengua de l'entrevistat segons l'origen familiar

	tots fora de Catal.	tots catalans	matrim. mixt	Resta
Català	2'7	73'4	31'5	6'1
Castellà	88'3	25'6	63'0	88'5
Ambdues	0'7	1'0	3'6	1'2
Altres	8'3	0'0	1'9	4'2

Nivell de coneixement del català	total homes	total dones	total homes + dones
parla i escriu	17'4	16'6	17'0
parla i no escriu	32'8	26'7	29'5
entén i no parla	40'5	41'2	40'9
no entén	9'3	15'5	12'6

NIVELL D'INSTRUCCIÓ

L'educació de la població sovint depèn d'un conjunt de variables entre les que caldria destacar el nivell cultural dels pares, el nivell socio-econòmic de la família, etc.; al mateix temps que obra un conjunt de portes, suposa un conjunt de possibilitats, donat que augmenta la participació en la comunicació i la cultura, facilita l'accés a determinades ocupacions, afavoreix les possibilitats de feina i de millorar els recursos.

El nivell d'estudis de la població del Delta Baix es presenta de forma relativament favorable en comparació amb els nivells assolits per la zona del Delta occidental o per la zona del Besòs, l'estoc educatiu és però inferior al nivell de Barcelona, degut evidentment a la població adulta i sobretot vella. El grau d'analfabetisme és considerable, sobrepasant els nivells assolits a Barcelona, sobretot pel nombre d'analfabets a partir dels 36 anys. I és remarcable que més d'un 40 % de la població es declara analfabeta o amb estudis incomplets de primària.

Entre els joves millora el nivell d'estudis, destacant un percentatge de gent que, amb l'intent de mobilització social ascendent i l'esforç per la qualificació, acaba la formació professional. Tot i amb això, l'aspiració a nivells d'estudis superiors per part dels fills, encara que es doni, és inferior que en altres zones. Si relacionem aquesta aspiració amb la categoria socio-econòmica dels pares, es conclou que mentre els obrers qualificats intenten millorar la situació dels fills a partir de la realització d'estudis, en famílies d'obriers no qualificats el fenomen es dona de manera molt més reduïda. Les famílies d'origen català tenen més tendència a fer estudiar els seus fills, encara que de forma reduïda si es compara amb altres zones properes a aquesta que s'està estudiant.

De tota manera, i malgrat la millora del nivell d'estudis entre els joves, la proporció dels que actualment estan estudiant és molt baixa. Tan sols ho fan una quarta part del grup d'entre 18 i 25 anys, poques persones realitzen estudis superiors entre els 26 i 35 anys i passada aquesta edat tan sols alguna persona, i sobretot dones, realitza cursos d'EGB.

ACTIVITAT LABORAL

L'activitat laboral i les condicions d'ocupació es veuen sovint sotmeses a variables que ja hem apuntat: dificultat en la reproducció del català, en la millora dels nivells educatius, trets que provoquen els desavantatges econòmics i socials que experimenta la zona del Delta Baix. A més el canvi fonamental en l'activitat de

la nostra societat ha estat la tendència a no poder obtenir una feina fixa i estable, la reducció del temps de treball i l'anticipació de la jubilació.

En el cas que ens ocupa tant l'índex d'ocupació com la taxa d'atur són superiors a la mitjana dels municipis que envolten la zona del Delta Baix. A més les condicions dels llocs de treball també estan per sota de les generals dels municipis de les comarques veïnes. Només el 64'7 % dels ocupats tenen feina fixa, qualificable de segura o estable, estant bastant distanciades les proporcions entre els homes i les dones: 78'2 % i 45'1 % respectivament. Els joves, els vells i les dones són els col·lectius més afectats per les posicions laborals marginals i precàries.

Dins del col·lectiu dels aturats es poden distingir dos grups, els de llarga i mitjana duració, que comprèn el 80 % de la població que diu trobar-se en l'atur, i els treballadors eventuals, a temps parcial, sense contracte, que superen el 35 % dels ocupats, proporció molt alta. El primer cas està format fonamentalment per dones més que homes i per gent de categoria socioeconòmica baixa de totes les edats. En el segon grup predominen els homes joves i les dones de totes les edats.

Situació dels ocupats		Situació dels aturats	
	Percentatge		Percentatge
Empresa	38'6	ocupats + inactius	84'6
Compte propi	5'4	curta durada	2'6
Prof. liberal	0'0	mitja durada	6'3
Precaria	8'4	llarga durada	6'5
Resta	47'6		

Pel que fa a les característiques qualitatives de l'activitat, la població ocupada d'aquesta zona té tendència a trobar-se en sectors tradicionals, en feines poc qualificades. Més del 60 % dels ocupats són treballadors de la indústria i dels serveis,

mentre que els professionals tècnics no arriben al 10 %, quasibé la meitat dels de Barcelona ciutat.

Es tracta de treball poc qualificat, amb escassa incorporació de nous coneixements tècnics.

Sectors d'activitat			
	Percentatge		Percentatge
No treballat mai	5'2	Comerç	12'0
Agricultura	3'1	Serveis Públics	8'8
Metall	17'7	Serveis Socials	2'1
Tèxtil, pell	10'7	Altres Serveis	18'4
Resta indústria	12'4	Altres	3'6
Construcció	6'1		

Avaluar els ingressos i la situació econòmica de les famílies es pot fer segons criteris ben diferenciats. Nosaltres ens cenyirem als establerts per l'Enquesta Metropolitana: la renda mitjana per càpita i la possessió o no possessió familiar d'un conjunt de béns.

Les famílies qualificades d'acomodades són les que disposen del triple de la renda mitjana, i la resta està formada per un grup intermedi que òbviament és majoritari. La distribució al Delta Baix és la següent:

Pobres	29'3
Grup intermedi	58'9
Acomodats	2'4
NS / NC	9'3

Si comparem aquestes dades amb les de Barcelona en que la proporció de pobres arriba tan sols al 17'9 %, i la d'acomodats al 5'3 %, es comprova que el Delta Baix es situa netament per sota, pel que fa als ingressos, i que té una proporció de famílies pobres molt important, que corresponen majoritàriament a obrers no qualificats i treballadors de serveis principalment de famílies on

predominen els immigrants. El grup de les famílies acomodades és menor que en el conjunt dels municipis de les rodalies però la seva posició econòmica és similar a la de les famílies acomodades en conjunt.

La vivenda, en el conjunt de la zona del Delta Baix, és petita. A més sol estar mal equipada, poques famílies gaudeixen dels aparells moderns que estalvien la feina domèstica. Així les condicions dins la llar són inferiors que les d'altres zones. Només les famílies acomodades altes i principalment d'origen català disposen d'aquest tipus d'equipament en major mesura.

Quan els aparells de caire cultural, l'únic extensament difòs és la televisió en color, encara que cal dir que, en general, en la possessió d'aparells culturals no hi ha massa diferències amb els municipis veïns. Sí que n'hi ha, en canvi, en el cas d'aparells que faciliten el treball professional que es porta a terme dins la llar, l'ordinador o la màquina d'escriure elèctrica.

EL LLEURE

Disposició del temps lliure.

Homes	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	Total homes
Molt	30'0	10'8	15'4	21'4	45'7	57'3	25'6
Suficient	29'1	24'6	29'8	44'7	40'6	30'2	32'2
Escàs	37'0	51'9	39'6	31'1	9'7	5'1	33'6
Cap	3'8	11'3	14'6	2'7	3'9	0'0	8'6
Dones	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	Total dones
Molt	9'9	4'1	3'9	6'2	42'3	57'0	16'1
Suficient	26'5	18'8	29'2	44'2	37'1	36'2	32'0
Escàs	53'9	65'0	42'6	31'7	18'8	6'2	39'0
Cap	9'6	10'6	21'7	17'6	1'8	0'2	13'0

Les formes de lleure no difereixen substancialment de les del conjunt de la comarca, i són característiques del grup social predominant en la zona: la classe treballadora amb poca qualificació acadèmica i pocs recursos econòmics.

En la taula anterior es pot veure com els joves, i molt més pronunciadament els homes que les dones, tenen molt temps lliure, fet que està directament vinculat a la realització d'un menor nombre d'activitats diverses, com l'esport o la música.

Ocupació del temps lliure	Total homes	Total dones	Total homes + dones
No té temps lliure	52'4	61'5	57'3
Sortir	11'4	7'8	9'4
Mirar TV	31'7	35'9	33'9
Passejar	26'8	14'1	19'9
Llegir	16'7	19'2	18'1
Labors	0'3	14'1	7'7
Altres	60'5	28'1	43'0

Entre les formes de lleure més habituals, el mirar la televisió predomina sobre d'altres zones, mentre que ben al contrari, la lectura és menys freqüent, corresponent-se als nivells d'equipament de la llar que anotàvem anteriorment, alt percentatge de població amb televisió en color i baix percentatge de gent que arriba a la mitjana de llibres. Les dones tendeixen a dedicar-se més a fer labors. L'assistència al teatre, espectacles de música o al cinema és menor que en d'altres zones tenint certa relevància tan sols entre la gent jove. Entre les persones grans, i sobretot les dones, destaca l'assistència a actes religiosos.

Pel que fa als nivells d'associacionisme els del Delta Baix difereixen molt poc dels de la resta de la comarca, poques persones hi participen d'alguna manera. Tan sols hi ha certa vinculació dels homes en sindicats i de les dones en les de caràcter religiós.

1.4.2 La zona del Delta Occidental

Municipis del sud-oest de la comarca separats dels de la zona est pel riu Llobregat. Tenen el mateix problema de comunicació amb les altres zones que el que comentàvem en la zona del Delta Baix, la dificultat per travessar el riu comporta problemes de comunicació i relacions socials entre ambdues vores del riu. El Delta Occidental, no estant tan influenciat per l'àrea barcelonina, està més lligat a la pròpia comarca del Baix.

Està formada pels següents municipis: Begues, Castelldefels, Gavà, Sant Boi, Sant Climent, Santa Coloma de Cervelló, Torrelles i Viladecans.

LA POBLACIÓ

La taula següent ens dóna una idea aproximada de les característiques de la població de cada un dels municipis de la zona.

	nº hab.	% hab.	nº hab. 0-35 anys	% hab. 0-35 anys
Begues	1.534	0'2	793	51'8
Castelld.	27.932	3'2	16.536	59'2
Gavà	32.351	3'7	18.731	57'9
Sant Boi	75.789	8'8	45.625	60'2
S.Climent	2.111	0'2	1.152	54'6
Sta.Coloma	2.662	0'3	1.387	52'1
Torrelles	1.827	0'2	1.042	57'0
Viladecans	45.071	5'2	26.547	58'9

Es poden diferenciar dos grans grups. Un primer integrat pels municipis altament poblats, Castelldefels, Gavà, Sant Boi i Viladecans, entre els que destaca Sant Boi que amb quasibé el 9 % de la població es situa entre els municipis amb major nombre d'habitants de tota la comarca del Baix Llobregat; i un segon grup, que es podria qualificar com l'antítesi de l'altre, compost per Begues, Sant Climent, Santa Coloma de Cervelló i Torrelles, municipis que no arriben ni al 0'5 % de la població de la comarca.

Es la zona on hi ha més diferències internes, que encara es pronunciarien més si avaluéssim la densitat de població, doncs Begues, per exemple, tot i ser un dels municipis amb menys habitants, és el més extens de la zona i de la comarca.

La divisió en dos grups és extrapolable en parlar de l'estructura d'edats d'aquesta zona. El primer grup té una piràmide més aixamlada de la base que no pas el segon, que tot i tenir nivells elevats de població jove estan cinc i sis, i de vegades àdhuc més, punts per sota dels altres municipis. En general però, es pot qualificar la zona del Delta Occidental com destacable per la seva joventut, que arriba a una mitjana de població entre 0 i 35 anys superior a la resta de les zones.

FENOMEN MIGRATORI

La població d'aquesta àrea, com de forma generalitzada succeeix en tota la zona sud de la comarca, es caracteritza per ser fonamentalment immigrada. Efectivament, quant al seu lloc d'origen, la població del Delta Occidental és la que presenta un nombre més baix de nascuts a Catalunya, tan sols el 33'5 %, gairebé 20 punts per sota del valor mitjà de la CMB. El nombre d'habitants nascuts a Andalusia és fins i tot superior al nombre dels nascuts a Catalunya, cosa que fa que aquest territori sigui el cas més extrem de població nouvinguda. Així es pot constatar en la taula següent que ens indica el lloc de naixement segons l'edat (les dades són a partir dels 18 anys perquè l'Enquesta Metropolitana només recull els majors d'edat).

Lloc de naixement segons l'edat	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger
18 - 25 anys	68'7	31'3	0'0
26 - 35 anys	38'3	61'5	0'2
36 - 45 anys	23'8	72'9	3'4
46 - 55 anys	22'8	76'1	1'1
56 - 65 anys	24'5	71'7	3'7
+ de 65 anys	14'8	85'2	0'0
total	33'5	65'1	1'6

Amb tot, la proporció es modifica radicalment per les generacions joves, doncs el 68'7 % de les que tenen entre 18 i 25 anys són ja nascudes a Catalunya. Els joves són els més catalans d'origen.

La immigració pot donar-se pràcticament per acabada des de fa ja uns anys, fenomen que fa que ens trobem davant d'un col·lectiu que, tot i l'elevat nombre de migrants que el componen, es caracteritzi per l'estabilitat de la població. Les dues taules següents evidencien el seu assentament.

Anys de residència a Catalunya		Anys de residència al barri.	
	total		total
-2 anys	0'5	1 any	1'1
2 a 4	0'4	1 a 3	5'4
5 a 8	1'4	3 a 5	4'3
9 a 12	5'2	5 a 10	20'0
13 a 18	9'8	10 a 20	47'9
19 a 25	30'1	+ 20	21'1
+ 25	20'0		
Nat a Cat.	32'6		

L'elevada migració que compon aquesta zona no suposa que encara avui dia la població estigui poc assentada, sinó que ben a l'inrevés, destaca per la seva estabilitat i poca mobilitat geogràfica, el 82'7 % de la població amb més de 18 anys en porta més de 19 residint a Catalunya, constituint el nucli més important de la població dels municipis del Delta Occidental. Si bé el percentatge de població amb més temps residint a Catalunya és força elevat i superior al de l'altre zona del Delta sud, la tendència d'arrelament al barri és, en canvi, una mica inferior donat que tan sols el 69 % de la població hi resideix des de fa més de 10 anys.

CARACTERÍSTIQUES LINGÜÍSTIQUES

La utilització i el coneixement del català són dues variables fortament lligades al moviment migratori i a l'assentament de

la població. L'arrelament al territori és un element que contribueix a la fusió dels immigrants amb la població autòctona. Avui dia però, aquesta fusió és encara deficitària. Un exemple d'aquest distanciament es troba en l'anàlisi de les característiques lingüístiques. Com es remarcava anteriorment, en la zona del Delta Baix el predomini del castellà és notable, però en el Delta Occidental és on s'accentua encara més la tendència. En efecte aquesta zona és el territori amb menys presència del català. El 76'4 % de la població considera el castellà la seva primera llengua, i no hi ha persones que declarin que les dues llengües, català i castellà siguin per igual.

El caracter majoritari d'una llengua tendeix a multiplicar els seus efectes d'adopció, així aquesta presència massiva del castellà repercuteix fins i tot en les llars on tots els membres són nascuts a Catalunya, trobant que en un 16 % d'aquestes hi conviuen les dues llengües.

En aquest sentit es pot afirmar que la zona del Delta Occidental és la que té més dificultats per la reproducció del català i on és més difícil el seu coneixement, fins i tot entre els joves. Així la proporció d'habitants que diuen ser capaços d'escriure'l no arriba ni a un terç del que apareix en zones com el Llobregat. La capacitat d'escriptura del català, fins i tot entre els joves, també està per sota dels percentatges que apareixen en la zona del Delta Baix. I és remarcable que un 45 % de la població jove es declari incapaç de parlar-lo. El català es converteix en una llengua residual.

Entre la població vella la capacitat d'escriure i parlar el català és també molt limitada; més de les tres quartes parts de la població es declara incapaç de parlar-lo i més del 40 % incapaç d'entendre'l.

En conclusió podríem dir que hi ha cert progrés en la comprensió del català, i sobretot entre la generació jove, però és molt limitat i es fa molt difícil el progrés en la capacitat de parlar-lo i escriure'l.

Les taules següents indiquen algunes d'aquestes característiques:

Primera llengua segons l'origen familiar

	tots fora de Catal.	tots catalans	matrimoni mixt	resta
Català	5'1	80'9	25'9	4'7
Castellà	89'7	16'0	69'0	94'7
Ambdues	0'0	0'3	3'3	0'1
Altres	5'2	0'0	1'8	0'5

Nivell de coneixement del català	total homes	total dones	total homes + dones
Parla i escriu	11'0	13'1	12'0
Parla i no escriu	35'5	25'7	30'5
Entén i no parla	35'0	47'2	41'4
no entén	18'6	14'1	16'0

NIVELL D'INSTRUCCIÓ

El coneixement del català i en general el nivell d'instrució suposen un conjunt de possibilitats pels individus perquè afavoreixen la participació en la comunitat, les possibilitats de feina, l'accés a la millora dels recursos, al mateix temps que depenen d'un conjunt de variables: nivell cultural patern, nivell socio-econòmic de la família i de la immigració. Ja s'ha parlat del problema que comportava la reproducció d'una llengua que pràcticament no és sentida.

El nivell d'estudis de la població del Delta Occidental és el pitjor en relació al de tota la comarca del Baix Llobregat, arribant al 7'7 % d'analfabetisme en la població major de 18 anys. Es tracta sobretot del col·lectiu major de 45 anys, però a partir dels 26 ja apareix un nombre petit de persones que s'hi declaren. A més d'aquest elevat nombre d'analfabetisme més de la meitat de la

població d'aquesta zona declara no haver completat l'ensenyament primari. El Delta Occidental es situa d'aquesta manera per damunt del 60 % de la població amb un nivell educatiu inferior al bàsic. Això s'agreuja si constatem que aquests ni vells baixos d'escolarització no es troben només entre la gent adulta i vella sinó que també es manifesten entre els joves. Per altra banda si mirem els nivells màxims d'estudis comprovem que tan sols un 2 % de la població ha realitzat estudis universitaris. Entre els joves augmenta lleugerament el nombre d'estudiants de nivell mitjà.

En estudiar la mobilitat social les xifres mostren que aquesta població amb baixa qualificació acadèmica formada massivament per treballadors immigrants no ha millorat el seu nivell en tots aquests anys, i el dels seus fills sembla millorar molt poc, condemnant-se a situar-se en els nivells més baixos de l'ocupació donada la precarietat de la seva formació escolar i sembla exclosa la possibilitat del seu ascens social a través de la via educativa. Cal dir però que sembla que això no és degut al baix interès per l'escola, sinó que es manifesta el desig que els fills realitzin estudis superiors.

ACTIVITAT LABORAL

L'activitat laboral i les condicions d'ocupació es veuen sovint sotmeses a variables que acabem d'apuntar: dificultat en la reproducció del català, en la millora dels nivells educatius; trets que provoquen els desavantatges econòmics i socials que igual que experimentava el Delta Baix, evidentment i encara amb més força, experimenta el Delta Occidental. A més, com en altres llocs, el canvi fonamental en la societat ha estat la tendència a no poder obtenir una feina fixa i estable, la reducció del temps de treball i la jubilació anticipada.

El Delta Occidental presenta unes característiques bastant peculiars en la situació laboral. Si per una banda es registra una taxa d'atur molt elevada, la més alta de tota la comarca, i conseqüentment un índex d'ocupació molt baix, ens trobem amb una proporció d'ocupats que tenen feina fixa, qualificable d'estable o

segura, superior quasibé en deu punts a la que s'obté en la zona del Delta Baix, assolint el mateix nivell que Barcelona ciutat. Els homes estan millor que les dones, tònica general, però la distància entre ambdós sexes és menor, i molt més reduïda que en zones com el Delta Baix. La dona treballadora és la jove, menor de 30 anys, doncs després d'aquesta edat passen a ser mestresses de casa.

Les posicions marginals i precàries queden per a homes i dones madurs, a més dels joves fins a 20 anys. Cal assenyalar que en tractar-se d'una població jove té una proporció de jubilats molt minsa.

Dins del col·lectiu dels aturats es poden distingir dos grups, els de llarga i mitjana duració, que en el cas d'aquesta zona superen el 85 % dels aturats i els treballadors eventuais, a temps parcial, sense contracte que estan en proporció menor respecte les dades de tota la comarca. En el primer cas, i sobre tot en el col·lectiu d'atur permanent predominen les dones per sobre dels homes i els menors de 25 anys o entre 36 i 55, on es recullen totes les mestresses de casa que desitjarien treballar.

Es pressumible que l'atur i la baixa taxa d'ocupació siguin determinants en la forma de vida i en les formes específiques de treball com són el treball precari i submergit. El nombre elevat de mestresses de casa que dessitgen treballar és també un cert indicador d'existència de treball submergit.

Situació dels ocupats		Situació dels aturats	
	Percentatge		Percentatge
Empresa	26'0	ocupats + inactius	75'2
Compte propi	7'5	curta durada	3'5
Prof. liberal	0'3	mitja durada	9'3
Precària	5'1	llarga durada	12'0
Resta	61'1		

Pel que fa a les característiques qualitatives de l'activitat, la població del Delta Occidental tendeix a treballs molt poc

qualificats. Un 60 % són treballadors de la indústria, normalment en categories manuals i un 15 % ho són dels serveis, també predominantment dels personals i poc qualificats. Contràriament el percentatge de professionals tècnics és molt baix.

Es tracta d'un treball poc qualificat, amb escassa incorporació de nous coneixements tècnics.

Sectors d'activitat

	Percentatge		Percentatge
No treballat mai	9'5	Comerç	9'3
Agricultura	6'1	Serveis públics	7'8
Metall	19'7	Serveis socials	1'9
Tèxtil, pell	12'0	Altres serveis	13'9
Resta indústria	10'0	Altres	1'6
Construcció	8'2		

Avaluar els ingressos i la situació econòmica de les famílies es pot fer segons criteris ben diferenciats. Nosaltres ens cenyirem als establerts per l'Enquesta Metropolitana: la renda mitjana per càpita i la possessió o no possessió familiar d'un conjunt de béns.

Les famílies qualificades d'acomodades són les que disposen del triple de la renda mitjana, i la resta està formada per un grup intermedi que òbviament és majoritari. La distribució del Delta Occidental és la següent:

Pobres	30'4
Grup intermedi	59'6
Acomodats	1'5
NS/NC	8'5

Si en parlar del Delta Baix dèiem que la proporció de pobres en relació a Barcelona era àmpliament superior, i que la població acomodada era també bastant inferior, en parlar del Delta Occidental hem d'accentuar encara més aquestes diferències. El col·lectiu de pobres sobrepassa com hem vist el 30 % de la població, i els col·lectiu dels acomodats és tan sols una quarta part

dels de Barcelona. Com és habitual aquesta situació està lligada a la categoria socio-econòmica, així els pobres són obrers no qualificats i treballadors dels serveis.

Si bé la vivenda gran és molt poc habitual en aquesta zona, també hi ha menys famílies que visquin en vivendes petites. El fet destacable és que l'habitable de propietat és el més usual, arribant a ser del 80 % de les vivendes, proporció que sobrepassa els valors de qualsevol altre zona. Aquestes vivendes però solen estar mal equipades, poques famílies gaudeixen dels aparells moderns que estalvien la feina domèstica.

Quan els aparells de caire cultural l'únic extensament difòs, com és habitual en altres zones, és la televisió en color, que té difusió massiva. Pel que fa a les innovacions tecnològiques que faciliten l'estudi o el treball professional a la llar poques famílies posseeixen aquests béns.

Cal remarcar que hi ha diferències notables dins la zona, les famílies catalanes, i alguns casos les mixtes, i de categories altes tenen vivendes molt més ben equipades que la resta. Així es constata en la comparació de la possessió d'aparells que faciliten el treball domèstic com congelador, rentaplats, aspirador, o amb béns culturals com piano, cadena HI-FI, video...

EL LLEURE

Disposició del temps lliure.

Homes	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	total homes
Molt	27'0	21'0	25'5	37'1	82'7	97'1	40'2
Suficient	34'2	33'6	33'0	43'9	17'3	2'9	30'7
Escàs	32'7	33'3	31'1	13'5	0'0	0'0	22'1
Cap	6'1	12'0	10'4	5'6	0'0	0'0	7'0
Dones	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	total dones
Molt	30'1	0'0	0'0	5'5	14'0	35'7	10'6
Suficient	12'9	50'1	26'7	25'1	41'0	46'9	31'0
Escàs	50'3	39'6	53'0	41'5	32'9	6'1	42'5
Cap	6'6	10'3	18'8	27'9	12'1	11'2	15'8

Les formes del lleure no difereixen substancialment de les del conjunt de la comarca, i són característiques del grup social predominant en la zona: la classe treballadora amb poca qualificació acadèmica i pocs recursos econòmics.

En la taula anterior es pot veure que hi ha molts homes, tant els joves com els que tenen més de 46 anys, que declaren tenir molt temps lliure, més que en altres zones, fet directament vinculat a la realització d'un menor nombre d'activitats diverses, com l'esport o la música. Les dones tenen, en canvi, menys temps lliure que en altres zones, seguint la tradició de les poblacions treballadores.

Ocupació del temps lliure	total homes	total dones	total homes + dones
No té temps lliure	43'0	58'0	51'0
Sortir	9'8	10'4	9'0
Mirar TV	33'0	44'2	39'2
Passejar	30'5	9'4	19'0
Llegir	25'5	12'7	18'5
Labors	0'3	12'6	6'7
Altres	57'9	23'7	39'6

Entre les formes de lleure més destacables el mirar la televisió sobresurt per damunt de les altres, en canvi la participació en actes culturals o esportius és menor, i a més, decau més ràpidament a patir dels 26 anys. L'assistència a exposicions i museus és la meitat que es dona en altres municipis del nord de la comarca igual que l'assistència al cinema. Les dones tendeixen a l'assistència a actes religiosos, però es tracta d'un hàbit sobretot de dones adultes o grans.

Pel que fa als nivells d'associacionisme la proporció torna a ser menor que la de la resta de la comarca. La filiació en clubs esportius és molt reduïda i la majoria d'associacions són minoritàries. Es manté en canvi, la proporció de participació en partits polítics, sindicats i associacions de veïns.

1.4.3 La zona del Llobregat

El Baix Llobregat és una comarca allargada, que engloba municipis molt diferenciats, des del sud, zona més industrialitzada i influenciada per l'àrea barcelonina fins el nord, zona més rural, menys poblada i més semblant als municipis del Vallès. La zona del Llobregat comprèn els municipis de l'interior de la comarca. Es tota la part central que fa de pont entre la zona sud i la nord.

Està formada pels següents municipis: Cervelló, Corbera, Molins de Rei, Sant Vicenç dels Horts, Pallejà, El Papiol i Vallirana.

LA POBLACIÓ

La taula següent ens dóna una idea aproximada de les característiques de la població de cada un dels municipis de la zona.

	nº hab.	% hab.	nº hab. 0-35 anys	% hab. 0-35 anys
Cervelló	4072	0'5	2239	55'9
Corbera	3593	0'4	2008	55'8
Molins Rei	18160	2'1	9879	54'4
S.Vicenç H.	20397	2'4	12788	62'7
Pallejà	5919	0'7	3557	60'1
El Papiol	3080	0'3	1706	55'4
Vallirana	5025	0'6	2939	58'4

En general és una àrea poc poblada. No té ni punt de comparació amb les altres dues zones que hem pogut estudiar que tenien municipis altament poblats. Es tracta doncs d'una unitat geogràfica bastant homogènia, encara que interiorment hàgim de distingir dues parts: per una banda els dos municipis centrals, Molins de Rei i Sant Vicenç dels Horts i per l'altre els municipis al voltant dels 5.000 habitants: Cervelló, Corbera, Pallejà, El Papiol i Vallirana. No hi ha cap municipi que sobresurti per la seva elevada o minsa població.

Pel que fa a l'estructura d'edats hi ha més heterogeneïtat, no trobem una pauta establerta. Així els dos municipis més poblats destaquen per la seva diferenciació: Sant Vicenç dels Horts, municipi més poblat, encapçala el percentatge de població jove, en canvi, Molins de Rei, segon quant a nombre d'habitants, destaca per tenir la menor proporció de joves entre 0 i 35 anys.

FENOMEN MIGRATORI

La població d'aquesta zona es caracteritza per ser fonamentalment nascuda a Catalunya. Així comprovem que el 91'2 % dels joves entre 18 i 25 anys ho són. Es una cota molt elevada i incomparable amb les dues altres zones estudiades, que es caracteritzaven pel seu elevat nombre d'immigrants. El nivell general d'immigració és dels més baixos, assolint tan sols 46'2 punts. Així es pot constatar en la taula següent que indica el lloc de naixement segons l'edat (les dades són a partir dels 18 anys perquè l'Enquesta Metropolitana només recull els majors d'edat).

Lloc de naixement segons l'edat	Catalunya	Resta d'Espanya	Estranger
18 -25 anys	91'2	7'7	1'1
26 -35 anys	37'4	61'8	0'8
36 -45 anys	66'0	33'4	0'6
46 -55 anys	33'6	66'4	0'0
56 -65 anys	33'6	66'4	0'0
+ de 65 anys	69'2	30'9	0'0
total	53'9	45'8	0'4

Les generacions joves són les més catalanes d'origen, en canvi com es pot comprovar, la població adulta i vella, i sobre tot la d'entre 26 i 35 anys i la major de 46 és primordialment immigrada.

La immigració pot donar-se pràcticament per acabada des de fa ja uns quants anys, fenomen que fa que ens trobem davant d'un col·lectiu que es caracteritza per l'estabilitat de la població. Les dues taules següents evidencien el seu assentament.

Anys de residència a Catalunya		Anys de residència al barri	
	total		total
-2 anys	0'0	1 any	0'1
2 a 4	0'0	1 a 3	0'9
5 a 8	3'0	3 a 5	2'5
9 a 12	2'8	5 a 10	21'2
13 a 18	10'8	10 a 20	34'5
19 a 25	13'2	+ de 20	40'8
+ de 25	14'6		
Nat a Cat.	55'5		

La pràctica desaparició de la immigració vers aquesta zona i la baixa mobilitat interterritorial a que obeeix, fa que el territori del cinturó de Barcelona sigui el lloc on la gent porta més anys visquent a Catalunya, on està més arrelada, doncs el 83'3 % dels seus habitants fa més de 19 anys que hi viu. El 61'3 % d'aquesta població porta més de 19 anys residint al mateix municipi. I a més s'assoleix, juntament amb la zona del Delta Baix, el percentatge més alt en nombre d'anys de residència al barri. El 75'3 % de la població fa més de 10 anys que hi resi deix.

CARACTERÍSTIQUES LINGÜÍSTIQUES.

La utilització i el coneixement del català són dues variables fortament lligades al moviment migratori i a l'assentament de la població. El seu arrelament al territori és un element que contribueix a la fusió amb la població autòctona. Si dèiem que en tota la zona del sud de la comarca el predomini del castellà era total i la seva forta extensió comportava la seva reproducció fent difícil l'extensió del català, en aquesta la relació s'inverteix, els municipis del Llobregat són els que presenten en conjunt, una major proporció de catalo-parlants. Es considera el català com la primera llengua en un percentatge superior al del conjunt de l'àrea Metropolitana: 44'2 %. Evidentment i com ja acabem de dir, aquest predomini respon a l'origen geogràfic d'aquesta zona, que ha rebut un menor nombre de migrants. Al mateix temps, la poca proporció de

castellano-parlants sembla afavorir la catalanització en el conjunt. I és que en les famílies en les que tots els seus components són nascuts a Catalunya o bé ho són alguns dels seus membres el predomini del català o la coexistència de les dues llengües apareix més sovint que en tota la zona sud de la comarca.

La generació jove és la que té els índexs més elevats de coneixement del català, així un 76'7 % declara ser capaç d'escriure'l i gairebé tots l'entenen. En canvi en les generacions més grans la situació és molt diferent, doncs l'escriptura d'aquesta llengua és molt limitada, i fins i tot hi ha un grup relativament important que diu no entendre'l. La catalanització dels joves es produeix sense excessives dificultats, contrària ment al que succeeix a la resta sud de la comarca.

Les taules següents indiquen algunes d'aquestes característiques:

Primera llengua segons l'origen familiar

	tots fora de Catal.	tots catalans	matrim. mixt	resta
Català	19'3	90'5	49'4	6'1
Castellà	72'2	9'5	37'8	93'9
Ambdues	0'0	0'0	11'8	0'0
Altres	8'5	0'0	1'0	0'0

Nivell de coneixement del català	total homes	total dones	total homes + dones
parla i escriu	23'8	38'8	31'1
parla i no escriu	38'9	21'6	30'5
entén i no parla	28'7	27'5	28'1
no entén	8'6	12'0	9'3

NIVELL D'INSTRUCCIÓ

El coneixement del català i en general el nivell d'instrució suposen un conjunt de possibilitats pels individus perquè afavoreixen la participació en la comunitat, les possibilitats de feina, l'accés a millorar recursos, al mateix temps que depenen d'un conjunt de variables: nivell cultural dels pares, nivell socio-econòmic de la família i de la immigració.

El nivell educatiu de la població del Llobregat destaca per ser extremadament baix i amb moltes limitacions. És la zona on hi ha el percentatge més elevat d'analfabetisme, afectant sobretot a dones amb més de 45 anys i generalment immigrades. A més hi ha un elevat nombre de persones que declaren no haver acabat els estudis de primària, fenomen que fa que entorn del 50 % de la població de més de 18 anys no arribi als nivells considerats com bàsics.

Els caps de família són afectats també pel baix nivell educatiu, doncs també gairebé el 50 % estan per sota del nivell bàsic, la EGB, i pràcticament són inexistent les persones amb estudis superiors. En parlar de mobilitat educativa però, es constata un esforç per millorar els nivells dels fills, així en les poques llars socio-econòmicament elevades hi ha la tendència de fer estudiar els fills. Es detecta cert esforç per elevar, sobretot entre les generacions joves, l'estoc educatiu. Les llars d'origen català sembla ser les més orientades a fer estudiar els seus fills, i són les que també més freqüentment els envien a escoles privades subvencionades, mentre les llars d'immigrants utilitzen generalment l'escola pública; escola molt sol·licitada entre els habitants d'aquesta zona, que hi acudeix de forma molt elevada.

ACTIVITAT LABORAL

L'activitat laboral i les condicions d'ocupació es veuen sovint sotmeses a variables que ja hem apuntat anteriorment: la reproducció del català, la millora dels nivells educatius, trets que provoquen els desavantatges econòmics i socials d'aquesta zona del Llobregat. A més el canvi fonamental en l'activitat de la nostra societat ha estat la tendència a no poder obtenir una feina

fixa i estable, la reducció del temps de treball i l'anti cipació de la jubilació.

El cas que ens ocupa es qualifica per una situació intermèdia dels municipis de tota la comarca, amb un índex d'atur lleugerament inferior i consegüentment una taxa d'ocupació una mica superior a la mitjana. Les condicions de lloc de treball estan també en correlació amb la mitjana, doncs el 78 % de la població ocupada del Llobregat té un treball fix, qualificable de segur o estable, estant bastant distanciades, com en el Delta Baix, les proporcions entre homes i dones: 90'1 % i 52'6 % respectivament.

Dins del col·lectiu dels aturats es poden distingir dos grups, els de llarga i mitjana duració, que comprèn el 82 % de la població que diu trobar-se en l'atur, i els treballadors eventuals, a temps parcial, sense contracte, que tenen poca relevància en la zona. Cal remarcar que aquesta àrea segueix les pautes de la resta del sud de la comarca, que també tenien uns índex d'aquest tipus, al voltant del 80 o 85 % de població en atur. El primer cas està format fonamentalment per dones més que no homes, i sobretot en l'edat mitjana pel que fa a elles i als joves pel que el sexe masculí es refereix. Pel que fa al segon col·lectiu no es tracta només de joves d'ambdós sexes sinó que entre els homes també es registra aquest tipus d'ocupació entre els 46 i 55 anys.

Situació dels ocupats		Situació dels aturats	
	Percentatge		Percentatge
Empresa	35'4	ocupats + inactius	87'4
Compte propi	10'1	curta durada	0'3
Prof. liberal	0'1	mitja durada	1'9
precària	6'0	llarga durada	10'4
Resta	48'4		

Pel que fa a les característiques qualitatives del'activitat, la població ocupada d'aquesta zona presenta un important

embalum en els sectors tradicionals així com una proporció important d'actius autònoms, similar a la de Barcelona; però amb una diferència: en el cas de Barcelona són autònoms d'origen mixt mentre que en la zona que ens ocupa tots són catalans d'origen.

El treball és escassament qualificat només el 4'6 % dels actius són professionals tècnics, més del 54 % són treballadors industrials i un 14 % dels serveis, encara que probablement poc qualificats. Es tracta d'una feina escassament qualificada amb poca incorporació de nous coneixement tècnics.

Sectors d'activitat

	Percentatge		Percentatge
No treballat mai	10'3	Comerç	6'1
Agricultura	5'4	Serveis Públics	7'2
Metall	12'5	Serveis socials	1'9
Tèxtil, pell	18'9	Altres serveis	7'6
Resta indústria	15'1	Altres	0'6
Construcció	14'4		

Avaluar els ingressos i la situació econòmica de les famílies es pot fer segons criteris ben diferenciats. Nosaltres ens cenyirem als establerts per l'Enquesta Metropolitana: la renda mitjana per càpita i la possessió o no possessió familiar d'un conjunt de béns.

Les famílies qualificades d'acomodades són les que disposen del triple de la renda mitjana, i la resta està formada per un grup intermedi que òbviament és majoritari. La distribució del Llobregat és la següent:

Pobres	25'9
Grup intermedi	57'8
Acomodats	3'7
NS/NC	12'5

Si comparem aquestes dades amb les dues altres zones estudiades veurem que les diferències hi són sobretot pel que fa al grup de pobres i en relació al Delta Occidental. En conjunt, en la zona del Llobregat trobem la raó d'extrema pobresa en què davant d'una proporció molt elevada d'ocupació estable veiem un col·lectiu d'aturats de mitjana i sobretot llarga durada, molt important. Per altra banda cal assenyalar que les famílies pobres són de categories de treballadors de serveis i d'immigrants amb fills ja nascuts a Catalunya.

La vivenda és en general més gran que en la resta de zones, tot i així no és homogènia per a totes les famílies: les categories socio-econòmico altes i d'origen català predominen en el tipus de vivenda més gran, i a l'inrevés. Amb tot, l'equipament de la vivenda segueix la tònica general de la comarca del Baix Llobregat: està mal equipada. Quant a l'equip que facilita el treball domèstic és notablement baix. En canvi no ho són tant els índexs de béns que faciliten el gaudi cultural i de lleure en l'interior de la llar. Només la TV en color torna a ser posseïda majoritàriament. Quan a la proporció de famílies que posseeixen béns que faciliten el treball professional a la llar és menor que la mitjana, no obstant, destaquen en sentit contrari les famílies de categories altes i totalment catalanes.

EL LLEURE

Disposició del temps lliure

Homes	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	total homes
Molt	4'8	7'8	3'4	26'8	44'0	55'9	18'5
Suficient	19'0	38'6	42'8	27'8	6'2	38'3	33'4
Escàs	71'5	31'2	40'9	39'2	12'4	2'9	34'2
Cap	4'8	22'3	12'9	6'3	0'0	0'0	14'0
Dones	18-25 anys	26-35 anys	36-45 anys	46-55 anys	56-65 anys	+ 65 anys	total dones
Molt	4'3	0'0	6'3	13'5	20'3	45'5	14'0
Suficient	10'2	54'0	24'0	28'4	58'0	47'8	36'8
Escàs	84'1	46'0	57'1	40'4	21'7	4'5	44'3
Cap	1'4	0'0	12'6	15'6	0'0	0'0	4'9

Les formes de lleure no difereixen substancialment de les del conjunt de la comarca , i són característiques del grup social predominant en la zona. Unicament es manifesten diferències en una menor participació en algunes de les activitats, fet provocat pel menor temps lliures que declaren tenir els habitants, i sobretot els joves.

Ocupació del temps lliure	total homes	total dones	total homes + dones
No té temps lliure	61'3	63'3	63'4
Sortir	2'8	13'9	8'1
Mirar TV	30'2	32'0	30'8
Passejar	18'0	12'4	14'9
Llegir	24'6	15'5	20'4
Labors	0'3	17'9	8'6
Altres	62'8	29'5	46'6

Entre les formes de lleure més habituals, el mirar la tele visió torna a predominar per sobre de les altres activitats, i altre cop el llegir torna a ser poc interessant, tot i que està per sobre dels índexs adquirits per les altres dues zones. En relació a les activitats culturals, anar al teatre, a concerts, a exposicions etc., són activitats poc freqüents, en canvi, i sobresortint respecte del Delta Baix i Del Delta Occidental, els espectacles esportius són més valorats.

Pel que fa als nivells d'associacionisme, els del Llobregat difereixen molt poc dels de la resta de la comarca, encara que hi ha més tendència a participar en clubs excursionistes i en associacions de pares d'alumnes. Entre les dones torna a destacar la tendència a pertànyer a associacions religioses.

1.4.4 La zona nord

Municipis petits del nord de la comarca, tradicionalment més rurals, més arrelats a la terra i amb menys immigració. Estan molt més vinculats als municipis de les comarques veïnes, com els del Vallès, que no pas als de la seva pròpia comarca, i sobretot els costaners.

Està formada pels següents municipis: Abrera, Castellví de Rosanes, Collbató, Esparreguera, Martorall, que es pot dir que és el centre neuràlgic de la zona, Olesa, Sant Andreu de la Barca i Sant Esteve Sesrovires.

LA POBLACIÓ

La taula següent ens dóna una idea aproximada de les característiques de la població de cada un dels municipis de la zona.

	nº hab.	% hab.	nº hab. 0-35 anys	% hab. 0-35 anys
Abrera	4.404	0'5	2.685	60'86
Castellví	442	0'05	203	45'98
Collbató	728	0'08	358	49'17
Espareg.	11.335	1'3	6.382	56'30
Martorell	16.170	1'9	8.800	54'42
Olesa	14.456	1'7	7.843	54'25
S.Andreu B.	14.298	1'6	9.182	64'21
S.Esteve S.	1.708	0'2	908	53'16

La zona destaca per municipis en general poc poblats, acostant-se més a la tònica dels municipis de la zona del Llobregat que no a les zones del Delta Baix o Delta Occidental. Podem fer dos grups, els municipis més poblats, que passen dels 10.000 habitants: Espareguera, Sant Andreu de la Barca, Olesa i Martorell i els municipis que destaquen per la seva baixa població, Castellví de Rosanes i Collbató, que tenen uns percentatges d'habitants inferiors a l'1 % i són els dos municipis menys poblats de tota la comarca del Baix Llobregat.

Pel que fa a l'estructura d'edats hi ha grans diferències. La primera a destacar és la baixa proporció de població jove d'aquests dos municipis amb menor nombre d'habitants, són les dues úniques ocasions en què el percentatge d'habitants entre 0 i 35 anys no arriba a la meitat de la població. En l'altre extrem, destaquen Abrera i Sant Andreu de la Barca, que sobrepassen, i sobretot Sant Andreu amb escreix, la cota del 60 %. Aquest darrer municipi és el que té l'estructura d'edats més jove de tota la comarca.

FENOMEN MIGRATORI

La població d'aquesta zona es caracteritza per ser fonamentalment nascuda a Catalunya. El nombre de persones originàries arriba a la cota màxima de la comarca amb el 64'85 %. Així es pot constatar en la taula següent que ens indica el lloc de naixement segons el municipi (s'indica segons el municipi perquè hi ha grans diferències en l'interior de la zona).

	Lloc de naixement segons municipi	
	Catalunya	Fora de Catalunya
Abrera	55'76	44'24
Cartellví	76'02	23'98
Collbató	72'39	27'61
Esparrequera	64'80	35'20
Martorell	63'04	36'96
Olesa	62'86	37'14
S. Andreu B.	51'38	48'62
S. Esteve S.	72'60	27'40
Total	64'85	35'15

La proporció es modifica radicalment segons el municipi, així es comprova com els municipis petits són els més autòctons, amb un percentatge d'habitants nascuts a Catalunya que arriba just o sobrepassa les tres quartes parts de la població. Per altra banda destaquen Abrera i Sant Andreu de la Barca, els dos territoris amb més immigració encara que no arriben a les dades d'altres municipis que hem comentat en les altres zones del sud de la comarca, doncs tots dos tenen més de la meitat de la població que és autòctona.

Ara bé, la relació també es modifica segons l'edat: les generacions joves són les més catalanes d'origen, en canvi, pel que fa a la població adulta, entre 25 i 55 anys, assoleixen les cotes més altes d'immigració.

La immigració pot donar-se pràcticament per acabada des de ja uns quants anys, fenomen que fa que ens trobem davant d'un col·lectiu que es caracteritza per l'estabilitat de la població. La

majoria de la població provinent de fora de Catalunya no és una població poc assentada, sinó que ben a l'inrevés destaca per la seva estabilitat i la poca mobilitat geogràfica. Així es constata com més del 80% de la població d'aquests municipis resideixen a Catalunya des de fa més de 15 anys.

CARACTERÍSTIQUES LINGÜÍSTIQUES

La utilització i el coneixement del català són dues variables fortament lligades al moviment migratori i a l'assentament de la població. El seu arrelament al territori és un element que contribueix a la fusió amb la població autòctona. Si dèiem que en tota la zona sud de la comarca el predomini del castellà era total i la seva forta extensió comportava la seva reproducció fent difícil l'extensió del català, en aquesta zona, més semblant a la del Llobregat, la relació es torna a invertir. Aquests municipis són els que presenten, en conjunt, una major proporció de catalano-parlants. Aquests predomini de la llengua catalana respon majoritàriament a l'origen geogràfic de la població, que ha rebut un menor nombre de migrants.

Al mateix temps la menor proporció de castellano-parlants sembla afavorir la catalanització en el conjunt. I és que en les famílies en què tots els membres són nascuts a Catalunya o el matrimoni és mixt, el predomini del català o la coexistència de les dues llengües apareix més sovint que en altres zones. Això es fa palès en les dades que ens mostren que més de la meitat de la població parla i llegeix el català, mentre que tan sols, tot i que el nombre és encara destacable, un 9'7 % declara no entendre'l.

La generació jove és la que té els índexs més elevats de coneixement del català, així gairebé les tres quartes parts declara ser capaç d'escriure'l. En canvi les generacions més velles estan en una situació molt diferent doncs l'escriptura d'aquesta llengua els hi és molt limitada. La catalanització dels joves es produeix sense excessives dificultats, contràriament al que està passant als municipis del sud de la comarca.

La taula següent indica algunes de les característiques que acabem d'esmentar:

Nivell de coneixement del català	Població	Percentatge
no entén	6033	9'71
entén	13476	21'69
entén i llegeix	3536	5'69
parla	6026	9'70
parla i llegeix	12217	19'66
parla, llegeix i escriu	20814	33'50

NIVELL D'INSTRUCCIÓ

L'educació de la població sovint depèn d'un conjunt de variables entre les que caldria destacar el nivell cultural dels pares, el nivell sòcio-econòmic familiar, la immigració, al mateix temps que dóna unes expectatives perquè permet un conjunt de possibilitats, donat que augmenta la participació en la comunicació i la cultura, facilita l'accés a determinades ocupacions, afavoreix les possibilitats de feina i permet millorar els recursos.

El nivell d'estudis de la població de la zona Nord es presenta de forma relativament favorable en comparació als nivells assolits per la zona del Delta Occidental o la del Llobregat, l'estoc educatiu és però inferior al nivell de Barcelona, degut sobretot a la població adulta i vella. El percentatge de persones que declaren que no saben o tenen dificultats per llegir i escriure és considerable, arribant al 12'37 %. I és remarcable que més d'un 40 % es declara analfabeta o amb estudis incomplets de primària.

La gran majoria deixa els estudis un cop acabada la EGB, i tan sols una proporció que no arriba al 10 % de la població, amb intent de mobilització social ascendent i esforç per la qualificació, acaba la formació professional o el BUP. L'aspiració a

nivells d'estudis superiors és molt minsa, i tan sols l'1'1 % de la població hi accedeix.

ACTIVITAT LABORAL

L'activitat laboral i les condicions d'ocupació es veuen sovint sotmeses a variables que ja s'han apuntat: dificultat en la reproducció del català, en la millora dels nivells educatius, trets que provoquen els desavantatges econòmics i socials que experimenta la zona Nord. A més, el canvi fonamental en l'activitat de la nostra societat ha estat la tendència a no poder obtenir una feina fixa i estable, la reducció del temps de treball i l'anticipació de la jubilació.

En el cas que ens ocupa l'índex d'ocupació és una mica superior a la mitjana dels municipis que envolten la zona, i consegüentment la taxa d'atur és inferior. El problema és que les condicions de treball estan bastant diferenciades entre sexes. Hi ha moltes més dones que homes que estan en l'atur i voldrien trobar feina, i els percentatges en els índexs d'ocupació estan molt distanciats. Els joves, els vells i sobretot les dones són els col·lectius més afectats per les posicions laborals marginals i precàries.

Pel que fa a les característiques qualitatives de l'activitat, la població ocupada d'aquesta zona té tendència a trobar-se en sectors tradicionals, en feines poc qualificades. La majoria dels ocupats són treballadors de la indústria, tot i que en certs indrets destaca un elevat percentatge de població dedicada al comerç.

2. LA CONSTRUCCIO DE L'OBJECTE D'ESTUDI: EL FENOMEN SOCIAL DE LA PEDAGOGIA EN EL LLEURE

Una recerca centrada en els moviments pedagògics del lleure al Baix Llobregat ens obliga a indagar sobre la qüestió de saber què és i com es porta a terme una intervenció pedagògica en un espai tan singular com el lleure per causa de la seva actuació en un espai no institucionalitzat.

La construcció del nostre objecte d'estudi ens ha obligat a centrar des d'un primer moment la nostra indagació teòrica en els interlocutors que són els grans responsables dels diversos moviments presents a la comarca defugint deliberadament la recerca bibliogràfica. La nostra teorització es concreta en conèixer les línies del seu pensament entorn de l'ideari pedagògic, la dinàmica educativa, el personal educador, els beneficiaris d'aquesta intervenció, la dialèctica de la pedagogia en el lleure en la societat actual, l'economia del projecte i els reptes de futur dels diversos moviments.

Ens sembla que aquesta és una tasca fonamental per a poder procedir a l'anàlisi empírica de les dades concretes que es desprenen de la realitat. I això per dues raons.

La primera, es la necessitat de tenir elements de definició del nostre objecte d'estudi profundament convençuts de la competència i capacitat dels nostres interlocutors a l'hora d'autodefinir-se i d'autosituat-se en la tasca que estan duent a terme.

I la segona, és la necessitat de fer una aproximació lenta i progressiva a una realitat que, més enllà de la bibliografia existent, tenia uns protagonistes i uns pensadors capacitats per a donar forma a una teoria i una pràctica pedagògica concreta en el món del lleure.

Aquest és l'objecte del capítol present: l'aproximació a una manera de fer i de pensar pedagògica des de la perspectiva dels seus dirigents.

Són set els moviments que intervenen amb més o menys força en la pedagogia en el lleure al Baix Llobregat mobilitzant 95 entitats

(es diguin aquestes esplais, centres o agrupaments): Moviment de Centres d'Esplais Cristians (M.C.E.C.), MOVIBAIX, Federació de Clubs Juvenils Dom Bosco (F.C.J.D.B.), Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica (M.I.J.A.C.), Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi (M.E/G.S.J.), Escoltes Catalans (E.E.C.C.) i Associació Provincial Pro-Subnormals (A.P.P.S.).

La nostra tasca ha estat la de conversar amb els dirigents dels set moviments protagonistes, segons un guió exploratori concebut intuïtivament i amb un cert suport bibliogràfic i en l'expectativa d'una pluralitat de riquesa conceptual que cadascun d'aquests moviments aporta en el context d'una conversa lliure i creativa.

El guió de referència es va centrar en els set punts següents:

- 1. Què és per a vosaltres educar?
- 2. Quina dinàmica pedagògica es posa en marxa al vostre moviment?
- 3. Qui són els educadors?
- 4. Qui se'n beneficia d'aquest projecte concret?
- 5. Actua el context social com a condicionant de l'educació?
- 6. Quins problemes interns i externs es donen en un moviment de pedagogia en el lleure?
- 7. Quins projectes o perspectives de futur es fan o es poden fer des dels diversos moviments?

La riquesa dels materials recollits eixamplava en gran manera les nostres previsions; van començar a aparèixer matisos i perspectives que enriquien extraordinàriament la nostra demanda: les relacions lleure/escola, l'elaboració de campanyes, els sistemes de comunicació interns i externs, alguns elements d'història, la dialèctica remuneració/voluntariat i la problemàtica del futur dels participants a l'esplai.

Aquesta complexitat de temes tractats ens obliga heurísticament a fer una recomposició teòrica que guiés la línia expositiva que hem efectuat posteriorment. Es així com hem operat.

El nostre tema central (els principis inspiradors de la pedagogia en el lleure segons cadascun dels moviments considerats)

-precedit d'alguns elements explicatius nascuts de la història- es complementa amb els instruments pedagògics emprats pels diversos moviments: la pràctica pedagògica del lleure, el recurs intencionat a les campanyes, la comunicació interna i externa i, a més, la difícil inserció dels adolescents a la sortida de l'esplai.

Aquest tema central s'arrodoneix amb la lectura de la dialèctica de les relacions de vegades problemàtiques esplai/escola i amb la vida interna de les entitats en tota la seva complexitat i amb referència especial al sosteniment econòmic tant si és per recursos propis com aliens.

No se'ns escapava que no es pot parlar de pedagogia en el lleure sense tenir compte del factor humà: els educadors. Com es formen?, d'on surten?, cal que siguin remunerats o voluntaris?

Tampoc ens passava desapercibuda la importància de l'extracció social dels beneficiaris. De quin món provenen?, quines condicions d'admissió s'imposen o s'exigeixen?

Finalment, cal veure què en diuen els responsables dels problemes que planteja la societat d'avui a l'educació en el lleure. On es voldria arribar?, quins problemes externs planteja al moviment la realitat social actual?

Aquesta és l'ordenació del material que segueix amb l'intent per part nostre de buscar una coherència lògica en el context d'uns materials la riquesa dels quals no és gens desestimable.

Malgrat que el pensament que hi ha al darrera pugui estar carregat d'elements ideològics, no es tracta de fer una anàlisi de la ideologia latent o manifesta que hi ha en aquests diversos moviments considerats, sinó una exposició de la teoria i la pràctica que comporta el projecte definit i explicitat d'educar en el lleure.

La ideologia -entesa com el conjunt de conceptes, creences i ideals d'abast factual i normatiu per a explicar els fenòmens socials- en el cas que es faci explícita, no és només que un element sobreafegit que forma part d'un cos coherent teòrico-pràctic d'una manera de fer concreta en la intervenció pedagògica en el món del lleure en cadacun d'aquests moviments.

La nostra exposició, doncs, es limita a seguir els diversos moments del discurs dels nostres interlocutors i en la nostra construcció de l'objecte ens limitem a ésser amanuenses dels qui creiem que tenen la paraula amb una plena i total autoritat.

2.1 Elements d'història

Descobrim clarament per les informacions provinents dels nostres informants quatre perfils que troben les seves arrels en la història del moviment de l'esplai i que poden donar una explicació al panorama actual:

A El Moviment de Centres d'Esplais Cristians que posa l'accent en el tema de la confessionalitat.

B L'Esplaç que fa de la laïcitat una bandera, actuant per oposició, molt més que per un projecte propi definit en positiu (ara no n'hi ha al Baix Llobregat).

C L'Escoltisme en els vessants laïc i confessional que té una metodologia pròpia i diferent dels altres moviments.

D Altres esplais que s'han agrupat entorn d'un determinat territori, amb processos molt de base i molt arrelats al medi i amb un mínim d'infraestructura i d'organització pròpia.

Es per això que ens atrevim a distingir concretament al Baix Llobregat tres perfils evolutius dels diversos moviments a partir de la seva gènesi i un quart perfil que es correspon als esplais no integrats en cap dels moviments esmentats:

1. Una evolució organitzativa amb seqüències socials:

El Moviment de Centres d'Esplais Cristians M.C.E.C. (amb 23 esplais al Baix Llobregat), el MOVIBAIX (amb 35 esplais), la Federació de Clubs Juvenils Dom Bosco F.C.J.D.B. (amb cinc esplais) i el Moviment Infantil i Juvenil d'Acció Catòlica M.I.J.A.C. (amb 8 esplais).

El seu origen és tanmateix ben divers.

- El MCEC neix del Servei de Colònies de Vacances de Barcelona que en una època determinada feia de paraigües de tot (dintre de la

mateixa Església) que va descobrir la necessitat en el decurs del temps de planificació fins a formar part d'un projecte cada vegada més exigent diocesà o interdiocesà de Pastoral de Joventut.

Ja en aquests moments a nivell de Catalunya s'està fent un directori que resitua el centre d'esplai dintre la pastoral juvenil que és un tema pendent des de la seva creació: el paper del monitor, del consiliari, de la catequesi. Es tracta de definir la seva identitat com a federació de centres d'esplai de l'Església "amb l'etiqueta ben posada".

A nivell administratiu, per sobre, hi ha el Consell Nacional de la Joventut que aplega totes les entitats juvenils; institució "que no està morta, però quasi bé", sense vida i no assumint el paper de dinamització o de contacte professional entre els diversos moviments siguin d'on siguin; ostentant defectes greus per causa de la seva politització.

- El MOVIBAIX és fruit de la comprensió i de la reflexió d'entitats disperses entorn de la seva identitat intentant reestructurar o reinterpretar les raons per les quals tenia encara un sentit seguir treballant en l'educació en el temps lliure.

Es tracta d'entitats amb molts anys d'història que inicien un procés de constitució per a posar en comú aquesta confluència d'interrogants i de qüestionaments.

A l'origen (el 1983, coincidint amb l'arrancada de la democràcia al país i amb una preocupació forta per part de les entitats sobre l'espai que han d'ocupar en els barris) hi ha una mena d'urgència de crear el moviment partint de què els centres es configurin darrera la voluntat de donar una resposta a una determinada realitat social, una anàlisi del medi i un desig de millorar la situació de vida dels barris en concret.

Això es feia amb uns valors (autonomia, solidaritat, relació amb el medi...) i a partir de la reflexió que el temps lliure és un espai educatiu en el qual val la pena plantejar-se una intervenció com alternativa a l'escola i la família. L'associació naixia coincidentment de la mateixa gent que estava fent l'esplai.

En aquells començaments, hi ha l'esforç d'obviar dos temes que preocupaven el moviment del lleure a Catalunya (fins el punt d'oportunitat de vertaderes ruptures): la professionalitat o no professionalitat, per una banda, i el paper que havia de jugar l'Església, de l'altra. Ambdues qüestions es resolen sense traumes de cap mena.

A més, tampoc hi ha pressa en autodefinir-se com a moviment, només es tractava de proclamar uns principis bàsics sobre els quals ja hi havia una praxi; cadascú amb la seva batalla no ajuda massa.

Es així com s'hi apleguen esplais del moviment de centres d'esplai aglutinats darrera l'Església, entitats que no s'acaben de trobar en el seu lloc dintre d'aquesta definició i esplais que no estan federats a cap moviment. Es quan es decideix sumar esforços.

No se sabia si l'autodefinició havia d'ésser una federació territorial d'entitats o un moviment. Es va decidir per la segona opció en el sentit que ha de tenir unes referències ideològiques i un projecte partint des de baix; no és només una relació territorial encara que sempre el principi ideològic més important sigui el de la presència en un territori bastant desestructurat i problemàtic com és el Baix Llobregat.

El procés de federació que desemboca a articular-se com a moviment té unes particularitats específiques en el territori, perquè es tracta d'un estil de fer, una forma de concebre les relacions amb l'administració pública i una manera de relacionar-se amb el barri. Tot això els articula.

Aquell any 1983 es redacta un document base sense discussió ideològica i aprofitant la praxi semblant en la que tothom està més o menys d'acord. En aquell document el moviment cohesionava les diferents línies ideològiques dels centres d'esplai més antics (nascuts els anys 70) que serà reelaborat el curs 1988-1989, tampoc amb una gran discussió, amb una anàlisi més aprofundida i tranquil·la i un plantejament menys dogmàtic, no tan simplista ni esquemàtic, seguint la mateixa pauta de motivació i incorporant molt altres elements.

- El MOVIBAIX serà el pioner de l'esplai que funciona diàriament amb la referència del Grup infantil i juvenil de Bellvitge que ja el 1971 comença l'activitat diària i aquí encara l'esplai diari respon a una realitat social que demana d'una manera punyent la intervenció en d'altres espais del temps lliure de la vida del noi o de la noia. Això suposa una estructuració diversa del temps d'esplai que va més enllà del cap de setmana. Es un element que explica una determinada evolució del moviment.

I l'organigrama instrumenta el programa d'actuació intentant que no sigui un treball aïllat sinó en permanent connexió amb les entitats de base:

- a A nivell directiu: l'assemblea anual (que aprova el projecte i el pressupost i cada tres anys escull la junta directiva), la junta directiva (que són vint persones que es reuneixen cinc o sis vegades l'any: que fa el seguiment del projecte i organitza debats sobre la línia del moviment. També escolleix el president d'una junta de govern) i el secretariat (que surt de la junta i és la que garanteix el calendari).
- b L'estructura tècnica (l'aparell del moviment): departament d'entitats, de serveis, d'administració i secretaria, de relacions internacionals i d'imatge i comunicació.
- c L'escola del Baix de la que en parlarem més endavant.

- La FCJDB va sorgint amb una experiència lenta de set o vuit anys d'existència com a fruit d'un discurs pràctic: "per què estem cremant esforços si podem fer-ho tots junts?" I es va acabar buscant la rendibilitat de l'esforç".

- El MIJAC prové d'un moviment estatal (Junior) que s'escindeix per causa de la necessitat d'arrelament a Catalunya en el context d'importants incomprensions, tot i que al cap i a la fi el MIJAC aconsegueix ésser acollit dintre d'un moviment internacional d'apostolat obrer (Miradum).

2. Una pedagogia juvenil històrica amb esforços de modernització: Els Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi (amb 14 agrupaments) i els Escoltes Catalans (amb 5 agrupaments).

L'escoltisme, de fet, fou creat per Ebert Stephenson Smith Baden-Powel (Londres 1857 - Nyeri, Kenia 1941). I va veure la llum quan aquest militar i educador va observar les dificultats d'adaptació de la joventut britànica a la vida a l'aire lliure i en condicions desfavorables en les seves accions militars a l'Índia i a l'Àfrica; aleshores, volgué crear un cos de soldats escollits especialment entrenats als quals va anomenar "scouting", exploradors.

S'interessaren per l'experiència no solament els militars sinó els ensenyants. I el 1910 es consagrava l'escoltisme.

Catalunya aviat es va fer ressó del moviment i el 1912 es constituïa a Barcelona el "Comité dels Exploradors Barcelonesos" i dos anys més tard, el 1914, hi havia ja 1.575 exploradors als Països Catalans. Els anys 40, tot i l'ambient hostil nascut després de la guerra civil, els grups escoltes tingueren una notable influència en la recuperació cultural i cívica de la joventut catalana. El 1959 es crearia l'Associació Catalana d'Escoltisme i el 1974 hi havia entorn dels 10.000 afiliats.

La història ha diferenciat l'escoltisme a Catalunya segons es tracti de la rama confessional (Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi) o de la no confessional (Escoltes Catalans).

Fa aproximadament 10 anys hi havia la gran demarcació de Barcelona que es composava de subdemarcacions (de comarques i districtes de la ciutat) aplegant molts agrupaments escoltes; això depenia del seu nombre. Aleshores, al Baix Llobregat hi havia uns 16 agrupaments que anaven creixent lentament en nombre.

Només cal fer un parèntesi en el moment de la transició política dels anys 70 en la que molts caps, a més de l'escoltisme, estaven integrats en sindicats i associacions i van obligar a tancar força agrupaments; aquest fets foren mitigats els anys 1970-1972 que és quan es va originar el procés coeducatiu de nois i noies en el mateix agrupament.

El mètode escolta, per la seva banda, no permet tenir unitats massificades de 40 o 50 persones; per treballar amb 4 o 5 grups, s'hauria de disposar de 30 persones en una unitat. Hi ha agrupaments que tenen una doble unitat; però no sempre es disposa d'una infraestructura suficient.

Com a demarcació que abarca més que el Baix Llobregat, es troben un cop al mes tots els agrupaments; això ha potenciat uns punts de trobada a través dels caps d'agrupament i es crea una dinàmica nova, potenciant un treball de comarca. Es supera una primera fase de comunicació i s'adquireix una iniciativa semblant. Estem molt lluny dels primers temps en els que es veia diferències notables entre els diversos agrupaments.

El moviment escolta al Baix Llobregat reconeix que "la realitat històrica ens ha sobrepassat a tots" i té una organització territorial que genera un suport per tal de funcionar amb mètode i amb una perspectiva "democràtica". Hi ha uns portaveus; però les coses s'han de fer entre tots i es decideixen conjuntament intentant d'arribar a un consens i per tal d'aconseguir-lo s'hi passen moltes hores.

Segons els nostres informants del moviment escolta, entre un esplai i un agrupament només tenen en comú que es treballa sobre uns nens, que s'intervé sobre el lleure i que es tenen alguns dinamismes comuns (per exemple, el contacte amb la natura). Els esplais fan colònies, jocs i altres activitats sense tenir un espai prou delimitat. L'escoltisme, en canvi, es mou exclusivament pels campaments. Les activitats són força semblants, però varien en l'estil i la manera de fer; els objectius són els mateixos, però hi ha diferències en la manera de dur a terme aquests objectius.

L'escoltisme està més ben delimitat que l'esplai; només hi ha una o dues associacions en tot Catalunya i amb unes directrius molt marcades. En l'esplai, en canvi, hi ha molts grups que van per lliure. La diferència entre un grup d'esplai i l'escoltisme sembla que està en el compromís. Tots treballen la responsabilitat; però només l'escoltisme fa que els nois i noies prenguin un compromís personal davant del grup i que d'aquest el moviment només en fa un

seguiment. De totes maneres, hi ha influències mútues que s'han iniciat només a nivell formal d'aparença o d'estil de fer.

3. Una intervenció social especialitzada: L'Associació Provincial Pro Subnormals A.P.P.S. (amb quatre esplais).

- La APPS treballa l'educació en el lleure entre persones amb deficiències psíquiques; aleshores, l'esplai té una funció integradora.

L'ideal seria que la integració es realitzés en el context d'un esplai "normalitzat"; però això no és tan fàcil per dues raons: la disposició de temps per a fer una dedicació més personalitzada a aquella persona amb problemes i la por i el desconeixement de l'equip de monitors a tractar les dificultats mentals.

La Federació Catalana de l'Associació Provincial Pro-Subnormals està integrada dintre la Confederació i Associació de disminuïts d'Espanya i tot va nèixer quan es van trobar uns quants esplais especialitzats i van veure que calia fer força davant l'administració. Es aleshores que es va crear una Coordinadora i, segons sembla, el procés de creixement és progressiu puix que cada any se'n creen més d'aquests esplais especialitzats.

Com que la finalitat és la integració, les estructures d'aquests esplais no es diferencien; només les activitats diverses que es realitzen al poble per respecte a la ciutat vindran matisades per l'objectiu primordial; de fet, és més fàcil integrar al poble que a la ciutat perquè no hi ha tanta reacció social discriminadora i s'accepta amb més facilitat els disminuïts fent activitats normalitzades de lleure col·lectiu.

Es en aquesta perspectiva d'integració que aquests esplais diferencien l'espai de lleure del del treball; hi ha un espai per a passar-s'ho bé i un altre diferent per a treballar.

La Coordinadora no crea els esplais, sinó que els acull.

4. Una intervenció lliure sense inscriure's en cap moviment (amb sis esplais).

2.2 Educar en el lleure

Es el tema central que impulsava a dur a terme aquestes consultes als diversos dirigents. En el guió previst en les nostres converses, hi ha varis ítems que configuren aquesta idea: els principis inspiradors, la pràctica pedagògica, l'ús de les campanyes, la dinàmica de comunicació interna de les entitats, l'enquadrament social dels educands a la sortida de l'esplai, la dialèctica escola/esplai i la vida interna de les entitats. Un conjunt certament heterogeni; però dirigit a l'autodefinició explícita de la pròpia tasca.

2.2.1 Els principis inspiradors

Encara que la finalitat última sigui la mateixa, hi ha matisos importants marcats per la finalitat religiosa o no de la perspectiva de l'educació en el lleure.

Pel que es refereix als grups amb una confessionalitat explícita, els principis inspiradors de l'educació en el lleure (opció pels pobres i marginats, creixement físic i a l'ensem espiritual i transmissió de la fe) queden expressats per la voluntat que "el noi creixi com a persona: que assumeixi la realitat, que sigui protagonista i que transformi la realitat, tot fent una opció pels pobres, optant pels més marginats i amb monitors sortits de la classe obrera", tal com ho ha expressat el MIJAC la finalitat del qual es centra en l'apostolat obrer amb una voluntat decidida d'inserció de la fe en medis populars i obrers.

El que pretenen aquests moviments d'esplai és únicament donar mitjans pel creixement i la maduració personal intervenint en la integritat de la persona; sense oblidar res, tant pel que respecta al creixement físic com l'espiritual. El que forma part de l'entorn (família i escola) cal tenir-ho en compte i l'esplai acaba essent un col.laborador reforçant i cobrint les mancances.

Aquesta és una labor única, tal com ve expressat,

L'esplai acaba essent l'únic espai de la dimensió interior de la vida. Som un moviment personalista

que ens preocupa la persona i, per tant, el grup és un mitjà per educar. Educar serà, per tant, donar uns condicionants, el que tens, entre altres coses la dimensió de la fe; tu ho agafes o no, tries amb llibertat sense condicionants" (MCEC).

Es comú a aquests moviments confessionals que no es pot educar en la feblesa que "tot és un fracàs", precisament perquè la infelicitat ve de l'ensorrament i de la manca de suport moral, del no saber on agafar-se; educar vol dir fer persones madures amb criteris per a saber què triar.

Aquest treball amb la persona no vol únicament impulsar intel·ligències sinó fer-ho en un entorn amb voluntat de transformar-lo democràticament; que vol dir no fer-ho des de la imposició sinó des de l'alternativa. I per altra banda, es tracta de fer "comunitat educativa" entre els animadors, els destinataris i les famílies.

"Els trets característics d'aquesta manera de fer són: estil d'acollida (sobretot popular), un estil familiar (obertura i alegria) i un estil preventiu (a través l'estimació i no la repressió, evitant educativament tendències socials perverses" (FCJDB).

La idea és la de no omplir el temps lliure i és per això que es puntualitza que no és "educació del temps lliure", sinó "educació en el temps lliure".

S'usa el terme educació integral de la persona expressant així la distinció entre entretenir i educar; es prioritza l'educació a través de l'acció, prenent l'acció com un mitjà: el noi ho ha estat provant i compromentent-se durant molt de temps. Es vol contribuir al desenvolupament del noi amb una perspectiva de totalitat. Així ho han expressat els escoltes:

"L'objectiu és el de fer persones compromeses amb la societat democràtica en el context d'una "fraternitat universal", és a dir, el lligam a través del qual tots els escoltes del món se senten units en aquesta proposta que es concreta en una llei definida per uns valors (país, fe i educació a través de la natura) i que té un mètode de treball: el petit grup, el joc institucional, el progrés personal, la pedagogia del projecte, etc." (ME/GSJ)

Es comú a aquests moviments que la fe, per exemple, es proposi; però la lectura dels valors (responsabilitat, confiança, estimació, companyerisme, fidelitat, esperit de servei, solidaritat,...) s'ha de fer des de l'Evangelí o des d'un altre punt de vista.

El conjunt s'enquadra amb unes normes de convivència que possibiliten la maduració de la persona, acompanyant-la en el seu creixement".

Per les associacions de pedagogia en el lleure que no són confessionals, els principis inspiradors es basen en un marc teòric que informa un marc ideològic i qualsevol proposta educativa té la voluntat de transformar la societat.

Les persones que s'ajunten per a fer un esplai, tenen abans de tot unes preocupacions socials i en molts casos aquestes són les primeres motivacions; és a dir, es tracta de veïns que, més que plantejar-se fer un esplai, es plantegen fer alguna cosa amb els nens partint de què hi ha una problemàtica molt punyent als barris. Entre el carrer i la televisió cal fer alguna cosa.

"Hi ha dues maneres d'entendre el temps lliure: o per regenerar forces evadint-se dels problemes, o utilitzar-lo de manera creativa, solidària i a partir del medi; és aquesta segona lectura que ens permet crear l'esplai com un instrument per tal de proporcionar un marc de relació educativa a partir de tota una sèrie de coses" (Movibaix).

Des d'aleshores, educar significa una relació amb el medi per a transformar-lo a partir d'una activitat experimental feta amb protagonisme i col·lectivament inserint-se en valors col·lectius i amb atenció integral (els diferents nivells de la personalitat) i global (recollint totes les activitats de joc i de treball) a la persona buscant l'equilibri i l'autonomia.

La perspectiva neix de saber respondre a la pregunta que diu: quin model de persona es pensa que s'ha de formar? Es una visió antropològica que, una vegada assolida, permet oferir unes eines i uns recursos per tal que la persona assumeixi les seves responsabilitats, en el context d'un mínim esperit crític i una

concreta manera de fer. "Nosaltres confiem en l'home, no en Déu", diran Escoltes Catalans (EECC). I afegeixen:

"L'educació vol dir fer una proposta d'uns altres valors diferents que els que dona la societat a través de tres pilars: Catalunya (amb una cultura determinada), laïcitat (sense renunciar a l'espiritualitat assumida per la pròpia persona, respectant sempre les creències sense imposar-les) i coeducació (respectant la diferència, no la desigualtat)" (EECC).

Les diferències entre agrupaments i esplais des d'aquesta perspectiva són de formes, de tradicions i d'arrels al medi, no de principis.

Un món a part el constitueixen els esplais especialitzats de disminuïts psíquics que pretenen acollir persones que no es poden integrar en activitats de lleure ordinàries. La tasca educativa és la de donar recursos tot fent activitats "normalitzades" per a què es puguin integrar: que puguin tenir un criteri propi per decidir el que els agrada. Autodefineixen la seva tasca dient que

"és una educació més relaxada que la d'un esplai infantil "normal" (APPS).

Fins aquí la síntesi dels principis inspiradors de l'educació en el lleure tal com han estat verbalitzats pels nostres interlocutors diferenciats segons la variable de la confessionalitat.

2.2.2 La dinàmica pedagògica

Es tracta de veure fonamentalment quins instruments empren els diversos moviments en la realització pràctica d'aquests principis. No són poques ni homogènies les referències i la seva mateixa diversitat posa en evidència una incontestable riquesa.

Una educació personalitzada vol dir que l'educador ha d'observar el noi amb una atenció extrema a les seves reaccions amb l'objectiu que el noi descobreixi les seves dificultats, que sigui protagonista (que no vol dir destacar, sinó que ell és una peça clau), crític (que vol dir arrelat a un barri i a una família), transformador (impulsat a canviar les coses) i, quan es tracta d'un

moviment confessional, evangelitzador (descobrint que és possible l'home nou ¹); en aquest sentit l'animador no ha de donar mai els mitjans.

Es parteix de l'àmbit concret, del que estan vivint, del que afecta en el propi medi. S'educa d'una banda; però els nois també interpel·len. Es dóna una mena de feed-back que és una clara expressió de la riquesa dels moviments del lleure; cada un amb la seva indiosincràsia específica i amb la seva dinàmica pedagògica singular i pròpia. Sembla que no es pot dibuixar uns nivells de superioritat d'uns moviments per respecte dels altres.

¹ Així ho ha expressat el MIJAC:

"Això es fa pel mètode de revisió de vida. Veure: els nens diuen el que volen fer; jutjar: els nens diuen com ho veuen; actuar: l'educador ho va lligant amb el barri, l'escola i la família; i celebrar: tant si ha anat bé com malament.

Cada centre té la seva coordinadora (que es bateja amb un nom característic: "els cavalls pitufos", "els New York") amb els secretaris de grup i un responsable que és qui decideix com s'han de fer les activitats que han acordat els nens i reparteix la feina segons les edats. De les coordinadores de centre surt el nen representant del centre que va a les coordinadores diocesanes".

I el MCEC, per la seva banda,

"Per l'infant de família cristiana, l'esplai és l'ocasió de viure el missatge que li dóna la catequesi i de fer l'experimentació de la fe; per l'infant de família increient, l'esplai pot ésser el camí d'entrada a la comunitat creient. De fet, veiem que és interessant. A l'esplai es dóna sentit a la vida perquè no s'educa més que allò que es viu; hi ha una dimensió formativa que no és més que vivencial: l'esplai és una realitat evangelitzadora perquè el missatge s'expressa a través de la nostra actitud. La gent ha de saber en què es trobarà a l'esplai i, si estem en una parròquia, l'esplai té una direcció determinada; no es poden admetre reaccions de desconeixement i el medi on està ubicat el centre certament condiciona a l'hora de fer una activitat".

Així com els escoltes ² tenen una metodologia molt elaborada, els esplais estan elaborant un mètode específic amb és bagatge pràctic que teòric perquè l'esplai té molts valors d'espontaneïtat i de creativitat. Es aquesta pràctica que ha aconseguit fer pioners alguns moviments dels esplais diaris. I el repte més important és el de formar un bon equip.

Hi ha la idea de l'arrelament al país sempre condicionada a què els monitors l'assumeixin i l'esplai és un marc bo per a treballar-la i, de fet, funciona. Certament és més fàcil treballar això en un barri català; però s'aconsegueix molt en barris d'immigrants tot i la procedència d'altres cultures

² Així ho han expressat els ME/GSJ:

"El nostre mètode es basa en la pedagogia del projecte que és diferent segons les edats; els mateixos nois i noies trien, planifiquen, elaboren i revisen el projecte amb el cap que només fa que incorporar els elements pedagògics.

El projecte és un compromís que s'adquireix i del que se'n fa un seguiment. L'objectiu és que el noi, quan arriba als 18 anys, es compromet amb la societat; s'ha començat per la fantasia de petits i s'ha acabat amb les accions dels més grans.

L'escoltisme proposa un mètode que és l'eina pedagògica (grup petit, responsabilitat i progrés personal). De fet, el compromís és adherir-se a una proposta pròpia de cada etapa que fa el cap en nom del moviment i és aleshores que fan la seva promesa si l'accepten. Hi ha unes institucions (la taula, l'assemblea...) que permeten als nois organitzar-se en les seves accions; és un model democràtic".

I els EECC puntualitzen:

"Per a la transmissió als nens (el transmissor és l'adult, però és important tenir compte que els nois més grans fan de transmissors als més petits) fem servir una metodologia: la convivència, la participació a través de l'autoformació i el compromís, i l'ambientació o motivació amb la que el conjunt d'objectius es treballen.

A cada etapa es concreta d'una manera diferent, des d'una petita activitat a un campament internacional".

Els grups són generalment molt reduïts de vuit o deu nens encara que això depèn del personal disponible. Es treballa per grups d'edat (petits, mitjans, grans) o per nivells si hi ha més d'un grup d'edat i amb diferents responsabilitats a cada nivell: secretari, economia, revista, material, jardí, etc. No es poden barrejar els 6 amb els 14 anys; cal fer grups d'edat perquè els objectius seran diferents i se'ls ofereix el que ells volen. No és tant una estructura per edats sinó per interessos. I és a partir dels interessos que es té una incidència al propi barri de l'actitud que es pretén mantenir.

Actituds/valors és un bloc fort del pla educatiu del centre d'esplai; ha d'ésser més que un entreteniment del dissabte a la tarda. No es tracta d'educadors que ofereixen activitats on el noi hi participa, sinó que aquest ho ha de viure, s'hi ha de comprometre amb unes exigències grans; es tracta de moviments, no un lloc on aparcar els nens.

Es per això que es demana implicació de la família en el funcionament del projecte educatiu; els pares hauran de renunciar a certes coses. Interessa que el procés sigui conegut pels pares i això obliga a connectar amb les famílies implicant-els-hi per tal que assumeixin els seus compromisos.

Tot el que es porta a terme, es fa amb dues vessants, una part teòrica i una de pràctica; la teoria és més formativa i reflexiva i la pràctica més activa i concreta.

La filosofia, sempre és la mateixa, però la realitat mana perquè la tasca està en funció del lloc on s'està; s'ha d'estudiar l'entorn: hi ha llocs on la marginació social es dóna més i en els que es fa necessari fer esplai diari. El procés educatiu és més curt o més llarg i condiciona unes realitats que en una altra banda ja estan assumides. El que varia és el procés de dur a terme les coses; es dóna unes eines que per a l'educador tenen un sentit, però no s'imposen sinó que la tria la fa l'altre.

El que és difícil és la integració dels disminuïts psíquics en un esplai especialitzat; s'han de fer proves per a veure què passarà. Els disminuïts tenen difícil de muntar-se la vida per si

mateixos; calen habilitats socials i se'ls ha d'ensenyar. L'objectiu a aconseguir en un esplai d'adults (ja al.ludirem a la qüestió de l'edat en els esplais especialitzats) és d'ajudar-los per a què puguin utilitzar els recursos que ofereix la societat de lleure: anar al teatre, utilitzar el transport públic... I, també, potenciar els seus interessos.

El treball es complica amb els deficients profunds; acaben creant-se grups perquè a l'hora de fer activitats, no solament compta l'edat sinó el nivell de disminució.

"En aquest sentit són molt agraïts i en qualsevol proposta s'hi enganxen i al.lucinen i la seva implicació és molt alta" (APPS).

2.2.3 El recurs a les campanyes

Són excepcionals els moviments que no treballen per medi de campanyes ("No es fan campanyes perquè cada esplai té la seva autonomia i només existeix una coordinació" (APPS)) que consisteixen en proposar un centre d'interès que ha d'ésser treballat durant un temps diferent segons el tema.

Es tracta d'un eix fonamental que articula el treball i tant es pot referir a qüestions pedagògiques, com a l'àmbit de la gestió, com el d'obrir un nou camp de treball, com l'articulació del treball de les diverses comissions (per edats i per activitats concretes)... Es fa un projecte pedagògic periòdic que intenta donar unes pautes de treball en el conjunt d'un moviment com a referent. Es monta el centre d'interès i es creen unes eines de treball que es puguin utilitzar; així tothom respira el mateix.

Hi ha moviments que s'estructuren entorn de les campanyes. El MIJAC n'és un bon exemple:

"En el nostre moviment tot és campanya d'àmbit catalano-balear amb complements segons les diòcesis i que es concreta en cada centre; és tan ample que es pot concretar d'infinites maneres. Hi ha una coordinadora amb un representant de cada diòcesi que escull el lema i està formada pels nois mateixos".

Exemples de campanyes que s'ha dut a terme, per exemple, al MCEC són: "el monitor com a jove evangelitzador", "tots junts amb Jesús", "la convenció sobre els drets dels infants", "per la dignitat militem contra la marginació", "educació ambiental en el medi urbà", etc. I així ens ho expliquen:

"En ocasió d'un treball que es va dur a terme sobre els drets de l'infant, pedagògicament es va fer de la manera següent: primer, una diada tècnica en la que a través de la dinàmica del joc es posaven a la pràctica els drets de l'infant. Tot el primer any es va dedicar expressament a aquest coneixement més teòric.

Després, ja al segon any, es va centrar en l'ordre pràctic fent ús de tècniques per treballar amb els nois. S'acaba el procés amb un tríptic que recull els drets de l'infant en forma de conte i que es distribueix entre les famílies. Per altra banda, el treball fet a les campanyes o es publica o se'n fa un recull".

I una campanya anual a EECC és "L'escoltisme, una manera de viure".

"El primer trimestre es treballa a l'agrupament, el segon a l'associació i el tercer en el món" (EECC).

2.2.4 La comunicació dintre del moviment

Amb quins recursos concrets es compta a l'hora d'articular la comunicació interna? Les formes que adquireix aquesta dinàmica interna de l'organització són importants per tal de posar en relleu el ressó extern i la vida pròpia de les diverses entitats.

Per alguns moviments, com per exemple el MIJAC, aquesta comunicació es centra bàsicament en el boca a boca confiant en la força propagadora dels nois mateixos; no oblidem que es tracta d'un moviment apostòlic en medis obrers.

D'altres com ME/GSJ confien en el fet d'intervenir en un territori petit com el Baix Llobregat que facilita la comunicació i ajuda a generar un sentiment de pertànyer a un moviment.

Finalment, hi ha un tercer model amb la disposició d'un equip de suport (MCEC) o un departament d'entitats (MOVIBAIX) amb unes funcions ben característiques; en el primer cas amb l'ajuda d'un

pedagog i d'un psicòleg es fan intervencions en problemes puntuals que es puguin donar en un centre determinat i, en el segon, instrumentalitzant el control del seguiment, la consolidació i l'estructuració dels centres en la seva vida quotidiana amb els assessoraments específics per temes concrets.

Aquest darrer model, a més, ha articulat un sistema de comunicació escrita periòdica ³.

2.2.5 La difícil sortida dels participants

El tema no és pas menor i, en certa manera, tanca el circuit a través del qual els principis inspiradors de la pedagogia del lleure es manifesten.

Després dels 14 anys es planteja en cada centre la pregunta: què els oferim ara? La disponibilitat dels monitors no dona per més. La resposta depèn de les característiques dels nois i noies per oferir-los-hi una cosa o una altra. Alguns moviments, com el MIJAC, ofereixen sempre una alternativa sigui la que sigui.

En general, però, l'acabament de l'esplai no és pas fàcil perquè depèn molt dels llocs; no és el mateix un poble o una parròquia amb moltes o poques activitats. Molts barris no tenen estructures associatives que articulin un procés de continuïtat.

L'esplai genera un fort corrent emotiu i una forta empatia entre les persones.

"A l'esplai mateix s'arriben a crear llaços d'amistat molt reals i duraders; aquesta és una dimensió molt maca perquè, després de molts anys, encara et trobes amb la mateixa gent" (MCEC).

³ El MCEC ens ho ha explicat així:

"Abans vam tenir un òrgan de comunicació bimensual que es deia "El cove" i que arribava a cada monitor amb material per a la campanya amb qüestionaris, la vida del moviment, relació de trobades, les fitxes d'activitats. Actualment en tenim un altre que es diu "Estris" adreçada a un públic que no és només del moviment i "El Cove" és un suplement especialitzat".

El procés de formació d'una persona no acaba de cap manera en una edat concreta i alguns troben una continuïtat a la mateixa entitat i àdhuc s'ha pogut crear alguna cosa: un grup d'animació, per exemple; però el panorama és desolador agreujat per estructures monolítiques de les associacions del barri que tenen poca capacitat pels joves. Aleshores, el noi i la noia solen passar a un àmbit més privat de la seva vida.

Tampoc es tracta de perpetuar-los a l'entitat i s'han de fer grans; però el medi no hi ajuda gens ⁴.

2.2.6 L'esplai i l'escola

L'escola ha jugat un paper fonamental en la socialització primària com a braç llarg de la família. Es per això que interessava veure com plantegen els diversos moviments la socialització pròpia i específica de l'esplai en el context de la competència del món institucional de la socialització primària.

La tasca escolar ha variat considerablement; amb tot, és evident que l'educació en l'esplai té un espai propi i específic; té uns objectius, projectes i metodologia propis.

Ja des dels anys 70, els principis inspiradors del moviment eren fruit d'una reflexió: als nostres barris era precís un espai educatiu en el temps lliure més enllà de l'escola que tenia uns plantejaments poc actius i que responia poc a la realitat i al medi concret.

"Hi ha activitats que després l'escola ha anat integrant encara que sense un nivell de sistematització i de concreció en una metodologia educativa" (MOVIBAIX).

Fa uns anys, l'esplai reforçava moltes coses que a l'escola no es donaven (per exemple, fer un treball manual); ara l'escola ha

⁴ "Els adolescents quan arriben a una determinada edat, els costa molt fer un compromís i, quan surten, tenen moltes alternatives molt més fàcils que les que se'ls ofereix des de l'escoltisme; aleshores ens costa molt retenir-los en el compromís en el que se'ls ha educat" (ME/GSJ).

anat introduint coses de l'esplai i ja no cal fer tanta incidència en determinats temes. Hi ha hagut un canvi.

"De totes maneres, encara té un sentit perquè a l'esplai es fa una tasca dinàmica d'assimilació, de reflexió i d'expressió que a l'escola no es realitza" (MCEC).

Aquesta és una afirmació generalitzada: es diu que "l'escola ensenya, però no educa" (FCJDB).

Tot i tenint compte que l'escola ha canviat molt, sembla que no ha canviat suficientment per a garantir una educació. Abans només "matxucava" i ara intenta ésser més dinàmica. L'escola és formal i ofereix sortides, colònies i campaments. I els pares sovint no saben distingir les perspectives pedagògiques diferents i ni els mateixos nois i noies no s'ho plantegen.

"Ni a l'escola ni a la família es fa un plantejament al noi o a la noia de: què vols fer aquí?. A l'escola l'infant no és el protagonista perquè el projecte és estudiar el que l'envolta i a l'esplai el projecte és ell, té aquesta llibertat" (ME/GSJ).

"Tècnicament l'escola de mica en mica va guanyant terreny; però el que no ha assumit encara és el tema de fons" (EECC).

¿Es possible en aquesta situació concreta una coordinació o una col.laboració entre l'esplai i l'escola?

"Actualment la relació amb l'escola es dona a tres nivells: a) pedagògic: en tant que es treballa sobre els mateixos nens i això implica una certa coordinació de veure amb els mestres com funcionen a l'escola i a l'esplai. b) social: des del moment que s'intervé en un mateix territori i es tracta de treballar en sintonia i potser fer activitats conjuntes. c) prestació mútua de serveis: l'esplai oferint coses a l'escola (menjador escolar, recolzament en les colònies, tasques d'animació, tallers de natura, ludoteques,...) i l'escola a l'esplai (pistes esportives, locals, etc.)" (MOVIBAIX)

Un cas tanmateix ben singular és el de l'esplai especialitzat. L'interès bàsic, com hem pogut veure, és el de la integració social i, tot i que seria desitjable una forta coordinació entre l'esplai i l'escola, s'ha de tenir compte d'evitar la interferència entre

ambdues institucions que, al cap i a la fi, tenen el mateix objectiu: la integració.

L'èxit de la integració és la sociabilització i l'esplai especialitzat de disminuïts no és una continuació de l'escola. Hi ha d'haver una coordinació entre el que es fa a l'escola i a l'esplai.

"A l'escola aprèn a menjar sol, per exemple; a l'esplai això no li ensenyes i acabaràs donant-li a la boca" (APPS).

La integració a l'escola d'un disminuït no és fàcil; però quan està integrat a l'escola, és difícil que entri en un esplai especialitzat: abans se n'anirà a un esplai "normal" per a continuar la línia d'integració.

2.2.7 La vida interna

A. El sosteniment econòmic dels esplais no és pas un tema menor. Es interessant veure com resolen aquesta qüestió en tant que garantia d'independència i d'autonomia pròpies en l'objectiu de la pedagogia en el lleure.

Excepcionalment, hi ha moviments (el MIJAC, per exemple) que es fonamenten només i exclusivament en el voluntariat. Consideren que n'hi ha prou que el noi o la noia vinguin el dissabte; aleshores àdhuc suprimeixen la quota. En aquests casos, quan s'ha de preparar una activitat i es necessita comprar uns materials, cadascú aporta el que pot. Es tracta de quantitats simbòliques.

El més corrent i general és exigir una quota directa dels nois o dels diversos centres, completant-ho amb rendes patrimonials o de serveis del mateix moviment; és el cas, per exemple, del MCEC, dels EECC o del MOVIBAIX. Sembla que és l'únic sistema de garantir la seva dinàmica habitual.

Aquesta precarietat de recursos econòmics, és una dificultat per a dedicar-se plenament a la secció dels joves; els esplais no poden competir en el mercat de treball.

"No tens la possibilitat de retenir-los dient-els-hi: mira, amb aquests diners pots acabar els teus

estudis i ésser més autònom amb una feina" (MOVIBAIX).

No s'escapa, de cap manera, la importància pedagògica de l'aprofitament de la conjuntura econòmica per tal de fer una vertadera educació econòmica.

"Aquesta pensem que és una bona labor pedagògica: tenim tant, podem comprar això. Una educació econòmica" (MIJAC).

"El noi ha d'ésser conscient que ha de pagar i, si s'ha guanyat uns diners al taller, ha de preveure'n per a comprar-se la coca-cola. S'intenta no infantil.litzar les activitats; si s'organitza un ball, montarem el bar per a fer uns diners, o vendrem les manualitats" (APPS).

De totes maneres l'esplai, a més de la seva dinàmica educativa, fa unes activitats formatives i a la natura que comporten despeses importants. I aquí hi pot jugar fortament l'ajuda de l'administració per tal d'arribar on les migrades economies no arriben.

"Ja es veu que no arriba això per a fer unes colònies i aleshores es demana una subvenció a l'ajuntament" (MIJAC).

Aquestes ajudes de l'administració es fan per la via dels convenis (MOVIBAIX, EECC) o de les subvencions d'institucions públiques diverses (l'ICASS o la Direcció General de Joventut) per a tot un curs.

"De l'ICASS 200.000 pessetes i de la Direcció General de Joventut 20.000; aquesta creu que els esplais especialitzats no tenen sentit perquè s'ha de tendir a la integració" (APPS).

Malgrat tot, la posició de l'administració en aquest tema és vista pels diversos moviments des d'una perspectiva crítica que cal prendre'n nota.

La primera cosa que es subratlla és l'evolució històrica d'aquesta relació de l'administració amb les entitats de lleure. Fa deu anys, es va produir un divorci entre la dinàmica de les entitats i la de l'administració. Quan els ajuntaments democràtics es formen el 1979, volen fer coses de cara al temps lliure sense la més mínima experiència i en el context d'una desorientació total.

Els moviments per la seva banda preconitzaven que no s'havia de fer res sense un plantejament educatiu; estaven en contra d'una política duta com una empresa que ofereix serveis de consum pel temps lliure adquiribles com aquell que va al mercat.

Això no canvia fins el moment que una gent vinculada al moviment d'esplai entra a treballar a l'ajuntament; aleshores preconitzen una política d'ajut a les colònies i a infraestructures per medi de convenis amb les entitats que ja existeixen per a què puguin tirar endavant i consolidar-se.

La segona és la perspectiva de "repartidora" adoptada per les administracions.

"Hi ha, també, la política de subvencions, d'ajudes, de repartidora de la Direcció General de Joventut en la que s'hi pot estar més o menys d'acord. Es en base a nombres: tens tant nanos amb aquestes activitats, et donem tant; massa cartesiano-matemàtica.

L'ajuntament de Barcelona va més per projectes: presentes un projecte i et donen el que els dóna la gana.

També hi ha el Departament de Benestar Social que dóna beques per colònies; cada centre presenta uns documents de l'assistent social del barri justificant la situació dels nois i noies que demanen beca. Les caixes d'estalvi són inconstants" (MCEC).

Aquesta segona crítica es centra en el fet que el que justifica l'administració és allò que es pot mesurar; el que compta són els números: si tens vint-i-cinc nois o noies millor, l'administració et valorarà més.

El resultat de tot plegat és l'extraordinària migradesa dels ajuts que, en definitiva, no arriben a cobrir moltes vegades les necessitats mínimes. Es dóna el cas que hi ha moltes activitats que es podrien desenvolupar i que l'administració retalla o, millor dit, no dóna l'oportunitat de fer-les. Acaben essent tan petites que no n'hi ha ni per pipes.

"No faciliten per fer coses. Això crea el desencís o es té la impressió que s'empren els diners malament; se'ls gasten en propaganda" (FCJDB).

"Hi ha vegades que tens previst uns diners i te'n han donat la meitat; això hipoteca les teves activitats. En compte d'ajudar-te, t'entrampen perquè estàs obligat a fer-ho sense els diners necessaris" (EECC).

De diners se'n reben; però per a dur a terme un projecte concret o una determinada publicació i no per un suport global: aquest és el problema. Es té el just per sobreviure, per a mantenir-se, per a no morir; però no per a créixer.

Sembla que tot plegat demostrï la falta de voluntat política de l'administració que no s'adona de la importància real del que vol dir concretament l'educació en el lleure com a dinamitzadora del teixit social.

"Pensem que l'administració no es creu que això sigui realment important per la societat, per l'articulació de la vida ciutadana. De fet, que s'articuli o no en un barri un procés associatiu és molt diferent" (MOVIBAIX).

Les anàlisis que es fan dels problemes que es donen a nivell de barri, es fan en funció de qüestions massa genèriques i no tant sobre els mecanismes que hi articulen la vida col·lectiva.

"A Bellvitge, per exemple, que fa vint anys era el paradigma del barri perifèric, ja fa vint-i-cinc anys que s'hi treballa i això ha contribuït (sense ésser l'únic factor) a moltes coses; es pot demostrar científicament. Només se'n recorden d'això quan hi ha problemes.

L'administració no ho recolza suficientment i només fa coses que poden vestir molt, encara que no ajudin a vertebrar ciutat, ni educar processos, ni a crear autonomia ciutadana. Ens hem d'anar guanyant aquest reconeixement de l'administració" (MOVIBAIX).

Els problemes interns de les entitats no s'esgoten en l'economia; segons com es miri, els problemes econòmics no deixen d'ésser un problema més.

Cal comptar primer de tot amb les situacions cícliques que són indissolubles i perfectament entrelligades a aquests tipus de moviments que fonamentalment es basen en una gran dosi de voluntariat.

B. Disposar de monitors.

"Es tracta de situacions crítiques que sempre hem aconseguit superar" (MIJAC).

Calen monitors adults per a què les coses durin. El que passa és que quan el monitor podria donar el màxim, aleshores se'n va; precisament quan té 23 o 24 anys. Es nota molt en un centre quan n'hi ha que són grans i aguanten esperant el relleu.

I en els medis on els esplais solen estar implantats la dificultat més grossa és que accedeixi a monitor la persona que està humanament més preparada; cosa que no sempre és així. Hi ha uns cicles crítics que coincideixen amb la renovació de les generacions a l'hora de portar una entitat. Els ideals dels fundadors cada vegada són més lluny i es donen considerables desnivells entre unes entitats i les altres. Són difícils de dilucidar tant la vàlua d'un responsable com els nivells de la seva implicació real.

"En demarcacions de vida curta no et trobes amb aquests problemes.

Sense voler, s'infravalora el jove i no se sap si és perquè ens fem grans o que en realitat es tracta d'una persona immadura. Costa saber quan la gent s'implica en la tasca" (ME/GSJ).

"Hi ha dies que no vénen els caps perquè estan estudiant i tenen dret a prioritzar els seus estudis i això repercuteix en la participació" (EECC).

C. Treballar amb adolescents als quals no s'arriba fàcilment; això provoca una certa angoixa.

"Ens plantegem el món de l'adolescent. El col·lectiu dels petits va bé, el de joves té alts i baixos, el d'adolescents cada vegada són menys. I la crisi s'avança d'edat: abans era als setze anys i ara als catorze anys" (FCJDB).

"Treballar amb joves demana un nivell de maduresa perquè els joves exigeixen molt" (MOVIBAIX).

D. Plantejar-se un creixement que no sigui desbordant i que no perjudiqui greument la qualitat de l'educació en el lleure.

"La perspectiva de futur va pel creixement; però un creixement que no afecti la qualitat. No ens podem quedar estancats. Potser en un futur voldrà dir tenir professionals; però això ja ho anirem veient" (MCEC).

L'extensió és un tema que s'està plantejant en pràcticament totes les entitats tant a nivell de moviment com de les entitats. S'intenta consolidar els nous grups; però una cosa és llegir-se la proposta engrescadora i una altra tirar-la endavant.

Per exemple, hi ha qui (ME/GSJ) ara està treballant amb la possibilitat d'integrar persones amb disminucions; hi comença a haver-hi experiències que es mantenen i estan donant un bon resultat.

La problemàtica més gran és a nivell d'estructura: la gent es fa gran i l'estructura és petita. S'ha d'ésser realista i es poden oferir coses que cada vegada agraden més a més persones i acabar col.lapsats per un allau de gent nova que desbordi la possibilitat d'atenció.

E. Incidència de la tasca realitzada pel moviment d'educació en el lleure. No sempre és clara per part de la gent aquesta lectura manifestada en una reacció social tanmateix ben específica.

Els moviments no s'estan de dir que voldrien tenir una incidència més gran a tots els nivells tant al barri com a l'entorn. Això vol dir tres coses: una bona formació de l'equip humà, un mínim de recursos infraestructurals i un nivell adequat de presència a la societat.

Aquest reconeixement passa pel fet que el sector es prioritzi i que s'hi esmercin els recursos necessaris a les institucions estables d'educació en el temps lliure promogudes des del sector associatiu, com succeeix en alguns països d'Europa. Des d'aquest punt de vista, l'elaboració del mètode pot ajudar a donar credibilitat a tot el projecte d'esplai.

En aquest sentit, els moviments confessionals expressen serioses dificultats a l'hora de la transmissió de la fe. Comunicar la fe és una vertadera dificultat pels animadors; de vegades hi ha

incoherències personals entre el que es creu i el que es vol transmetre.

"En aquesta qüestió és difícil trobar la disponibilitat d'animadors que visquin el moviment amb il·lusió i alegria. Si el visc agobiadament, val més deixar el moviment; durant el curs hi ha moltes hores baixes" (MIJAC).

F. La vida quotidiana d'aquests moviments presenta problemes que de vegades no són fàcils de resoldre.

Per exemple, pel que es refereix als escoltes, s'autoreconeix un cert elitisme.

"Hem d'ésser realistes i hem de reconèixer que un pèl elitistes ho som per condicionaments històrics. I fer campanya per tal d'arribar a d'altres col·lectius més populars és difícil per dues raons: econòmiques i de saturació. Un agrupament que tenia llistes d'espera ho va fer i es va col·lapsar immediatament" (ME/GSJ).

En el cas dels esplais especialitzats, tot i que tenen continuïtat i futur, observen un problema d'envelliment de la població disminuïda que planteja seriosos problemes a l'esplai.

"Tant de bo que se'n poguessin crear més; però la població es torna vella: com que s'allarga l'esperança de vida, estan en residència o tallers i encara vénen a l'esplai. Les activitats de lleure aleshores s'han d'adaptar" (APPS).

Finalment, hi ha petits problemes de vida quotidiana dels moviments que també són importants. Un és el problema dels locals ficats a cases velles, o compartint locals amb altres associacions, o a punt de perdre locals d'Església perquè s'han barallat. El tema dels locals és molt seriós.

"Espais on has de posar tres entitats i han de conviure" (FCJDB).

I l'altre, és el de poder disposar dels mitjans i recursos més indispensables.

"Des d'un aparell per a passar no sé què, fins a unes diapositives" (FCJDB).

De tot aquest llarg apartat, hi ha alguns temes que ens sembla important destacar i, pensem, que es poden generalitzar: l'un és la definició educativa i l'altre l'instrumental pedagògic.

1. Pel que es refereix a l'educació, a part dels matisos que introdueixen els grups confessionals i que ja hem indicat anteriorment, podem formular la definició següent.

Educar no és altra cosa que: treballar pel creixement i maduració de la persona en el context d'una comunitat que a l'ensem genera un marc de relació educativa, amb la finalitat de fer una proposta de valors diferents que els de la societat tot donant recursos l'assumpció dels quals esdevé un acte de protagonisme de la persona. Aquest és un procés que porta a assumir la realitat, adés completant la tasca de les institucions normalitzades, adés transformant aquesta realitat, no per via d'imposició sinó com alternativa.

2. Pel que es refereix a l'instrumental pedagògic, també hi trobem uns punts comuns i uns objectius generalitzables: conjunció estreta entre teoria i pràctica, observació del noi o de la noia, fragmentació de grups reduïts per edats i interessos, arrancant de la realitat empírica imposada per aquests mateixos interessos i sota la proposta d'unes eines d'elaboració de la realitat, amb formació de les actituds i valors, amb un ús sistemàtic de campanyes planificades, en el context d'un organigrama que assegura la direcció, l'organització, l'avaluació, l'equip i la comunicació. El problema més difícil de resoldre és la inserció social a la sortida de l'esplai.

Notem tres diferències singulars en casos específics: la preocupació per la integració social en el cas dels disminuïts, la recerca evangelitzadora dels grups confessionals i la imposició d'un compromís amb una promesa a l'escoltisme.

Queda clar que l'educació en l'esplai té un espai propi al costat de la família i l'escola: dóna una dinàmica d'expressió i reflexió,

no instrueix sinó que educa amb una metodologia pròpia i pretén donar protagonisme a l'educand.

Per altra banda, la col.laboració esplai/escola és quasi obligada amb la necessitat d'una mena d'òsmosi totalitzadora. Aquesta intercomunicació s'expressa a tres nivells: pedagògic, social i de prestació mútua de serveis.

L'esplai especialitzat és un cas paradigmàtic d'aquesta intercomunicació entre l'esplai i l'escola; ambdós tenen el mateix objectiu que no és altre que la integració social del disminuït a la vida col.lectiva. Es per això que, més que una col.laboració mútua, en l'esplai especialitzat hi ha més pròpiament una no interferència mútua des del moment que alguna d'aquestes instàncies d'integració social arriba a aconseguir aquell objectiu comú.

S'ha de dir també que una quota simbòlica dels participants (nois, noies i monitors) o dels centres és la principal font de sosteniment econòmic d'aquests moviments; això es completa de vegades amb petites rendes patrimonials (cases de colònies, per exemple) i amb l'oferta de serveis retribuïts.

L'administració, per la seva banda, per causa de les exigències burocràtiques i de control de la despesa, intervé amb una considerable gasiveria:

- a Amb una perspectiva distribuïdora i dosificadora de subvencions, ajudes i beques i amb criteris basats en l'embalum de les activitats, els projectes previstos o l'assistència social segons els casos.
- b Amb una migradesa que no arriba a cobrir ni tan sols les activitats planificades i que van motivar la sol.licitud de l'ajuda concreta.
- c En el context d'una política miopa que no assumeix la dimensió de l'educació en el lleure com a força real capaç de potenciar el teixit associatiu global.

Finalment, al.ludirem als problemes de la vida quotidiana dels diversos moviments que són molts i variats: la permanència i continuïtat dels monitors adults causant situacions anormals al moment del relleu, el difícil accés als adolescents, els problemes

de l'expansió i del poder abarcar totes les realitats que demanen una presència educativa, el reconeixement social de la pròpia tasca àdhuc per aquells que se'n beneficien i els problemes dels locals i dels mitjans o recursos necessaris.

Propis i específics de determinats moviments són: l'educació i transmissió de la fe pels moviments confessionals, l'elitisme dels escoltes que impedeix la penetració en determinats ambients i l'envelliment i estancament de la població disminuïda en el cas dels esplais especialitzats.

El conjunt ens revela una complexitat de problemes interns d'aquests moviments que posen a prova, no solament la seva capacitat de resistència, sinó la mateixa eficàcia de la realització del projecte pedagògic endegat.

2.3 Entorn dels responsables

2.3.1 La formació

Volem iniciar la nostra exposició tractant de la temàtica de la formació dels monitors, dels animadors o dels caps en funció del moviment que es tracti. Com plantegen els diversos moviments de lleure la formació? Quins recursos empren? Amb quina direccionalitat encaminen aquesta tasca?

Estem al bell mig de la qüestió de la credibilitat de la pedagogia en el lleure del fet que la vàlua personal i formativa dels monitors és garantia i aval d'un treball eficaç des de la perspectiva pedagògica; al cap i a la fi el moviment el fan les persones més enllà de les tècniques, de les metodologies i dels recursos dels quals es disposa.

La primera cosa que cal posar en relleu és que la tasca formativa és lenta i pacient:

"Ens manca gent disposada potser perquè la formació és un procés lent i costa que cada persona pugui donar més de si mateixa" (MIJAC).

Hi ha moviments (el MCEC en el context del bisbat de Barcelona, el MOVIBAIX amb uns equips de direcció i formació amb una clara orientació professionalitzada i EECC amb conveni amb la

Generalitat de Catalunya) que han pogut posar en marxa una escola de monitors que, d'una manera o altra, garanteix no solament la formació dels responsables, sinó el poder donar una titulació reglada reconeguda oficialment. De vegades, el professorat es cuida de la part més acadèmica i la més específica va a càrrec de persones del mateix moviment.

"A l'escola hi passa anualment un promig de 3.000 persones de tot el ventall (monitors i directors) que de vegades van fent tot el procés i que provenen d'arreu, des dels escoltes a gent molt especialitzada passant per grups específics (per exemple, les Filles de la Caritat). Hi vénen per la qualitat de l'escola i moltes persones necessiten les titulacions per quan fan una activitat i no trobar-se amb problemes legals" (MCEC).

Per evitar que la gent es quedi a mig camí i aconseguixi efectivament treure's el títol, de vegades s'exigeix un cert pagament al començament i un altre quan s'ha obtingut la titulació; a part de la beca proporcionada per la mateixa escola. I la formació es sol completar al principi i al final del curs amb unes jornades de tècniques especials amb la participació de sis o set cents monitors i amb una oferta paral·lela de cursos d'animació socio-cultural, monogràfics sobre temes específics d'administració i de gestió dels centres.

Els monitors lògicament fan un creixement personal des del moment que la tasca que porten a terme també els serveix a ells. Les entitats ben estructurades exigeixen un nivell pel que es refereix a la formació permanent.

"Cada entitat és autònoma i aquesta exigència és una autoexigència; des de dalt només s'estimula i el que es veu és que, una vegada superen la barrera de la mandra o la dificultat del temps, s'engeguen en la formació" (MOVIBAIX).

Aquestes escoles de formació han estat bàsiques pel creixement dels diversos moviments donada la necessitat de formació de monitors.

"La política que decideix els cursos que fan cada any els monitors és un element fonamental perquè valorem molt el nivell de formació humana i professional del nostre col·lectiu. Efectivament,

una unitat funciona si té un equip de persones que sintonitza, que és madur i està format per a fer la feina" (MOVIBAIX).

El fet que aquestes escoles treballin per la formació dels monitors del lleure indistintament i de tots els moviments, enriqueix extraordinàriament les mateixes possibilitats formatives dels interessats.

"Vam considerar que era important rebre gent per a tenir altres punts de mira comparatius i per netejar una mica la cara de l'escoltisme perquè ens tractaven molt de "bollicaos" o "xiruqueros" (EECC).

Aquesta preocupació per la formació dels responsables és una constant i, quan no es disposa d'un organisme propi o d'una escola que es dediqui específicament a la formació dels monitors o dels dirigents, s'empren una bona quantitat d'estratègies per tal d'articular aquesta formació del personal educador.

Aleshores, es fa la distinció entre la formació pràctica de la teòrica, entenent la teòrica com la que es necessita, per exemple, per a fer unes colònies per les que es requereix un mínim de monitors titulats que hagin passat pel curset teòric de monitors; a més, és una condició per a rebre la subvenció.

La pràctica, en canvi, és la de l'animador quan comença que, vingui d'on vingui, ha de passar per un període d'iniciació al moviment. I és aleshores que es fa automàticament la selecció: descobreix el món infantil i fa una opció personal de seguir o deixar-ho.

"No és dir: m'agraden els nens, sinó: crec en el MIJAC".

Quan el neòfit entra a treballar està al costat d'un animador militant i ja es veurà immediatament el treball que fa amb els nois mentre s'està formant. El pas següent és assistir a les reunions de centre i, després, hi ha unes jornades especials d'iniciació diocesanes, de centre o de zona.

"Si està en un moviment, ja farà revisió de vida; però, si no hi està, cal donar-li la possibilitat que s'ho plantegi.

Es bàsic que l'animador sigui un testimoni i, per tant, que actuï amb coherència no fent allò que prohibeix als nens que facin i oferint als xavals allò que ha d'estar vivint" (MIJAC).

Aquest model té les seves variacions tot i mantenint una línia de formació interna al centre; de vegades, des de la federació es dóna la pauta que un cop al mes hi ha d'haver una reunió de monitors i s'indica la manera de treballar: es fa un seguiment dels monitors. Se'ls hi ofereixen des de jornades a trobades de tots els animadors dels centres amb un caire formatiu.

"Com a mínim, intentem tenir la formació legal i, a més, cursos intensius de reciclatge durant l'estiu. Per exemple, enguany fem tècniques noves de dinamització, d'expressió, de manualitats, de música, de dansa... i l'any passat el vam fer sobre l'adolescent de 15 a 18 o 19 anys: el fracàs escolar, nois sense formació ni treball, la resposta educativa quan els vailets et desestructuren el centre..." (FCJDB).

Els espais especialitzats acabaran definint l'especificitat de la seva finalitat integradora.

"Des de la coordinadora fem una reunió mensual entre els espais i l'any passat vam organitzar un curs de reciclatge per tal de renovar els coneixements dels monitors: tipologies de disminució, sexoafectivitat, tècniques, etc. Els monitors han de tenir una formació bàsica i que es vagi fent aquest tipus de reciclatge que ens subvencionen públicament o privada. I els monitors ho demanen" (APPS).

Un cas a part és l'escoltisme. Com hem pogut veure abans, la seva dinàmica pedagògica té la seva història i la formació dels caps en conseqüència està perfectament prevista i planificada. Abans que la Direcció General de Joventut establís uns programes formatius de monitors, els escoltes com a moviment ja la feien la formació a través de cursos a diferents nivells.

"Els dos grans nivells de la formació són: 1. Com arribar als nens?, que vol dir treballar els valors dels nens de les diverses edats, parlant-ne i fent ponències, i 2. Com formar els caps per a què puguin transmetre això?" (EECC).

Més enllà de la formació reglada i formal de l'escola de formació (que pels EECC és pròpia, com hem vist) a través de la qual es dóna un títol i es fa una formació (el curs de caps d'unitat de 275 hores de duració i basat en reflexió, tècniques i pràctiques de campament), hi ha una formació no reglada i no formal que comença pel curs d'ajudant de cap per tal que la gent tingui l'oportunitat de pensar què és el que significa fer de cap: què és l'escoltisme? què és l'agrupament? Es la FOCA (Formació de Caps Prèvia) complementada per qüestions tècniques: campisme, socorrisme, dinàmiques de grup, psicologia evolutiva, mètodes, dietètica...

"Què n'esperes tu de tot això? Que la gent no vingui només per estar amb els amics" (EECC).

A més, no reglada també és la formació permanent, el reciclatge a partir de les branques: com tractar tal tema, com fer una programació, intercanvi d'experiències, monogràfics sobre temes diversos.

Més tard vindrà un curs d'aprofundiment per la gent que s'ha de dedicar a fer de director, que és un responsable d'un grup i d'una unitat i que comporta un títol a nivell de Generalitat.

El circuit és el següent: formació prèvia (reflexió), formació bàsica (amb un grup de monitors), equip de formació permanent (per a fer el que els grups no poden abastar) i aprofundiment (curs de directors).

"Per la formació prèvia i la bàsica hi passa tothom. La idea és fer un seguiment de la formació i cada vegada s'aconsegueix més. Ens hem adonat que per a fer aquesta feina es necessita cada vegada un grau més alt d'especialització; no es pot fer amb uns bons ideals. La gent per necessitat recorra a les diverses formacions" (ME/GSJ).

Això a part de la formació reglada i de tota la xarxa de suport, com el consell d'agrupament i les trobades generals perquè la pròpia transmissió és també formativa. El cap va creixent i va canviant. La teoria és que el cap realitzés períodes de tres anys en una unitat i que després pogués aportar la seva experiència a d'altres caps que pugem.

"Potser ara és més difícil ésser cap; demana una preparació que abans no es necessitava" (ME/GSJ).

Hi ha també trobades tècniques, seminaris concrets, trobades de formació específiques per caps d'agrupament, troques (formació específica pels animadors de "trucs" adolescents), trobades estatals, internacionals... tot està reglamentat d'acord amb la responsabilitat que es té dins del moviment.

2.3.2 D'on surten els monitors?

Es tracta de saber on es troben aquests joves que s'entreguen a la labor d'educació en el lleure? Es el tema de la reproducció dels dirigents i, per tant, de la continuïtat i permanència de la tasca educativa; es diguin aquests monitors, animadors o caps.

Hi ha un primer grup de moviments que són els confessionals en els quals hi ha adults que juguen un paper considerable i que n'asseguren la permanència donat l'objectiu de la transmissió de la fe que es proposen. Es tracta ni més ni menys que dels consiliaris que ajuden el grup d'animadors en el seu procés en la fe; no necessàriament són sacerdots: capellans, laics o de moviments d'adults, depèn de la zona.

"Els animadors vénen de moviments de joves, JOC o JOVAC o de moviments d'adults, ACO o parròquies. Els que s'integren directament al MIJAC, després s'incorporen a d'altres moviments".

El més corrent de totes maneres és la reproducció dels animadors, monitors o caps sortits de la mateixa dinàmica pedagògica de l'entitat assumint un rol d'educador en el moviment del qual havien format part. Aquesta forma de reclutament és la més generalitzada.

"N'hi ha que als 15 o 16 anys ja s'ho plantegen i de vegades volen entrar massa joves.(MCEC).

De totes maneres, hi ha també els nois i noies que surten del propi barri implicant-se en el projecte.

"Comencen com a voluntaris uns dies a la setmana. Cada vegada es produeix més el fet que aparegui una persona que vol treballar en l'entitat" MOVIBAIX).

"Prèviament se'ls fa un seguiment: com es comporta amb els nois i noies i com treballa en equip" (FCJDB).

I encara hi ha també qui, sense haver estat mai a l'esplai, són estudiants de magisteri o psicologia i tenen interès en allò que estan estudiant.

"Solen ésser estudiants de pedagogia, de psicologia o d'educació especial que vénen per a fer les pràctiques i desapareixen" (APPS).

L'escoltisme, per la seva banda, recluta els seus caps amb la voluntat de verificar que són aptes a acceptar el compromís que proposa el seu ideari.

"A cap s'hi arriba lliurement per l'acceptació de fer un compromís de servei dins del moviment després d'haver estat formulada una proposta de valors" (ME/GSJ).

"Ets tu que decideixes i, si no et vols mullar, portaràs el compromís a un altre lloc; la nostra idea és fer persones crítiques, conscients i responsables que puguin incidir en la societat. Hi ha moments que n'han faltat de caps i altres que n'han sobrat; si s'ha treballat bé, les coses funcionen" (EECC).

Els esplais especialitzats per causa de les seves característiques singulars solen reclutar els seus monitors entre els que ja tenen una experiència en el coneixement i en el tracte amb persones disminuïdes psíquiques.

"Els monitors acostumen a ésser voluntaris; han sortit d'associacions de pares de nois deficients, de centres especialitzats o de centres parroquials. Pels esplais amb més història, els monitors es van substituïnt entre ells. Per ésser monitor has de saber tractar a una persona amb disminució i s'està parlant de la conveniència que siguin sempre persones adultes" (APPS).

2.3.3 Retribució o voluntariat?

Aquest és un dels eixos centrals sobre els quals han pivotat una quantitat considerable de discussions dintre dels diversos moviments. En principi, la retribució dels monitors té l'avantatge

de garantir una tasca professional amb una certa estabilitat i permanència; però la dialèctica es centra en el tema de la possible pèrdua d'un determinat esperit que amb incentivacions materials es podria deixar arraconat.

A la contemplació de les diverses perspectives que aquí han donat els nostres interlocutors, hom té la impressió que el tema encara està sobre la taula i que no es pot donar per resolt de cap de les maneres; encara és un punt clau objecte d'opinions contraposades i d'enfrontaments apassionats.

Hi ha moviments que no volen ni sentir-ne parlar.

"Això és una opció personal" (MIJAC).

D'altres que s'ho plantegen decididament com opció possible del fet que la dinàmica diària o setmanal del moviment pot aconsellar-ne la necessitat.

Si es vol mantenir un nivell, es necessita una infraestructura adequada: l'esplai diari exigeix aconseguir uns locals específics que permetin fer aquesta activitat i l'obtenció de recursos econòmics que ho permetin. Treballar cada dia en segons quins barris necessita un compromís més puntual i, per tant, una compaginació entre el professional i el voluntari.

Pels esplais de dissabte, en canvi, no es pot plantejar la dedicació absoluta.

De totes maneres no hi ha un model que s'imposi; l'important és el referent o el punt d'identificació més ideològic i tota la resta (60 o 200 socis, quatre hores els dissabtes o tota la setmana...) és accidental; el moviment només farà que ajudar-los a estructurar-se, perquè cada realitat és cada realitat.

"L'esplai diari i la dedicació pagada és un dels reptes que tenim. Sobre un col·lectiu de 700 monitors, potser n'hi ha 250 de remunerats. Ens estem plantejant d'incorporar professionals de fora, sobretot pels temes de gestió que hi ha poca gent formada per a fer aquesta feina; es fa necessari tenir gent que s'hi dediqui i que ho faci. O quan el perfil de la gent no és òptim a nivell pedagògic, també ho podríem pensar; però tenim el condicionant econòmic" (MOVIBAIX).

El problema es planteja quan una persona es fa gran i busca una estabilitat laboral; aleshores se'n va a treballar a l'administració o al món de l'ensenyament i deixa l'entitat. No es pot competir.

Amb tot, els moviments que han posat en marxa l'experiència mixta entre remunerats i voluntaris, normalment miren que el col·lectiu de monitors estiguin arrelats a un lloc i no canviïn fàcilment d'entitat; de manera aïllada només es dóna ocasionalment entre els que són remunerats.

En el cas dels esplais especialitzats, la remuneració juga un paper afegit de confiabilitat de cara a les famílies.

"Les persones que s'hi dediquen reben una gratificació; no res de l'altre món. Això dóna més seguretat als pares i, a més, garanteix el servei" (APPS).

D'altres moviments tenen el problema sobre la taula i es troben en una situació de "vol i dol". Es a dir, els convenen monitors remunerats; però no volen perdre de cap manera la dimensió educativa del moviment plantejant-ho en termes dicotòmics.

"Voldríem fer un pas més sobre el voluntariat i no sabem donar-hi resposta perquè és complicat. Si hi ha monitors que de vegades són voluntaris i en altres moments remunerats, es creen problemes" (FCJDB).

Sembla que això es planteja, sobretot, en barris marginals, perquè pels monitors d'uns tallers on hi ha gent que hi dedica un temps i ha de viure, no se'ls pot remunerar? Són sectors de molta necessitat i no és veritat que hi vagin només per l'economia.

Es per això que hi ha la ferma convicció que els voluntaris també han d'ésser uns professionals; una altra cosa és que pel treball que es fa es cobri.

"No és impossible trobar un que cobra que tingui l'actitud del voluntari i s'ha de lluitar per a què això sigui així. Per a fer una caseta de fusta amb escuradents també cal ésser professional; no ens podem quedar fent cosetes" (FCJDB).

El rerafons de l'argument és que la professionalització fa por si significa una pèrdua de militància i no és fàcil trobar l'equilibri.

"Quan algú vol educar, ha de tenir la vocació i nosaltres, com a cristians, la militància. Aleshores, la professionalització ens la plantejem només en llocs concrets i en l'esplai diari. L'opció militant no ens porta cap a la remuneració" (MCEC).

Des d'aquesta lectura, només s'admeten professionals per a la secretaria, per exemple. I alguns monitors, com a molt, fan colònies d'estiu cobrant a més de les del seu esplai; és una professionalització relativa perquè se'ls donarà només 40.000 pessetes. En aquest sentit, hi ha moviments que disposen d'una bossa de treball.

Finalment, cal notar la postura radical que rebutja frontalment la remuneració per raons morals i pedagògiques; coincideix amb els moviments escoltes. L'educació és gratuïtat que implica el rebuig a tota hipòtesi de remuneració. Quan es parla de professionalització, es fa referència a la capacitat funcional de la pedagogia escolta.

"No hi ha una cosa definida i és a debatre; d'entrada, el que fem és un servei a la societat i és un valor: hem d'educar la gent per a aquesta gratuïtat i donar-se als damés a canvi de no res. Del que sí s'ha parlat és de la remuneració de les estructures. Seria absurd tenir el professional i al voltant els voluntaris" (ME/GSJ).

Aquesta postura no treu que un cap format a l'escoltisme es pugui dedicar remuneradament a fora com una sortida professional. Molts fan colònies o casals d'estiu cobrant i ho fan gràcies al carnet de monitor que s'han tret a l'escoltisme.

"Si ens posem a la pell del noi de 18 anys, hi hauria molts motius per a deixar de fer de cap: estàs a l'institut, tens reunions aquí i allà, sortides amb els nens... potser si és amb un sou! Però nosaltres creiem en el voluntariat: som professionals i voluntaris. Tenim una formació, som professionals de l'educació en el lleure i ens sentim prou gratificats veient el creixement dels nois i, de moment, no veiem clara la remuneració.

Si ens ho haguéssim de plantejar haurien de variar tantes coses a nivell de moviment que de moment sembla impensable" (EECC).

Pel que es refereix al dirigents o responsables, el primer gran tema és el de la formació. Hi ha moviments que han posat en marxa una escola pròpia d'educadors en el lleure amb el recolzament de la pròpia dinàmica del moviment o amb el suport econòmic d'una entitat privada com l'Església. Aquestes escoles autònomes no necessàriament estan al servei exclusiu del moviment de referència, sinó que tenen la capacitat d'extendre la seva tasca formativa més enllà del propi moviment, donant títols oficialment reconeguts de validació i homologació dels monitors que s'hi acullen.

En general, però, quan no es disposa d'una escola pròpia, la preocupació per la formació dels monitors és una constant i tot és imaginació i dinàmica formativa quan es tracta d'assegurar la reproducció de la qualitat dels educadors: cursos d'iniciació sota un guiatge, reunions periòdiques, cursos puntuals de tècniques diverses, jornades especials, reciclatges, trobades de diversos àmbits i nivells, etc.

Un cas especial és l'escoltisme que posa a prova una llarga tradició d'experiència educativa, avalada per la pràctica i posada al dia segons que les necessitats ho aconsellin. A determinats nivells de l'escoltisme també hi ha una escola d'educadors oberta i oficial, avalada amb els suport legal i econòmic del govern autonòmic català.

Alguns moviments confessionals amb l'objectiu explícit de la transmissió de la fe, solen tenir adults (dits consiliaris) que n'asseguren el suport i la fidelitat; els animadors, per la seva banda, provenen quasi sempre de moviments d'Església.

El més general, però, és la reproducció dels educadors a partir de la dinàmica del propi moviment assumint un rol d'educador en el mateix moviment del qual s'havia format part. De vegades aquest procés és compartit per diverses formes de reclutament.

Els esplais especialitzats, per la seva banda, solen acollir educadors que ja tenen una experiència en el coneixement i el tracte de persones minusvàlides psíquiques.

En aquest sentit no és excepcional la presència d'estudiants en pràctiques com educadors posant a prova el que han après sobre pedagogia, psicologia, magisteri o matèries afins.

La remuneració o no dels monitors és un tema de sempre conflictiu. I hi ha de tot, des dels moviments que ni en volen sentir parlar fins els que han optat decididament per l'inici d'una pràctica remunerativa en base a les necessitats i exigències del moviment, àdhuc amb plantejaments de contractació de persones alienes al mateix.

També hi ha els que contraposen la remuneració a la militància que va connexa a la pràctica educativa. I un cas extrem d'aquesta postura és precisament la dels escoltes que es neguen obertament a la possibilitat de remuneració, tot insistint en l'aspecte pedagògic i moral de la donació gratuïta i generosa que comporta en si mateix l'acte educatiu.

2.4 Els beneficiaris dels esplais

Els nois i noies que acudeixen als esplais defineixen els perfils dels usuaris que es beneficien de la tasca educativa dels diversos moviments. Ens interessa saber el món del qual surten, definit des del punt de vista socio-econòmic, cultural, immigració, minusvalies, etc.

De fet, la comarca del Baix Llobregat sobre la que estem realitzant aquesta anàlisi, té una llarga tradició industrial i obrera; la pedagogia en el lleure adquireix unes característiques singulars en un context marcat per una dinàmica forta i pot ésser un espai important de la socialització esperable més enllà de la família i l'escola. L'audiència dels esplais i el seu poder de convocatòria no són pas uns problemes menors.

Hi ha, almenys, tres grups de moviments que semblen aglutinar interessos diversos pel que es refereix a la clientela a la qual

arriben. El primer és el més general marcat per la voluntat d'arribar a un públic tanmateix ben ampli, amb diferències notables segons es tracti de moviments confessionals o no. El segon és el propi i específic del moviment escolta. I el tercer és l'esplai especialitzat que, per la seva mateixa definició, es dedica a un tipus de població ben específic.

Del primer grup que té una vocació d'universalitat pel que es refereix a l'extracció social dels beneficiaris de l'esplai, els que són confessionals veuen els seus xavals com a vertaders militants adoptant una posició de compromís inel.ludible de cara a la seva fe. Donat que una de les seves finalitats és la de la transmissió de la fe, aquest és un tema ben present en la seva pròpia autodefinició.

El tret comú d'aquests moviments és que no hi ha cap condició d'admissió, són oberts a tothom i es troben sovint amb llistes d'espera relativament llargues.

"Arribem a nois de la perifèria de Barcelona i de l'extraradi. Els xavals són majoritàriament fills d'immigrants i castellanoparlants que saben parlar el català perquè a l'escola l'aprenen. Són de condició obrera encara que tinguin el vídeo abans que el menjar; les mares són dones de neteja i els pares van a la fàbrica o són administratius, taxistes, etc. Excepcionalment hi ha algunes bones situacions.

Tenim gitanos i també alguns àrabs i aquesta és una realitat amb la que no ens havíem trobat fins ara; hi ha centres que tenen fins i tot algun disminuït amb una integració molt costosa perquè li és difícil arribar a tot el que s'està fent" (MIJAC).

La característica comuna d'aquests moviments és que el ventall de nois que hi van és molt ampli i amb problemàtiques molts diferents; des d'aleshores, és impossible imposar uns esquemes i es veuen obligats a adaptar-se. El plantejament és d'arribar als més difícils, no als més fàcils.

Les carències materials i afectives són importants i àdhuc el respecte dels locals és diferent en un lloc o en un altre. Quan destrossen uns vidres, per exemple, s'intenta fer un seguiment; es fan amplis debats per a saber què s'ha de fer amb un noi que és un

desastre i que ho desmonta tot. Es pot dir que no hi ha solucions màgiques. En alguns llocs, cal comptar de vegades amb tallers per a realitzar una tasca preventiva, donat que s'han trobat amb el problema de la prostitució de les nenes.

"Són sistemes de vida: famílies nombroses, pares alcohòlics, presència de l'atur; el centre recull els nanos i intenta educar-los. El medi condiciona molt la tasca educativa; per exemple, de vegades hi ha realitats molt marcades com la de la dona: és considerada l'última cosa, no sap fer res, només té criatures, no pot promocionar-se... Les activitats que es fan estan en funció de les seves situacions marginals" (FCDB).

D'altres col·lectius també confessionals tenen usuaris molt diversos tenint compte que tenen molts esports. La preocupació és que l'esplai estigui on més es necessita i com més n'hi hagi millor.

S'ha aconseguit també arribar a barris difícils i segons a on hi ha poca gent de parla catalana i és gent treballadora, àdhuc els mateixos monitors són castellanoparlants; sempre es respon a la realitat dels barris i n'hi ha on la majoria és de raça gitana.

"Véuen fins als 14 anys i voldríem crear l'estructura pels adolescents. Tenim una Comissió de Centres Juvenils que gestiona Casals de Joves; a part d'ésser un enriquiment aconseguiríem que no entrin de monitors tan joves" (MCEC).

Amb vocació d'arribar a tothom i amb una dimensió no confessional, la intervenció pedagògica s'expressa quasi bé amb els mateixos termes per la necessitat d'adaptació al medi.

Tampoc es posa ara cap condició d'admissió; de totes maneres, en el cas d'una persona que posés per davant la confessionalitat, haurà de comprendre que això que per a ella és tan important, segurament que no ho serà pel conjunt; el respecte individual i institucional ha d'ésser claríssim.

"Una entitat ubicada en un barri concret recull la realitat d'aquell barri: la majoria provenen de l'escola pública i pel que es refereix al tipus de famílies hi ha de tot: famílies amb problemàtiques fortes i altres diguem-ne més normals, per a dir-ho així" (MOVIBAIX).

Es treballa amb nois i noies entre els 4 i els 18 anys; els adolescents i joves arriben al 10 %. El que sol passar és que a 14 anys, o abandonen o cal tenir capacitat per atendre'ls.

L'escoltisme, que és el segon grup de moviments considerats, sense voler discriminar l'origen dels seus beneficiaris, experimenta una certa reproducció i autoreproducció dels nois i noies que hi acudeixen.

No es posa condicions d'admissió; però es fa un seguiment important per tal que s'assoleixi un nivell i es treballa prèviament amb l'explicació de quina és la tasca educativa concreta. No es discrimina ningú i, quan els nois van a un agrupament, ja saben amb què es trobaran i no hi ha sorpreses.

D'entrada, no hi ha cap requisit per a incriure's. L'únic requisit, si es pot dir així, és que els pares pensin que l'escoltisme no és un pàrquing.

"Els nanos que hi ha avui solen ésser els de sempre, és a dir, els fills dels que ja han passat per l'escoltisme i que ja tenen unes determinades vivències; queda, doncs, molt limitat.

Hi ha agrupaments que treballen amb gitanos; però a segons quins barris tenim dificultat d'entrar-hi" (ME/GSJ).

El procés educatiu de l'escoltisme obliga a treballar pedagògicament amb nois que estimin el barri i que vulguin treballar pel barri amb una dinàmica d'arrelament per a poder donar-los-hi recolzament; falta trobar aquesta gent. Es veuen obligats a fer un treball previ de conscientització, de presentació de la proposta.

L'escoltisme no s'ha plantejat mai fer missions, perquè es tracta de grups més o menys autogestius. De totes maneres, hi ha experiències d'agrupaments en barris immigrants amb una marxa i una qualitat boníssima.

"Es molt difícil muntar un grup estructurat en barris on no hi ha estructuració ni a nivell familiar, ni escolar, ni de barri. De totes maneres, fa temps que estem en barris on hi ha una problemàtica forta i ja s'hi compta en què la submissió als nostres objectius serà diferent dels nens d'una zona a una altra" (EECC).

Finalment, hi ha els esplais especialitzats que, per causa de la finalitat primordial que persegueixen (la integració), acullen tota una altra mena de beneficiaris.

"Els esplais especials acullen persones adultes i greument afectades. No hi ha límits d'edat per dalt, només de vegades per baix. El tret comú dels participants és la disminució" (APPS).

Hi ha considerables diferències pel que fa als beneficiaris dels esplais. Hi ha un primer grup amb una forta voluntat d'intervenció en el medi social i econòmic d'implantació; amb perspectiva confessional o no.

El segon grup, l'escoltisme, es troba condemnat a la pròpia reproducció generacional dels beneficiaris per causa de les exigències de la seva mateixa metodologia educativa.

Finalment, els esplais especialitzats discriminen en funció de la seva finalitat: la integració dels participants.

2.5 Els neguits dels moviments

La primera inquietud dels moviments és el de la impossibilitat d'estirar més el braç que la màniga; es voldria arribar molt més enllà del que s'arriba i no són pas poques les raons que ho impedeixen: "s'arriba només allà on hi ha monitors" (MIJAC); "moltes vegades és per problemes del local: no hi pots encabir-hi més gent" (MCEC); "els nens que estan més al carrer es fa difícil captar-los" (MOVIBAIX); "absorbir la immigració costa molt i és un problema de capacitat. Fer campanya per a arribar a altres col·lectius és difícilíssim i podríem quedar col·lapsats" (ME/GSJ).

Una segona sèrie d'inquietuds neixen de problemes externs a la dinàmica del mateix moviment. El primer que s'apunta és el del temps i els mitjans disponibles.

"No és un tema econòmic. Quan parlem de mitjans ens referim a la manca de temps per a fer les valoracions; els monitors són estudiants que arriben a casa a les deu i els resulta molt complicat de trobar el temps necessari" (MIJAC).

"A la nostra època, o feies escoltisme, o te'n anaves de bars; ara l'oferta és molt més gran i acaba essent un sacrifici quedar-te cada dissabte" (ME/GSJ).

S'ha al·ludit també a la difícil i necessària relació amb les famílies. Es una tasca complicada en el context d'una societat que només busca un interès immediat i en la que, per tant, no hi ha prou perspectiva sobre el vertader paper que ha de jugar el moviment de l'esplai.

"Hem anat articulant un procés associatiu amb joves que té un efecte multiplicador en les famílies; el que ens passa és que potser no prioritzem prou aquest treball amb les famílies que pot arribar a ésser un factor de canvi en la vida associativa d'un barri (MOVIBAIX).

Les respostes solen ésser inesperades i imprevisibles observant com en contexts marginals o en esplais de cap de setmana és dóna una sensibilitat més elevada perquè no hi juga tant l'aspecte guarderia i l'esplai acaba exigint uns sacrificis inel·ludibles per part dels mateixos pares.

"El que hem observat és que, com més marginal és la família, més s'implica; de fet, es treballa la família molt més i hi ha més implicació quan més necessitat hi ha del centre" (FCJDB).

"En una activitat com la nostra, vol dir que hi ha pares amb un cert nivell de sensibilització. Per a uns és un pàrquing perquè els pares treballen i el nano no està al carrer sinó en un determinat ambient. Altres, en canvi, valoren molt més la tasca educativa. Hi ha uns tercers pels qui un psicòleg ho ha aconsellat" (MOVIBAIX).

Essent la intervenció dels pares important, en els esplais especialitzats s'observa una forta sobreprotecció per part d'ells del seu fill deficient.

"I sempre consideren que els seus fills deficients ja estan bé amb ells i se'n van junts de vacances. Cal que compreguin que aquella persona pot tenir una autonomia en el seu temps de lleure, àdhuc en la seva sexualitat: o que no vol fer res, o que té ganes d'anar a donar un volt amb un amic" (APPS).

Un altre tema que preocupa és l'estructuració de les entitats i la seva continuïtat.

"Es tracta de buscar persones que poden fer funcionar el projecte independentment dels monitors. Aleshores, es pot crear una associació que respon una mica de la continuïtat" (MOVIBAIX).

Una altra preocupació és la de les relacions entre els moviments de pedagogia en el lleure al Baix Llobregat, comarca que en la mesura que hom s'allunya del delta, contempla unes realitats socials són molts diferents; és anar de la zona urbana a la més rural.

"No funciona massa bé. Ens manca a tots una mica de visió, perquè seria important un nivell de coordinació i d'ajuntar esforços. Hi ha entitats que ni estan federades, encara que cada vegada n'hi ha menys" (MOVIBAIX).

Cal tenir compte que és tot el context socio-cultural del Baix Llobregat que suposa un condicionant important: un baix nivell cultural, els pares no han tingut escolarització, les seves prioritats o preocupacions estan marcades per una cultura uniformitzada en la competitivitat i el benestar material, no hi ha una vida associativa forta...

"El nivell sociològic cultural ens situa en condicions difícils; és una versió perifèrica de la cultura dominant" (MOVIBAIX).

Són temes que estan connectats en la mesura que hi hagi més recursos, més infraestructura, més reconeixement social.

I és que moltes problemàtiques neixen de la mateixa societat en la que es viu. Aquesta té uns valors propis i es fa extraordinàriament difícil competir-hi anant contra corrent. El repte més important ara és el de l'adaptació constant als requeriments que la societat planteja a una bona pedagogia en el lleure.

De vegades els problemes neixen de la marginalitat d'un context on la singularitat de les relacions que s'estableixen planteja serioses exigències a l'hora d'intervenir pedagògicament contra uns determinats valors. Als nois els hi arriben els valors d'aquesta societat consumista, competitiva, individualista i egoïsta.

"Ens trobem en un context que al barri hi ha molts nens àrabs. Les necessitats bàsiques solen estar cobertes; però les relacions amb els pares solen ésser conflictives: maltractaments no necessàriament físics, els caps de setmana no se surt amb els fills, un tracte educatiu basat en la violència sistemàtica, el càstig i el premi és la regla, l'educació és consumista, programacions inadequades de les escoles, absència d'estímuls, pares permissius, moltes hores al carrer, excés de televisió... (MIJAC).

Per altra banda, la joventut d'avui té uns paràmetres completament diferents de la que s'ha compromès amb una tasca educativa i tendeix obstinadament a transmetre unes altres categories de valors. Com harmonitzar una contradicció tan gran?

"Els valors dels adolescents d'avui (la immediatesa, el tenir sobre l'ésser, no estar entrenats per la lluita, enfonsar-se davant qualsevol contratemps) no tenen res a veure amb els de la nostra generació (solidaritat, compartir, paciència, utopia, treballar amb perspectiva de futur); això dificulta la nostra tasca" (FCJDB).

I el problema s'aguditza quan la finalitat del moviment de referència és la de la transmissió de la fe en un món de secularització i d'absència aparent de valors trascendents i en la que els moviments de lleure no són una illa.

La societat no dificulta; però demana una adaptació, un acoplament a la realitat d'ara. Es normal que sempre s'estigui amb dificultats perquè l'exigència social és molt forta.

"A la societat que vivim hi ha un buit espiritual i religiós amb un encobriment total de la persona; s'ha d'obrir la porta a una vida interior que queda morta" (MCEC).

En definitiva, el moviment del lleure vol contrarrestar l'enorme força pressionadora que exerceixen les diverses instàncies socials a l'hora d'imposar un determinat model de vida. La tasca educativa se'n veu directament afectada.

"A la societat hi ha massa coses que dificulten poder arribar al model de persona en la que creiem" (EECC).

Més que el medi (que, de totes maneres, fa que dos entitats no semblen ésser del mateix moviment), és la societat general que

condiciona; per exemple, és més ben vist anar-se'n amb piragua a l'estiu que no fer-se ells mateixos el canot. I els nois també en són afectats: van ofegats, a tope, els estan estirant de tot arreu, l'esplai acaba essent una cosa més. I afecta tant als nens com els mateixos monitors.

"Nosaltres sabem que anem contra corrent, perquè intentem aguantar una sèrie de coses que creiem que són vàlides: que sàpiga organitzar-se, que sàpiga què vol, que sigui solidari..." (EECC).

Els diversos moviments analitzats i per causa de problemes específics i raons ben complexes (disponibilitat de monitors, locals insuficients, captació de les problemàtiques més difícils), no arriben efectivament allà on voldrien.

Per altra banda, es donen problemes externs que preocupen i neguitegen els dirigents: monitors estudiants amb manca de temps per a garantir la qualitat del seu treball, dificultat real de dur a terme una labor paral·lela amb les famílies constituint associacions cíviqes que es puguin comprometre amb el projecte donant-li una certa continuïtat o coordinació dels diversos moviments que intervenen en un mateix territori.

De fet, l'estructura i la forma de vida actual no ho fa gens fàcil, perquè no són pas poques les traves. Entre les més notables, cal citar la marginalitat cultural i social de certes realitats fortament influenciades pels valors consumistes, competitius, individualistes i egoïstes del context; o la difícil pedagogia de la fe que xoca amb un món on la secularització és evident; o la distància infinita dels valors de la joventut d'avui per respecte als de la generació jove precedent; o la implicació relativa dels pares amb perspectives de cara a l'esplai completament diferenciades, des de l'entreteniment o la guarderia fins la comprensió de la dimensió educativa de l'entitat; o, en definitiva, l'extraordinària força de la pressió social que acaba donant la sensació que es va sempre contra corrent a l'hora de fer un plantejament d'intervenció educativa diferenciada.

2.6 Els perfils conceptuals i pràctics del nostre objecte d'estudi

La riquesa evident de les nostres converses amb els dirigents dels moviments de pedagogia en el lleure que intervenen al Baix Llobregat ens permet fer unes reflexions generals més enllà dels matisos i la complexitat d'informacions puntuals lliurades pels nostres interlocutors.

1. Aquesta àmplia panoràmica que informa un conjunt gens desestimable de 95 institucions entre esplais, agrupaments o col·lectius diferents, ens ajuda a definir la mateixa noció d'educació aplicada al context del lleure.

Els elements més notables d'aquesta deficiència són:

- maduració de la persona: amb atenció especial al creixement i la maduresa considerant-la en la seva globalitat, és a dir, en els aspectes intel·lectuals, afectius i socials.
- en el context d'una comunitat: no es tracta de principis i valors extrapolables, sinó que és impossible educar prescindint del context en el que la persona ha de viure.
- fent una proposta alternativa de valors: pel que moltes vegades les propostes educatives van directament contra corrent i estructuren unes opcions que entren directament en conflicte amb altres valors socialment admesos i legitimats.
- donant recursos a la persona: el recurs bàsic és el de posar en relleu les pròpies defenses de la persona tot intentant fer surar el propi protagonisme estretament lligat a les personals limitacions o possibilitats.
- entrant en un procés creatiu: capaç de col·laborar amb les institucions normalitzades i apte per a transformar la mateixa realitat.

2. Els instruments comuns per a dur a la pràctica aquesta intervenció pedagògica són els següents:

- conjunció estreta entre teoria i pràctica.
- observació sistemàtica de la persona.

- treballar amb grups petits.
- partir dels interessos concrets que dóna la realitat viscuda, tot donant eines d'elaboració d'aquesta realitat.
- formació de les actituds i dels valors.
- ús de programes o campanyes d'abast temporal.
- atribució d'un organigrama organitzatiu i de gestió.

El problema no encara resolt és el de la sortida al terme de l'esplai a l'edat de l'adolescència.

3. L'educació proporcionada per l'esplai té unes característiques pròpies que el diferencien de la pràctica escolar. L'aspecte més definitori d'aquesta singularitat és el protagonisme que pretén donar a la persona, tant com objecte final de la intervenció com instrument d'aquesta.

4. Els moviments de lleure es sostenen bàsicament per les quotes dels centres o dels participants i per les rendes dels propis bens patrimonials. El paper de l'administració ha estat relativament pobre: una perspectiva distribuïdora i dosificadora, una important migradesa i una manca d'anàlisi pel que fa a la potencialitat del lleure en la creació del teixit associatiu global.

Els problemes de la vida quotidiana dels moviments, són: el relleu generacional dels dirigents, el difícil accés als adolescents, la impossibilitat d'arribar als ambients i realitats que demanen una presència educativa, el reconeixement social de la pròpia tasca per manca de visibilitat i la disponibilitat de locals, mitjans o recursos necessaris per a la tasca quotidiana. Problemes petits o grossos que posen els moviments del lleure a prova i que, sovint, en condicionen la seva mateixa eficàcia.

5. La formació dels responsables educadors està molt ben resolta pels diversos moviments responnent a la forta preocupació existent pel tema. I darrera d'aquesta preocupació hi ha el gran debat entre la remuneració o el voluntariat d'aquests educadors;

d'una banda, el voluntariat garanteix la seva militància i el gest de donació que l'educació comporta i, de l'altra, la remuneració n'assegura la continuïtat. Hi ha alternatives per a tots els gustos, encara que sembla que són les condicions d'un determinat centre les que aconsellaran l'una o altra forma; el que és cert és que no és només una qüestió de principis.

6. Els beneficiaris de l'esplai són d'extracció social molt diferenciada. El que és cert és que la clientela concreta d'un esplai modifica considerablement el tipus, la forma i les exigències de la intervenció.

7. Els problemes externs de l'esplai ajuden a comprendre les dificultats concretes d'aquesta intervenció educativa. Els més importants són:

- monitors estudiants requerits per exigències extraordinàriament diversificades en la seva pròpia vida.
- difícil accés a les famílies dels beneficiaris com a element importantíssim de la tasca educativa.
- context social competitiu, individualista i egoïsta que posa traves a un intervenció que es troba molt lluny de qualsevol mena de valoració mercantilista de la funció educativa de l'esplai.

8. La panoràmica d'aproximació que ens ha donat aquesta síntesi de les verbalitzacions fetes pels responsables dels diversos moviments, mostra una extraordinària riquesa i impedeix de caure en una temptació de simplicitat a l'hora de valorar adequadament la transcendència de la pedagogia en el lleure.

3. PLANTEJAMENT METODOLÒGIC

Aquesta anàlisi ens ha portat a perspectives metodològiques molt diverses i, per tant, a l'ús de tècniques de recollida d'informacions i d'aproximació a la realitat múltiples i complexes.

L'esforç teòric al qual ens obligava la teorització metodològica, ens ha pressionat a posar a prova una forta imaginació per atènyer una realitat -el lleure infantil i juvenil al Baix Llobregat i l'Hospitalet- sobre la que no volíem entrar en la discussió de la seva definició i, en canvi, sobre la que volíem indagar entorn dels paràmetres en els que es mou la intervenció en la mateixa a l'àrea estudiada -des del punt de vista social i cultural. El repte metodològic era difícil precisament perquè volíem fugir de les temptacions de la sociologia espontànea i, per altra banda, ens volíem moure en el context d'una aproximació el més científica possible.

Davant nostre hi havia una realitat que ens plantejava seriosos esculls que calia superar d'una manera o altra; per via d'exemple en citarem ràpidament, almenys, cinc.

El primer, és que ens trobàvem davant d'una realitat social - encara que potser d'altres preferirien parlar de fenomen social- que ens dificultava l'elaboració d'una teorització metodològica neutra, en tant que s'inscriu en una praxi d'intervenció viscuda emocionalment amb tota la càrrega simbòlica que hi ha al darrera. I això es tradueix amb perspectives molt diferents, quan no contraposades: des de qui ho ha racionalitzat absolutament tot i té necessitat de trobar legitimacions en el seu més petit gest, fins al qui es mou únicament pel seu fer quotidià com una resposta a una necessitat interior sense derivar en un discurs desprovist de qualsevol mena de racionalització.

Ambdues posicions són igualment vàlides i legítimes; no es tracta d'entrar en un procés d'intenció. Però el problema era nostre en tant que calia destriar el que és anècdota del que ja és categoria i exigia per la nostra banda un esforç suplementari de discerniment, amb l'objectiu de què els arbres no ens fessin perdre

el bosc. Un exemple concret d'aquestes lectures diverses es troba en la diferènciació entre moviments confessionals o laics; hi ha militàncies que acaben essent anecdòtiques, però que ens podien fer perdre la visió exacta de l'objectiu del nostre estudi.

Un segon escull ha estat la voluntat d'incidir en el coneixement i l'anàlisi d'una intervenció pedagògica que es troba sempre condicionada a perspectives educatives diferenciades. Tot treball amb persones, sobretot quan va molt més enllà d'una simple gestió burocràtica i més encara quan es tracta del camp singular de l'educació, es troba sotmès a tensions, enfrontaments i dialèctiques que juguen tant en l'esfera de la teoria educativa com la de la pràctica de l'educació. Tothom es creu tenir la raó última de la veritat i els enfrontaments acaben essent un fet de cada dia i de cada moment; la gènesi de grups que es creuen amb la veritat absoluta ja és només una conseqüència i la consideració en termes de jerarquia del que és millor o del que és nociu és un efecte pervers fruit d'aquella dialèctica.

La traducció d'aquestes tensions es concreta en actituds de prepotència que, almenys sobre el paper, no semblen massa justificades. S'intervé sobre unes mateixes persones, habitant un mateix territori, amb unes mateixes finalitats, etc. i, en canvi, hi ha enfrontaments més o menys oberts per raons alienes a la seva tasca funcional bàsica. Aquesta conflictivitat absolutament evident podia confondre'ns en les decisions a prendre pel que es refereix a la nostra metodologia.

Un tercer escull és el de la pressió de la demanda centrada quasi exclusivament en la descripció sociogràfica del fenomen de la pedagogia en el lleure. Amb plena consciència de la relevància històrica a Catalunya de la realitat que es pretenia analitzar, es podia caure en reduccionismes simplistes que ens fessin oblidar la historicitat del moviment social que hi ha al darrera amb els matisos i riqueses que hi aporta, per a centrar-nos només i exclusivament en un relleu quantitatiu i quantificador de la realitat present en aquesta dècada dels anys noranta.

Estem plenament convençuts que no hi ha res en la vida col·lectiva que no sigui degut a explicacions també col·lectives i la nostra obsessió per l'estudi d'un fenomen social total com el que se'ns demanava d'analitzar, havia de fer recurs a moltes i diversificades fonts informatives si el nostre objectiu es centrava en la voluntat de fer una lectura globalitzant i globalitzadora de la intervenció pedagògica en el lleure a la comarca del Baix Llobregat i de l'Hospitalet.

Aquesta no és una actitud imputable als demandants; estem excessivament viciats, per raons que ara no fan al cas, en donar únicament un valor científic a les estadístiques i les xifres oblidant la dimensió complexa de la realitat social. No podem condicionar la nostra opció metodològica als requeriments dels demandants que no tenen per què ostentar coneixements epistemològics aguts i, per altra banda, aquesta podia ésser una absència més que culpable per la nostra part.

Un quart escull és el de la singularitat de la realitat social que es presentava davant nostre. Com tot esdeveniment de la realitat col·lectiva, les dues variables essencials en la nostra vida quotidiana -espai/temps- hi juguen fortament com elements bàsics de la seva configuració. Hi ha una dinàmica social de la qual no se'n pot prescindir de cap manera.

Erem conscients d'entrada que no és el mateix un esplai d'Olesa de Montserrat que un de l'Hospitalet de Llobregat i que no té res a veure un esplai del centre de Cornellà que un d'un barri segregat i perifèric; hi ha uns processos socials que travessen de soca a l'arrel la realitat a estudiar només i únicament tenint compte dels condicionaments morfològics i ecològics imposats per aquesta variable de l'espai.

Per altra banda, també érem conscients que el moviment del lleure s'ha presentat amb característiques completament diferenciades en el període franquista, al moment de la transició o en l'època democràtica. Hi ha una historicitat del moviment que ha estat l'objecte de tensions, variacions, evolucions i canvis en

funció d'aquesta variable del temps que fa variar la seva mateixa realitat.

Un darrer escull és de la multiplicitat de models d'intervenció que es donen en cada un dels moviments d'educació en el lleure. Cada moviment ha fet l'esforç d'elaborar el propi model i actua sobre una mateixa i única realitat geogràfica i demogràfica. I, com dèiem abans, es donen situacions d'incomprensió, d'enfrontament i de perspectives diferenciades que es tradueixen en models d'intervenció diversos, quan no irreductibles o enfrontats; adés per principis pedagògics incompatibles i de difícil reconciliació; adés per causes de tipus extern al propi moviment; adés per raons que no es troben sinó únicament en el procés històric seguit.

Aquesta situació ens aconsella no prendre com a veritat absoluta cap afirmació per molt ben apuntada que sigui, ni a acceptar ingènuament l'apropiació dels resultats de la nostra recerca per ningú en particular. Es una qüestió d'ètica professional per la nostra part, puix que la nostra voluntat indeclinable és la de treballar per tothom i la d'elaborar unes induccions que siguin universals; des de les administracions que intervenen en polítiques infantils o juvenils, a qualsevol moviment que estigui interessat en els resultats que se'n desprenguin. La propietat és de tots i això és innegociable.

Com ja hem assenyalat, el treball de camp d'aquesta recerca ha tingut dos moments completament diferents i que han imposat també dues perspectives metodològiques diferenciades.

El primer moment, que farà l'objecte del nostre capítol quart, és la posta a punt d'un instrument: un qüestionari estereotipat per a totes i cadascuna de les entitats de lleure del Baix Llobregat i de l'Hospitalet, que obeïa a la voluntat dels demandants de conèixer, de la manera més exhaustiva possible, l'estructura, el funcionament, la morfologia i la dinàmica global i individualitzada de la realitat de la pedagogia en el lleure.

El qüestionari fou sotmès a vàries redaccions, puix que la primera fou feta pels investigadors i va ésser successivament discutida, modificada i àdhuc pactada amb els demandants. Ja des d'aleshores es van començar a manifestar preocupacions diverses en els uns i en els altres; els investigadors volent-se limitar a una recollida genèrica i descriptiva de l'univers que es tractava de conèixer relativitzant la importància d'aquest moment de l'estudi i els demandants pretenent anar molt més enllà de la dada descriptiva i amb un intent clar d'aprofundiment i pormenorització de la informació que s'havia de recollir.

El resultat és un qüestionari complex i complicat, amb inclusió d'abundants preguntes i subpreguntes que no permetien esperar-ne una resposta generalitzada i amb la introducció de moltes qüestions obertes per tal d'arribar a determinacions de coneixement que, a part de fer-ne difícil la comprensió, dificultaven fer una elaboració correlacionada a través d'una coherent anàlisi multivariada.

A les entitats s'acompanyava el qüestionari amb una carta (de data del 28 d'octubre del 1991) que invitava a respondre. En concret, el text era el següent:

"La Fundació Jaume Bofill està portant a terme un estudi sociològic sobre les entitats del lleure i de l'oci del Baix Llobregat i de l'Hospitalet. Amb aquest qüestionari demanem la vostra col.laboració, del tot necessària per a què l'estudi pugui portar-se a terme.

Hem intentat que l'enquesta fos el més oberta possible per a què pugui ésser contestada per tot tipus d'entitat. Si alguna de les preguntes no és estructurada de la manera com vosaltres teniu plantejada la qüestió, demanem que intenteu contestar-la amb el que sapigau i de la forma més detallada possible, posant, si ho creieu necessari, notes aclaratòries.

Per a què tothom segueixi un mateix criteri, us adjuntem unes petites instruccions que us ajudaran a contestar les qüestions. Totes les preguntes són en base al curs 1990-1991.

Fent-vos saber que l'estudi, quan s'acabi, estarà a la vostra disposició, us donem les gràcies per la vostra col.laboració".

Aquestes instruccions per complimentar el qüestionari, d'una redacció llarga i feixuga, ajudava a entendre els conceptes entorn de les dades d'infraestructura (situació jurídica, dades del local, les seves dimensions, nombre de socis, projectes de reforma, habitabilitat del local, la seva situació i les mesures d'emergència), les dades econòmiques (comptabilitat per partides o global, ingressos econòmics i despeses pel curs de referència), les dades d'organització (organigrama i vinculació amb els altres moviments i entitats), les dades del personal (situació laboral dels educadors i retribució per categories), les dades dels socis (nombre de socis, residència, procedència escolar, origen familiar i qüestions lingüístiques) i dades sobre activitats (nombre d'activitats i hores i quadre d'activitats de les colònies o dels campaments).

En apèndix fem constar el guió complet del qüestionari emprat; és així que perd sentit qualsevol intent d'exposició sistematitzada del mateix. La lectura atenta d'aquell text deixa clars els problemes que hem exposat entorn de la confecció i posta a punt efectiva del mateix.

El que més s'ha pogut aspirar és a la descripció sociogràfica d'aquesta realitat en el context d'unes limitacions extraordinàries i deixant un regust de què han quedat massa coses al tinter. L'instrument no donava més de si mateix.

Per altra banda, s'ha atès pràcticament l'univers de les entitats existents al Baix Llobregat, encara que s'ha de dir que hi ha hagut algunes absències de resposta. Més tard es pot comparar les entitats que han respost efectivament el qüestionari amb l'univers d'entitats existents; són molt poques les absències, de tal manera que es pot dir que estem parlant efectivament de la pedagogia en el lleure al Baix Llobregat i a l'Hospitalet.

El segon moment metodològic de la nostra recerca, objecte del capítol cinquè, és el coneixement de la realitat interna de la

pedagogia en el lleure al Baix Llobregat i a l'Hospitalet. La nostra voluntat és la de conèixer l'associacionisme amb finalitat d'intervenció pedagògica tenint compte de tots els elements que poden jugar el paper de variables explicatives i interpretatives de la realitat; entre d'altres, el procés històric i la immersió d'aquest àmbit de l'associacionisme en les lluites de la vida col·lectiva i militant més àmplies.

Les fonts documentals bàsiques són ara les informacions orals verbalitzades pels protagonistes: els experts que han acumulat experiència i coneixement en la gènesi, l'estudi i la reflexió entorn de la tasca que es realitza; els qui ostenten una responsabilitat pública en un o altre àmbit de la política infantil o juvenil a la comarca; i els monitors, educadors o caps de la base que treballen dintre dels centres en contacte directe amb els infants i els joves que hi acudeixen.

L'elecció dels nostres interlocutors pel grup dels experts i pels polítics fou decidida amb els mateixos demandants de l'estudi en funció de criteris tan imprecisos com relevància històrica en la dinàmica del moviment del lleure a la comarca, coneixement de la realitat social i econòmica de la mateixa, protagonisme militant en les lluites socials viscudes en el Baix Llobregat i l'Hospitalet, etc. De totes maneres, no fou massa difícil prendre determinacions al respecte i els nivells d'acord foren relativament molt alts.

L'elecció dels monitors, educadors o caps de la base, el tercer paquet dels nostres interlocutors, fou presa a partir de les variables de sexe, edat, moviment, anys de pràctica, remuneració o voluntariat, dedicació parcial i compartida d'aquests voluntaris i àmbit socio-econòmic de la seva funció específica.

En conjunt s'ha parlat amb vint-i-sis persones: vuit experts, set polítics i onze monitors, educadors o caps. Aquestes persones són a l'ensem informants i actors d'una tasca específica i singular que constituïa el nostre objecte d'estudi; informants, des del moment que ens assabenten dels que està passant i succeeix en el món de la pedagogia en el lleure, i actors socials en tant que protagonistes d'aquesta mateixa història.

El guió de conversa fou elaborat minuciosament amb l'ajuda dels demandants de l'estudi i constava esquemàticament dels punts següents (amb les matisacions que calguessin segons es tractés d'un tipus d'interlocutor o un altre):

1. Contextualització del procés de les entitats de lleure del Baix Llobregat i de l'Hospitalet en la història del moviment associatiu: paper jugat pel moviment del lleure i procés experimentat en aquesta evolució.

2. Imatge que ofereix actualment el moviment de l'esplai: a qui s'arriba i a qui no i on es pensa que s'hauria d'arribar.

3. Paper que ha jugat l'Església en l'evolució del moviment de l'esplai.

4. Valoració de la infraestructura: què determina la implantació d'un esplai?

5. Interrelació escola/lleure: què ha d'aportar cada instància?

6. Reconeixement social del propi moviment del lleure: com és vist per la societat?, hi ha competència amb l'oferta general de l'àmbit del lleure?

7. El personal educador: remunerats o voluntaris?, pot ésser l'esplai una font d'autoocupació?, amb quines motivacions es mouen?, quina formació requereixen?

8. Valoració del propi moviment per part del personal educador: el projecte pedagògic, la intervenció educativa.

9. El paper que ha jugat i ha de jugar l'administració.

10. El finançament de les entitats: donar serveis o generar dinàmica cívica, recursos propis, corresponsabilitat amb l'administració.

11. Funcions socials dels esplais no estrictament pedagògiques: integració social i cultural, normalització lingüística, etc.

Aquests ítems ens han procurat un abundant material que, per medi de l'anàlisi de contingut, ha permès estructurar el nostre relat únic com si es tractés d'una sola i única font informativa. El text del capítol cinquè és l'exposició d'una realitat amb totes

les seves implicacions, adés fruit de la història oral, adés com expressió d'unes vivències i d'uns contrastos entorn dels quals aquests informants han tingut alguna cosa a dir.

Per la nostra banda, ens hem limitat a transcriure un discurs que, amb el suport de les dades directes dels nostres interlocutors, acaba essent un discurs de veritat, no solament perquè basat en l'experiència personal i viscuda, sinó perquè és un fidel reflex del que està passant.

Podríem dir que els esforços metodològics emprats en aquesta labor s'han vist àmpliament compensats.

JUSTIFICACIÓ METODOLÒGICA

La fragilitat de les ciències humanes és que es tracti de ciències de la imprevisió; això pot alterar immediatament la mateixa idea de ciència.

La ideologia interpel·la l'individu com a subjecte; però la proclama de la mort de les ideologies, ens anuncia que el subjecte és el protagonista. Es en aquest context que es desenvolupen els mètodes qualitius en les ciències socials que, segons és evident, han arribat a impregnar totes les ciències humanes.

La metodologia qualitativa intenta captar les relacions entre la història individual i la història social; es tracta de comprendre de quina manera i en què l'individu és un producte de la història en la qual aquest vol o es creu esdevenir el subjecte.

La pedagogia en el lleure al Baix Llobregat i l'Hospitalet ens situa davant d'uns fets socials en els quals una pluralitat d'actors a l'ensem són productes de la història i actors protagonistes de la mateixa; res més vàlid que ajudar aquests protagonistes a reconstruir aquesta intervenció en la història a partir dels seus propis condicionants: estem al bell mig de la biografia, la història i la societat; de la teoria i la praxi pedagògica en tant que condicionada per la mateixa història social.

Un treball sobre la història passa necessàriament per una reconstrucció, una reconstitució a partir de, al mateix temps, documents i testimoniatges. No és sinó a través de la mediació i de

la intervenció d'aquestes dades simbòliques que podem captar les dades històriques vertaderes, els esdeveniments i els homes del passat en tant que actuen i es produeixen en el present. Es tracta senzillament de veure com aquest passat és indissociable d'una reflexió sobre la manera com aquell passat està actuant encara en aquell que fa una intervenció aquí i ara.

El coneixement històric és la resposta a preguntes molt determinades, resposta que per altra banda ha d'ésser donada pel passat; però és el present, els nostres interessos intel.lectuals actuals i les nostres necessitats morals i socials actuals, que posen i dicten les preguntes.

Això ens diu, en primer lloc, que l'home és a l'ensem subjecte i objecte de la història; tota reconstitució no descriu en realitat allò que ha passat realment, el que s'ha esdevingut, sinó una representació que és molt significativa: la doble posició de l'interlocutor en l'actualitat i en la història. Es per això que algú (Pierre Bourdieu i Monique de Saint-Martin, La Sainte Famille, a Actes de recherche en Sciences Sociales, n.44-45, novembre 1982, p.17) ha parlat d'"il.lusió retrospectiva" en tant que suposa la projecció inconscient sobre el passat d'una representació present i socialment situada.

Aquesta perspectiva amb les seves llums i foscors era plenament assumida per part nostre amb l'intent d'estudiar un fenomen actual sense oblidar en absolut els elements històrics; l'objectivitat i la subjectivitat estan plenament compenetrades. Es més, l'objectivitat es construeix a través de la subjectivitat.

En segon lloc, aquelles reflexions prèvies també ens diuen que la història sempre s'està fent; els mateixos combats de la història transformen no solament les relacions de força, sinó també els mateixos combatents. Es tracta d'un procés dialèctic entre els elements existents en un moment donat en tant que condicionen els elements que en produeixen d'altres. I aquí hi rau el segell de la incertesa, de l'aleatorietat, de l'avançament no pas per la via dels principis, de la dinàmica de la vida col.lectiva. Es aleshores que la història adquireix un ple sentit, perquè està al servei de

la vida i de l'acció. No és tant un problema de certeses, com del treball que els homes efectuen en tant que subjectes socio-històrics.

Finalment i en tercer lloc, estem abocats a un coneixement de la història des del moment que és accessible únicament per la memòria. I aquesta té la servitud que és individual i, per tant, reconstruïda i conservada segons les personals i individuals perspectives; l'instrument privilegiat de la història no és del tot fiable. Tot record és sempre una reconstitució.

Nosaltres prenem la memòria com un instrument de treball sobre la història i no tant com un mecanisme d'enregistrament; la memòria fa una nova escriptura del que ha passat. En aquest sentit aquella memòria tan suspecta i infamada és veritablement un instrument d'historicitat. Les persones expliquen els fets a partir de la idea de trajectòria, de procés, d'itinerari i d'encaminant i això és el que ens interessa en aquesta recerca sobre la pedagogia en el lleure al Baix Llobregat i l'Hospitalet.

4 ESTRUCTURA I FUNCIONAMENT DELS CENTRES AL BAIX LLOBREGAT I L'HOSPITALET

Hi ha una tendència en els estudis sociològics a presentar les enquestes com una garantia de científicitat. Dóna la sensació de que això assegura l'autoritat de les dades i de la interpretació que d'elles se'n pugui despendre. Aquesta tendència té molt a veure amb la fascinació que produeixen els numeros per la imatge d'objectivitat que ofereixen, sembla com si allò que s'explica amb xifres és més "científic", per tant més cert.

Sovint oblidem que una enquesta és una construcció de l'investigador que preten, més que captar una realitat, oferir-ne una visió pròpia.

Les xifres obtingudes d'una enquesta seran sempre un acostament, generalment superficial, a una part d'un fenomen social. Normalment es tractarà d'aquella part que pot adaptar-se a l'estructura del qüestionari i que pot ser explicada en xifres. Per això difícilment els resultats d'una enquesta ens poden oferir alguna cosa més que l'observació de tendències i la dimensionalització quantitativa d'una realitat concreta.

Es clar però, que aquesta aportació té la utilitat suficient per a justificar l'ús d'aquesta tècnica, ens sembla necessari però relativitzar la seva significativitat des d'una perspectiva sociològica.

L'enquesta, els resultats de la qual intentem exposar en aquest capítol, no és una excepció, ans al contrari reforça aquesta idea de descripció superficial.

El qüestionari intenta abastar una gran varietat d'aspectes del món de les entitats estudiades: des de la infraestructura fins les activitats, passant per la seva dinàmica econòmica o pels col·lectius de persones que en formen part; s'intenta donar una visió global, descriptiva, capaç d'acotar el fenomen.

Es important tenir en compte que l'enquesta es fa a entitats - una enquesta per entitat- no a individus. Això implica dues qüestions:

1. Les dades, en tots aquells aspectes que fan referència a educadors, socis i activitats de l'entitat, són necessàriament molt generals i no permeten entrar en perfils i tipologies acurades o en problemàtiques específiques. Aquests seran alguns dels aspectes que es podran tractar en les entrevistes en profunditat.

2. Davant de la diversitat de situacions de les entitats, s'ha hagut de plantejar un qüestionari amb massa preguntes obertes. Per altra banda, les preguntes referents a qüestions d'infraestructura i economia, totes elles tancades, són difícils d'adequar a tots els casos, a tots els sistemes de funcionament. Així doncs moltes respostes són donades de manera diferent, complicant força la seva anàlisi i forçant-nos a relativitzar el seu valor.

A tot això cal afegir que han estat els moviments i les pròpies entitats les que han distribuït i omplert els qüestionaris. El resultat és que moltes respostes no s'adeqüen al model i es deixen preguntes sense respondre.

Creiem malgrat tot que el resultat és suficientment útil si més no, com deiem més amunt, per a dimensionalitzar el fenomen i poder fer un dibuix descriptiu d'aquest que possibiliti un aprofundiment a partir de tècniques més qualitatives.

4.1 Les entitats

4.1.1 Entitats que han respost i Moviment al qual pertanyen

Des d'un principi no estava clara la quantitat exacta d'entitats que s'havia d'enquestar. Teníem un llistat amb un total de 113 entitats, 101 d'elles adscrites a moviments i 12 entitats no vinculades amb cap moviment, algunes de les quals finalment ha resultat que no existeixen o que no ha estat possible contactar-hi.

Definitivament, hem obtingut resposta de 76 entitats. La següent taula indica la seva distribució segons els moviments als quals estan adscrits.

	Freqüència	Percentatge
No vinculats	1	1'3 %
Esplais APPS	2	2'6 %
EECC	4	5'3 %
FCDB	3	3'9 %
MCEC	15	19'7 %
ME/GSJ	13	17'1 %
MIJAC	3	3'9 %
MOVIBAIX	31	40'8 %
Doble vinculació	3	3'9 %
No pertinent*	1	1'3 %

* Aquesta entitat ha estat comptada a part perquè ens ha arribat a través d'un moviment; però han contestat explícitament que no pertanyen a cap moviment.

Podem destacar el 41'3 % de les respostes vàlides del Movibaix, el moviment amb més implantació a la comarca.

Per altre banda, l'escoltisme amb els Escoltes Catalans (5'3 %) i els Minyons escoltes i Guies St. Jordi (17'3 %), són el 22,6 % de les respostes vàlides. El MCEC és el segon més nombrós, i el MIJAC i el FCDB té una presència més baixa.

En general, el que s'ha de dir és que els moviments d'esplai tenen una presència molt superior al moviments escoltes.

Finalment, cal tenir en compte que els dos esplais de disminuïts psíquics tenen una problemàtica molt específica fins el punt que certament fa difícil la seva comparació amb la resta.

4.1.2 Orígens i situació actual

Per a situar l'evolució dels moviments en el seu context històric hem escollit dues dates de referència : el 1975 com a començament del canvi polític a l'Estat Espanyol i el 1979, data en la que es celebren les primeres eleccions municipals, com a

començament d'una relació diferent entre administració local i societat civil local.

Pensem que aquests canvis polítics propicien també perspectives diferents en l'àmbit de la cultura en general i de les activitats de lleure en concret.

En aquest aspecte tenim doncs que més de la meitat (53'4 %) de les entitats foren fundades després del 1980; només un 15 % contempen la fundació entre la reforma política -1975- i les primeres eleccions municipals. Un 31'5% són de fundació anterior al 1975.

Si comparem aquestes dades per moviments obtenim la següent distribució:

	abans 1975	1975-1979	de 1980 en davant
ME/GSJ	83'3 %	---	16'7 %
EECC	50 %	25 %	25 %
MOVIBAIX	19'4 %	16'1 %	64'5 %
MCEC	21'4 %	21'4 %	57'1 %
APPS	---	---	100, %
FCDB	---	---	100, %
MIJA	---	---	100, %

La tendència que observem més clara és la de que l'associacionisme per a l'educació en el lleure d'infants i joves té com a origen el model escolta i confessional. Els canvis del context social general afavoreixerien segons això nous models que, situant-nos en el pol oposat, podríem denominar d'esplai no confessional.

A la taula podem prendre els ME/GSJ com a exemple del primer cas i el MOVIBAIX com a exemple del segon, tenint en compte que com hem vist aquest moviment representa el 41'3 % de les entitats de la comarca.

Per altra banda, a la pregunta sobre qui/ns va/n ésser els promotors de l'entitat, hi ha 10 entitats (13'2 %) que no contesten. Dels que contesten, les respostes majoritàries ens remeten a particulars (34'8 %) -amb noms concrets- i a la parròquia (33'3 %), considerant que es refereixen a la institució parroquial totes les respostes que expliciten una relació del promotors amb dita entitat -tant laics com seglars-.

Si diferenciem aquestes respostes segons estiguin situades les entitats al centre o a la perifèria dels municipis, trobem que:

-el 25 % dels promoguts des de la parròquia estan situats en la zona centre de les localitats i el 75 % en la zona perifèrica.

-mentre al centre els promotors particulars representen el 50 %, a la perifèria el percentatge baixa fins al 26'8 %.

-mentre que al centre es citen explícitament els moviments com a promotors de l'entitat en un 6'3 % dels casos, als barris perifèrics es fa en un 17'1 % dels casos.

Aquesta dada podria indicar una preocupació dels moviments per a incidir en barris perifèrics. De tota manera cal tenir en compte que les categories centre-perifèria són una construcció analítica que en aquest cas és aproximada i que té poc sentit en localitats petites.

Com a darrer aspecte d'aquest apartat tenim la situació jurídica de les entitats. La resposta majoritària, un 48'6 % de les que hi responen es refereix a les que tenen personalitat jurídica propia. Segueixen les que tenen una dependència jurídica del moviment, que representen un 28'6 %.

4.1.3 Ubicació geogràfica de les entitats

En aquest estudi quantitatiu hem dividit l'espai geogràfic de referència en tres zones que creiem cal diferenciar: El Nord de la comarca, el Sud i l'Hospitalet del Llobregat.

Considerant com a limit del Baix Llobregat Sud el municipi de Molins de Rei, les entitats enquestades es distribueixen segons la següent taula:

	Freqüència	Percentatge
Nord	7	9'2 %
Sud	50	65'8 %
L'Hospitalet	19	25'- %
	<hr/> 76	<hr/> 100 %

Com podem observar, les entitats situades al Nord de la comarca del Baix Llobregat representen un percentatge força minoritari. Cal tenir en compte però, com ja hem vist en el capítol sobre la demografia de la comarca, que té força menys habitants que la zona Sud.

4.2 Els locals

4.2.1 Règim de tinença i ús.

El 59'7 % dels locals on estan ubicades les entitats són fruit d'una cessió indefinida de diferents institucions a les entitats. La resta de situacions està força repartida entre les de lloguer indefinit (11'9 %), lloguers limitats i cessions limitades. Només dues entitats tenen el local en propietat. Les institucions que han cedit locals són majoritàriament parròquies i ajuntaments.

Si diferenciem aquestes dades segons que les entitats estiguin situades en el centre o en la perifèria de les localitats, veiem que, mentre de les que estan situades als barris centrals un 47'4 % tenen el local en cessió indefinida, un 42'1 % tenen el local en qualsevol tipus de règim de lloguer, a la perifèria només un 10'5 % tenen el local llogat i en canvi un 63'7 % estan en règim de cessió indefinida.

Per altra banda només un 67'2 % manifesta fer ús en exclusiu del local; la resta, un 32'8 %, comparteixen el local amb altres entitats o grups.

Així, doncs, podríem apuntar tres tendències majoritàries de les dades -ordenades de major a menor pes- sobre el règim d'ús i tinença dels locals:

-local situat en un barri perifèric, en règim de cessió indefinida amb ús exclusiu de l'entitat enquestada.

-local situat en un barri central, en règim de cessió indefinida amb ús exclusiu de l'entitat enquestada.

-local situat en un barri cèntric en règim de lloguer amb ús exclusiu de l'entitat enquestada.

4.2.2 Dimensions dels locals i la seva distribució

D'entrada cal dir que 16 entitats (21 %) no contesten a la pregunta dimensions del local. De les que hi responen, les dimensions poden anar desde les 15 entitats (25%) que manifesten tenir un local de menys de 100 m², a les 13 (21'7 %) que tenen un local amb més de 250 m², passant per altres situacions intermitges.

Sembla clar que per a tenir una idea del que això representa des del punt de vista de l'espai, cal comparar-ho amb el nombre de socis en cada cas.

D'entrada tenim la següent taula que relaciona el dimensionat del local i el nombre de socis que les diferents entitats consideren que es poden aplegar en moments de màxima utilització.

	Freqüència	Percentatge
menys de 25 socis	1	1'3 %
de 25 a 49 socis	10	13'2 %
de 50 a 74 socis	12	15'8 %
de 75 a 99 socis	12	15'8 %
100 i més socis	34	44'7 %
Sense resposta	7	9'2 %
	-----	-----
	76	100

Com veiem, destaca el 44'7 % de les respostes que manifesten tenir 100 o més socis en una situació de màxima utilització.

Comparant les dues sèries de dades obtenim les següents situacions extremes:

-una situació de màxima disponibilitat d'espai per soci en la que 250 m² o més són utilitzats per entre 50 i 75 nanos, que suposaria una ratio espai/soci en el pitjor dels casos de 3'4 m² per nano. En aquesta situació es troba només una entitat.

-una situació de mínima disponibilitat d'espai per soci en la que menys de 100 m² són utilitzats per 100 o més socis, que suposaria una ratio espai/soci en el millor dels casos de 0'99 m² per nano. En aquesta situació es troben quatre entitats (7 %).

Els dos casos que es donen de manera majoritària són els següents:

-onze entitats (19,3 %) tenen un local de 250 m² o més per a 100 o més socis. Això suposa una ratio en el millor dels casos de 2,5 m² per nano.

-sis entitats (10'5 %) tenen un local de menys de 100 m² entre 50 a 74 socis. Això suposa una ratio en el millor dels casos de 2 m² per nano.

En el 95 % de les entitats es respon que l'espai es reparteix en diverses sales. D'aquestes, el 55'2 % té sis o més dependències i el 41'8 % té entre tres i cinc dependències -no hi comptem els serveis higiènics-.

Un 63'9 % de les respostes indiquen que el local és situat en una planta baixa, un 12'5 % d'aquests compten a més amb un soterrani i un 13'9 % amb un pis.

A més catorze entitats (19'4 %) dels locals són cases, es a dir, el local és tot l'immoble.

Finalment, cal assenyalar com una dada que ens ha semblat curiosa, el fet de que sis entitats manifesten que el local és un soterrani.

4.2.3 Condicions d'habitabilitat i seguretat

Per tal de tenir una imatge la més definida possible de les condicions dels locals, hem plantejat primer un parell de preguntes generals, després intentarem aprofundir amb preguntes més concretes.

Així, doncs, tenim que un 32 % manifesta tenir el local en males condicions i un 47'5 % manifesta tenir previstes reformes concretes, les quals poden anar des de tirar a terra uns envans fins a arreglar les parets del local.

Per tal d'aprofundir una mica en aquest aspecte hem cregut útil la construcció d'un índex que ens permeti definir una tipologia de les condicions d'habitabilitat. L'anomenarem **Índex d'habitabilitat**.

Definim en un principi unes determinades variables, les quals funcionaran com a criteris per a considerar un local més o menys habitable; a cada una se li donarà una puntuació diferent segons la considerem més o menys important, és a dir, se li assignarà un pes diferent.

La llista de variables i els seus pesos és la següent.

	Pes
Il.luminació natural	1
Ventilació suficient	2
Refrigeració	1
Calefacció	2
Aigua corrent	3
Electricitat	3
Telèfon	1
Un sanitari	3
Més d'un sanitari	1

Sumant el resultat de les respostes positives a cadascuna de les variables obtindrem un número al qual aplicarem la següent escala:

Un resultat entre 1 i 6 suposarà una habitabilitat molt baixa

Un resultat entre 7 i 10 suposarà una habitabilitat baixa

Un resultat entre 11 i 13 suposarà una habitabilitat mitja

Un resultat entre 14 i 15 suposarà una habitabilitat mitja alta.

Un resultat entre 16 i 17 suposarà una habitabilitat alta

Els resultats de l'aplicació d'aquest índex ens diuen que un 80'8 % dels locals tenen una habitabilitat entre mitja i mitja alta, corresponent el major nombre de casos al nivell d'habitabilitat mitja. Només quatre entitats (5'5 %) tenen una habitabilitat alta, i només tres entitats (4'1 %) tenen una habitabilitat molt baixa.

En general sembla que la major part de les situacions són suficientment acceptables, de tota manera si ens fixem en les

respostes a cadascuna de les variables per separat trobem alguns casos curiosos i preocupants. Per exemple vuit entitats (11 %) contesten no tenir aigua corrent en el local, o dues entitats diuen no tenir llum elèctrica, o vuit (11 %) que no tenen cap sanitari.

Si diferenciem els resultats de l'índex d'habitabilitat segons els diferents moviments als quals pertanyen les entitats, obtenim els següents resultats:

-Dels quatre agrupaments consultats d'EECC, un té una habitabilitat molt baixa, un té una habitabilitat baixa i dos tenen una habitabilitat mitja.

-De ME/GSJ tenim que un 69'2 % té una habitabilitat mitja. Una entitat d'aquest moviment desenvolupa les seves activitats en un local amb una habitabilitat molt baixa.

-De les entitats del MCEC un 86'7 % estan entre una habitabilitat mitja i una habitabilitat mitja alta. Es tracta del moviment amb un mapa més ampli car hi trobem també una entitat amb un local amb habitabilitat molt baixa, i una amb un local amb una habitabilitat alta.

-Del MOVIBAIX tenim un 80 % d'habitabilitat mitja i mitja alta, tres entitats (10 %) amb una habitabilitat alta, tres més amb una habitabilitat baixa i cap amb una habitabilitat molt baixa.

-Els dos centres de la AAPS estan situats en habitabilitat mitja i mitja alta.

-De les entitats del moviment FCDB tenim dues amb habitabilitat mitja i una amb habitabilitat mitja alta.

-Les dues entitats del MIJAC tenen una habitabilitat mitja.

Pel que es refereix a les condicions de seguretat en els locals, trobem que només cinc (6'6 %) entitats tenen sortides alternatives a la principal, encara que un 43'4 % tenen sortida directe al carrer. Un 36'8 % té sortida directa al carrer i sortides alternatives a aquesta.

Només un 42'1 % manifesta tenir algun extintor, en tenen de un a tres el 31'6 % i un 10'5 % en tenen quatre o més.

4.3 La dinàmica econòmica

4.3.1 La comptabilitat.

La situació en aquest tema és molt variada, hi ha entitats que tenen un sistema administratiu força desenvolupat i d'altres que pràcticament no en tenen.

En el 56'6 % de les entitats es porta una comptabilitat simple i manual, un 28'8 % utilitza un sistema de doble partida i informàtic.

De tota manera com dèiem, hi una considerable varietat tant en el sistema de comptabilitat com en la concepció de les partides i desterrminats conceptes de l'economia de l'entitat. Això fa que a l'hora de l'anàlisi sigui difícil comparar diferents respostes sobre un determinat concepte. Estem obligats a fer una descripció força general.

4.3.2 La quantia dels ingressos del curs i les seves fonts.

El 57 % de les entitats tenen uns ingressos inferiors a 1.000.000 de pessetes l'any. Hi ha però tretze entitats (18 %) que tenen uns ingressos superiors als 4.000.000 de pessetes, cal tenir en compte que alguns casos es surten molt per damunt -una entitat arriba als 10.000.000- dels tipus considerats en l'anàlisi.

Si comparem el total d'ingressos amb el nombre de socis de cada entitat, podem tenir una idea de la quantitat teòrica disponible per soci.

Així, doncs, la millor proporció d'ingressos per nano que trobem és la d'una entitat que per un nombre de socis entre 25 i 49, té uns ingressos anuals superiors als 4.000.000 de pessetes. Mentre que la proporció més baixa que trobem és la de cinc entitats que tenen uns ingressos inferiors a 500.000 pessetes per 100 o més socis.

Les situacions que es donen amb més freqüència són les següents:

-El millor cas és el d'onze entitats (17'2 %) amb uns ingressos superiors a 4.000.000 per 100 o més socis. Això ens dóna una ratio ingressos-soci de 40.000 pessetes per nano.

-El cas de deu entitats (15'6 %), les quals tenen uns ingressos d'entre 500.000 i 1.000.000 de pessetes per a 100 o més socis. Això ens dóna una ratio ingressos-soci de 10.000 pessetes per nano.

Una font d'ingressos important són les subvencions i convenis amb l'administració. Hem fet servir en el qüestionari, i per tant

també en aquesta anàlisi, la paraula subvenció com a concepte genèric que es refereix als ingressos que tenen com a font les diverses administracions.

Començant pels ajuntaments, tenim que són catorze les entitats (18 %) que ni responen si tenen un tipus de relació a través d'aquesta font. El 24 % dels que sí hi responen reben més de 1.000.000 de pessetes i un altre 43 % en reben menys de 200.000. Els criteris varien segons cada ajuntament; és a dir no hi cap model comú i aixó es reflecteix en una proporció heterogènia en la relació subvenció-soci.

En aquest sentit tenim des del cas de tres entitats (5'4 %) que tenen una ratio aproximada de 27.000 pessetes per nano, a les set (12'5 %) que tenen una ratio aproximada de 2.000 pessetes per nano.

D'entre els casos més freqüents, el millor és el de nou entitats (16'1 %) que reben 1.000.000 o més de pessetes i tenen 100 o més socis. Aixó suposa una ratio aproximada de 10.000 pessetes per nano.

El Departament de Joventut és una altra font possible d'ingressos per a les entitats. Un 17 % de les entitats no han respost a la pregunta. Un 73 % dels que sí ho fan reben menys de 200.000 pessetes durant el curs. Només un 14'3 % passen de les 400.000 pessetes.

Si pondarem aquestes subvencions pel número de socis de les entitats obtenim les següents relacions: en el millor cas es troba una entitat que rep entre 200.000 i 299.000 pessetes per a un

número de socis d'entre 25 i 49, el que suposa una ratio aproximada de 6.800 pessetes per nano i en el pitjor dels casos s'hi troben set entitats (12'1 %) que reben menys de 100.000 pessetes per 100 o més socis, el que suposa una ratio en el millor dels casos de 100 pessetes per nano.

El cas més freqüent és el de tretze entitats (22'4 %) que reben entre 100.000 i 199.000 pessetes per a 100 o més socis, el que suposa una ratio en el millor dels casos de 1.990 pessetes per nano; s'ha de dir que aquestes entitats són el 61'9 % de les entitats amb 100 o més socis.

Una altra de les fonts possibles de finançament és la Direcció General d'Ocupació de la Generalitat. Només deu entitats (16 %) reben subvencions d'aquesta font; es tracta en tots els casos d'entitats federades al MOVIBAIX, i representen el 35'7 % de les entitats federades a aquest moviment.

Finalment tenim el Departament de Benestar Social, del qual només reben subvencions sis entitats (8 %) amb aquesta distribució per moviments: una entitat de la APPS, una entitat de ME/GSJ, una entitat del MIJAC i tres entitats del MOVIBAIX.

4.3.3 Els ingressos per colònies o campaments.

Tot i que per a moltes entitats els ingressos per a la organització de colònies/campaments són essencials, ens veiem obligats a donar una descripció dels totals i no de les partides. Això és degut a què en aquest apartat el diferent concepte de les partides fa més difícil que en cap altre punt la seva anàlisi.

El cas més espectacular és el de les entitats del MOVIBAIX, les quals contesten només totals en tots els casos, amb el resultat de què no disposem de cap partida per a comparar.

Així, doncs, podem dir que el 50'8 % de les entitats que contesten totals d'ingressos per colònies tenen unes entrades per aquest concepte d'entre 500.000 i 2.000.000 de pessetes. Els ingressos per colònies poden anar des del cas de set entitats (11'1 % de les respostes) que passen dels 5.000.000 de pessetes, fins el cas d'onze entitats (17'5 % de les respostes) que no arriben a les 500.000 pessetes.

Això fa que si comptem tots els ingressos globals anuals -curs més colònies- podem trobar desde 4 entitats (5'3 %) que ingressen menys de 500.000 pessetes a l'any, fins a nou entitats (11'8 %) que ingressen 9.000.000 o més.

4.3.4 Les despeses i les seves partides.

El primer que trobem a l'hora d'entrar en les despeses és la dada de que 32 entitats (42'1 %) no tenen cap despesa de personal en contrast amb un 57'9 % que té algun tipus de despesa en personal.

En quant a despeses d'immoble tenim que catorze entitats (18'4 %) no tenen cap tipus de despesa en immoble. Un 45'2 % dels casos que en tenen es troba per sota de les 100.000 pessetes l'any. Cal tenir en compte que, com ja hem vist, els locals cedits tenen una presència força important. Nogensmenys hi ha un 19'4 % de les entitats que declaren tenir despeses d'immoble, amb unes quantitats de 800.000 pessetes o més.

Les despeses per activitats ens mostren situacions molt variades, desde les deu entitats (13'2 %) que gasten més d'un milió de pessetes, fins a les onze entitats (14'5 %) que gasten menys de 100.000 pessetes o les vuit (10'5 %) que no contesten aquesta pregunta.

En quant a les despeses de secretaria, s'ha de dir que catorze entitats (18'4 %) no manifesten tenir-ne, i que un 56'5 % de les que en tenen estan per sota de les 100.000 pessetes.

Un 59 % de les entitats no tenen despeses financeres. Les que en tenen majoritàriament són baixes, car tenim que un 83'9 % d'elles estan per sota de les 250.000 pessetes. Hi ha però els casos especials de dues entitats que tenen unes despeses financeres pel damunt del 1.000.000 de pessetes.

Com comentàvem en el cas dels ingressos, poca cosa podem dir de les despeses en les colònies, només que pràcticament en tots els casos les sortides són iguals a les entrades.

4.3.5 Altres elements que incideixen en la dinàmica econòmica

Només vuit entitats (10'5 %) manifesten tenir dèficit, i en tres d'aquestes arriba o supera el milió de pessetes.

Tenint en compte que, com hem vist, la majoria de locals són cedits, l'existència de patrimoni no pot ser gaire considerable. En efecte només un 26'3 % manifesta tenir patrimoni; en unes quantitats que van de dues entitats amb una valoració de 2.000.000 de pessetes a cinc entitats que no arriben a les 250.000 pessetes passant per cinc amb un patrimoni valorat entre un milió i 1.999.999 pessetes.

Només un 17'1 % declara tenir crèdits pendents, el 38 % dels quals són inferiors a 250.000 pessetes.

4.4 Funcionament de les entitats

4.4.1 L'organització

La nostra intenció en aquest punt era intentar fer una tipologia de sistemes d'organització, renovació de càrrecs i presa de decisions. Això ens ha resultat impossible -dins de la lògica d'un treball descriptiu com el present- pel fet que tenim tantes possibilitats com entitats. Fins i tot aquelles entitats pertanyents a moviments suposadament més estructurats i més homogènis a nivell intern, com els escoltes, donen respostes diferents entre elles. Aquest tema demana doncs un estudi més acurat que el que preten aquest treball; segurament en la perspectiva de la sociologia de les organitzacions.

4.4.2 Les vinculacions de les entitats

Una majoria d'entitats (el 60 %) manifesten tenir algun tipus de relacions específiques amb l'ajuntament de la localitat. A més, un 9'2 % especifiquen tenir aquestes relacions a nivell de barri, per medi de consells de districte o organismes similars.

També és considerable la vinculació a altres entitats del municipi o del barri, dedicades també al temps lliure infantil i juvenil. Un 56'6 % tenen aquests tipus de relació la qual es realitza normalment a travs de coordinadores d'entitats.

Es també relativament important (un 34'2 %) el percentatge d'entitats que manifesten tenir algun tipus de vinculació amb associacions de veïns.

Només un 14'5 % declaren tenir algun tipus de relació estable amb escoles del seu barri.

Finalment un 23'7 % tenen algun tipus de vinculació amb diversos tipus d'entitats i associacions culturals de la seva localitat o del seu barri.

4.5 El personal educador: les seves característiques

En aquest apartat, com en el següent, hem tingut especials problemes a l'hora de comptabilitzar les respostes. En molts qüestionaris hi ha contradiccions entre les quantitats contestades a diferents preguntes que en principi haurien de concordar. Com dèiem en la introducció d'aquest capítol, un dels problemes de l'enquesta és que aquesta s'ha fet per entitat no per individus i això resulta ésser especialment problemàtic per a preguntes destinades a obtenir dades sobre persones, com és el cas d'aquest apartat. Les dades que oferim resulten ésser només orientatives del que és la situació real.

4.5.1 Quants són? Edat i sexe

Segons els qüestionaris, tenim un total de 1.238 educadors, dels quals 565 (45'64 %) són homes i 673 (54'36 %) dones.

Si comparem aquestes dades per moviments, obtindrem la distribució que queda reflexada en la taula que es reproduïx tot

seguit, la representació gràfica de la qual es troba a la pàgina següent:

	Nois	Noies
MIJAC	8 (36'4 %)	14 (63'6 %)
MCEC	105 (47'1 %)	118 (52'9 %)
ME/GSJ	116 (54'7 %)	96 (45'3 %)
MOVIBAIX	286 (42'1 %)	394 (57'9 %)
FCDB	16 (45'7 %)	19 (54'3 %)
APPS	2 (13'3 %)	13 (86'7 %)
EECC	32 (62'7 %)	19 (37'3 %)
	-----	-----
	565 (45'6 %)	673 (54'4 %)

Podem observar que en general a tots els moviments hi ha més educadores que educadors, excepte en els moviments escoltes. Tornem a trobar aquí doncs una altra diferència entre els moviments d'esplai i l'escoltisme.

Per a veure la seva distribució segons el sexe i l'edat, podem observar el gràfic de la pàgina 149.

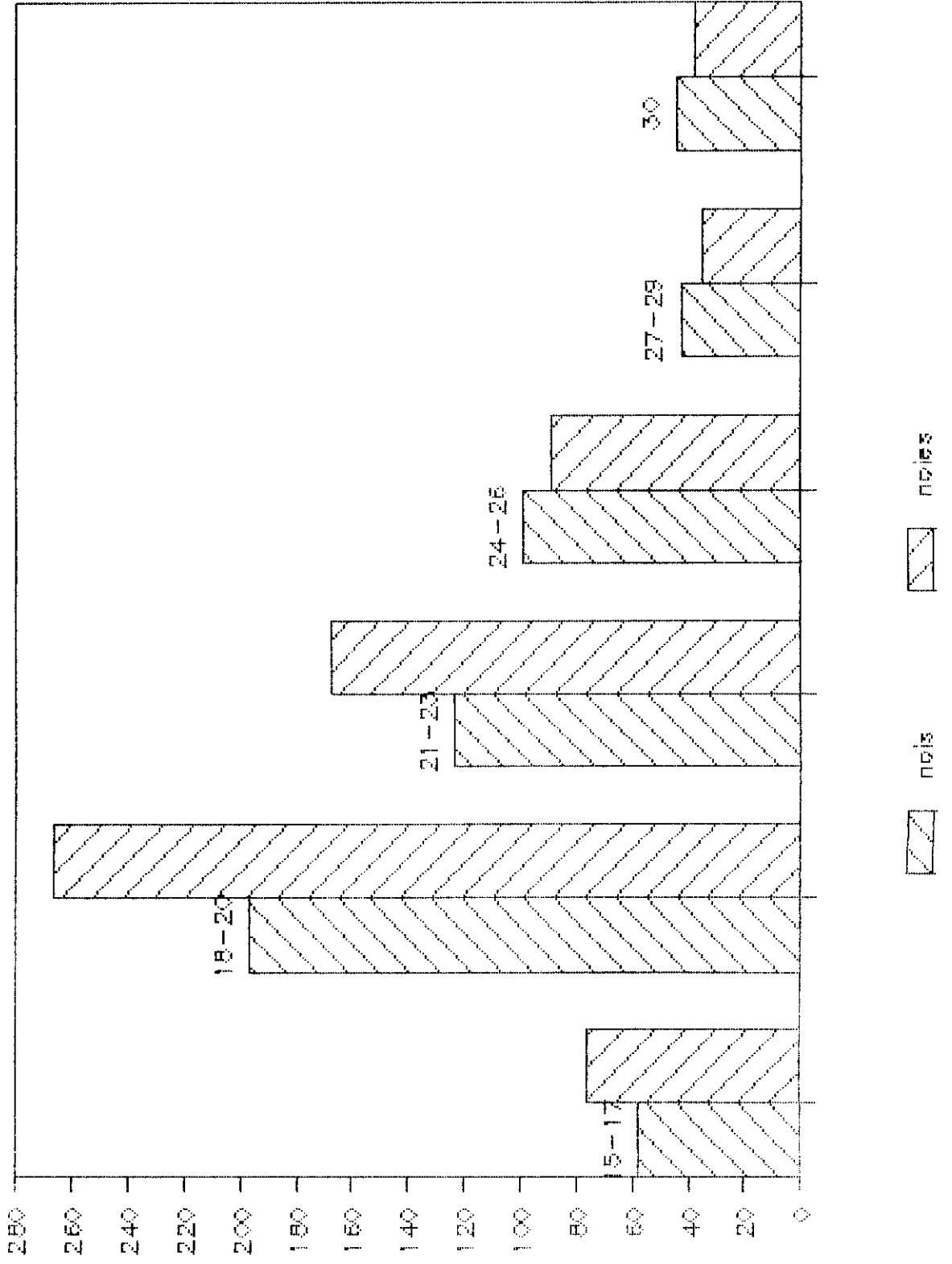
Veiem que l'interval d'edats d'entre 18 i 20 anys té una presència superior a la resta d'edats i que a partir dels 21 anys hi ha un descens clar i continu fins els 27 anys.

Un aspecte interessant és la diferent evolució dels educadors i les educadores. Veiem com fins l'interval d'edat d'entre 21 i 23 anys les noies tenen una presència superior; però a partir d'aquestes edats els nois tenen relativament una presència més gran. Segurament podríem relacionar aquest fenomen amb l'edat del matrimoni en la qual les dones tendeixen més a deixar les activitats no imprescindibles per al funcionament de la nova llar. Cal tenir en compte que el treball fora de casa de les dones en les parelles joves sol percebre's actualment tant imprescindible com el

de l'home. Caldrien però més dades tant quantitatives com qualitatives per a poder consolidar aquesta hipòtesi.

4.5.2 D'on són i què fan?

Per tal d'intentar aportar dades que poguessin servir per a un possible perfil dels educadors/res, s'ha demanat una sèrie de dades que fan referència al lloc de residència, al seu nivell d'estudis o a la seva activitat.

Els resultats que hem obtingut no poden ser exactes perquè com ja hem dit, entren en contradicció amb el total d'educadors. Considerem però que els percentatges obtinguts són indicatius de tendències generals, la qual cosa és en definitiva el que es preten amb l'enquesta.

Començarem amb les referències sobre el lloc de residència, precisament perquè contràriament a la majoria d'informacions aquestes semblen ser exactes.

La idea era veure si els monitors s'havien de desplaçar considerablement per a fer la seva feina, i potser també confirmar que, com qualsevol moviment associatiu, la participació té molt a veure amb la xarxa de relacions socials a les quals es pertany.

El resultat és que la gran majoria dels monitors són del mateix municipi; són un total de 883 (71'3 %). Només 138 (11'2 %) dels educadors són de municipis veïns. En canvi, es superior a aquest últim cas el dels 217 (17'5 %) que resideixen en altres llocs que no són els citats.

Sense que aquesta dada ens pugui dur a afirmar res, sembla que hi ha una relació entre el lloc de residència i la tasca d'educador. Aquesta relació ens podria apuntar un camí de recerca i de debat sobre la figura ideal del monitor.

En quant al nivell d'estudis, trobem un relleu dels nivells intermedis; de fet es corresponen relativament amb les dades que hem obtingut referents a les edats.

En aquest sentit tenim que si sumem els que ens contesten que tenen nivell de BUP-COU amb els que diuen que tenen un nivell de FP2, tenim el 44'1 % de total de respostes.

Si tenim en compte que les edats entre 18 i 20 anys representen el 37'5 % dels educadors, podem dir que aparentment els educadors tenen aproximadament el nivell d'estudis corresponent a la seva edat.

El següent quadre amb els percentatges ens donarà una visió global.

EGB	13'3 %
FP1	12'9 %
FP2	16'7 %
BUP-COU	27'4 %
Diplomat Universitari	18'2 %
Titulat Superior	11'5 %

Com a darrer comentari caldria dir que podem observar a la taula com en els nivells intermedis la diferència entre el BUP-COU i la FP2 és considerable a favor del primer cas; de fet sembla com si hi hagués una tendència cap els estudis de caire universitari en detriment dels currículums acadèmics que podríem qualificar de professionals.

En quant a la seva activitat, podem dir que la major part de respostes indiquen la simultaneïtat entre treball i estudis; es

tracta no gensmenys que del 46,1% del total de les respostes. Un 27,4% només estudien, i la resta, un 26,5% només treballen.

4.5.3 L'Antigüetat dins les entitats.

Les dades no ens parlen del temps que fa que els monitors es dediquen a l'educació en el lleure; les respostes fan referència al temps que porten desenvolupant la seva tasca a l'entitat enquestada. Es molt possible que un/a educador/a deixi una entitat per anar a una altra, o que abans de l'entitat actual ja hagi treballat en una altra.

Els resultats de les respostes ens dóna una distribució que queda reflexada en la següent següent taula:

Antigüetat	Freqüència	Percentatge
menys d'1 any	203	16'4 %
1 any	247	19'9 %
2 anys	178	14'4 %
3 anys	172	13'9 %
4 anys	108	8'7 %
5 anys	93	7'5 %
més de 5 anys	237	19'2 %
	-----	-----
	1.238	100

Si observem la taula, el més destacable és com disminueix el percentatge després dels tres anys i com torna a pujar fins gairabé al màxim en el cas dels de més de cinc anys d'antigüitat. Sembla que la tendència a abandonar que es podria donar a partir de l'any

es contrarrestés amb un tipus d'educador que roman a l'entitat molt més temps.

4.5.4 Titulació i condicions laborals.

El nivell de titulació de pedagogia en el lleure queda reflexat en la següent taula:

	Freqüència	Percentatge
No titulats	482	41'8 %
Títol d'educador	405	35'2 %
Títol de director	182	15'8 %
Títol d'animador	36	3'1 %
Altres títols	47	4'1 %
	-----	-----
	1.152	100

Com es pot veure, les respostes no coincideixen amb el total d'educadors; algunes entitats no han respost a aquesta pregunta, per tant no podem saber la titulació dels seus educadors.

De les respostes obtingudes, és destacable el 41'8 % d'educadors que no tenen cap títol relacionat amb aquest àmbit.

Precisament un dels temes que es plantegen al llarg de tot l'estudi és el de la relació entre voluntariat i professionalització de la tasca dels educadors. En la següent taula és reflexa la proporció de cada cas i al mateix temps la situació contractual dels educadors que obtenen una remuneració per la seva feina.

	Freqüències	Percentatges
Professionals contractats	128	10'3 %
Professionals sense contracte	181	14'6 %
Voluntaris	929	75'1 %
	-----	-----
	1.238	100

Com es pot veure la proporció de voluntaris es tres vegades superior a la dels professionals contractats o no. Per altra banda, és interessant la dada de que hi hagi més educadors que fan una

feina remunerada sense estar contractats que educadors amb contracte.

Per altra banda semblava també interessant poder saber el nivell dels salaris que estaven rebent aquests professionals. El principal problema ha estat la no existència de categories professionals clares i utilitzades per totes les entitats. Finalment hem elaborat unes categories que ens han semblat més o menys comunes. Es tracta evidentment de categories molt generals, i són: responsable administratiu, responsable pedagògic i monitor.

Segons les dades, només hi ha responsables administratius retribuïts en un 15'8 % de les entitats. D'aquests, un 50 % cobren entre 500 i 750 pessetes i un 33 % menys de 500.

Hi ha responsables pedagògics retribuïts només en un 10'5 % de les entitats i, mentre un 62'5 % d'aquests cobren menys de 750 pessetes, hi un 25 % que cobren 1.000 pessetes o més.

En el cas dels monitors, en canvi, el percentatge gairebé es dobla. El 28'9 % de les entitats tenen monitors pagats; el sou d'aquests, per la seva banda, és el que té la tendència més baixa car un 68'2 % cobren menys de 500 pessetes i només un monitor cobra entre 750 i 999 pessetes.

4.6 El col·lectiu atès

4.6.1 Quants són?. Edat i sexe.

Segons les respostes obtingudes, la quantitat total del col·lectiu atès a les entitats és de 10.341 persones. Si descomptem

d'aquests un total de 210 nens/es pertanyents a dues entitats que no ens han especificat la distribució segons el sexe i l'edat, tenim un total de 5.366 nois que són un 53 % de totes les entitats que ho han especificat, i un total de 4.765 nois que representen un 47 % del total d'aquestes.

El gràfic de la plana següent ens mostra la relació segons el sexe i l'edat d'aquesta població atesa o inscrita a les diverses entitats.

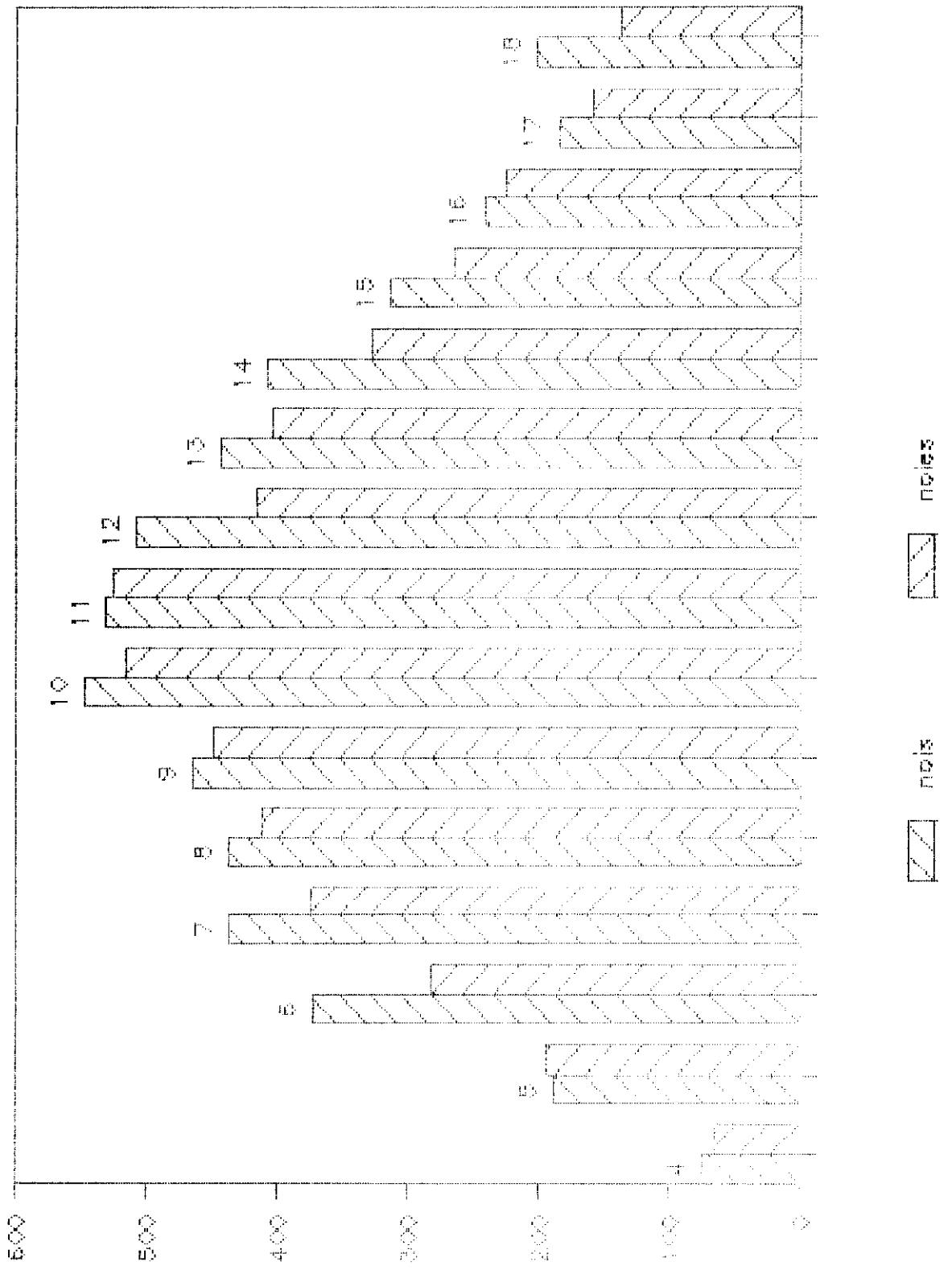
Com podem veure hi ha una progressió que dura fins els 10 anys pels nois i fins els 11 per les noies i, a partir d'aquestes edats, hi ha una caiguda força pronunciada només en les noies. La major presència masculina està igualment distribuïda i es dona en totes les edats. Tenint en compte que per les dades demogràfiques sabem que la població masculina no és superior a la femenina en aquestes edats, caldria aprofundir l'estudi per veure si podem parlar d'una influència de la variable sexe en el fet de participar en una entitat de lleure.

4.6.2 On viuen?. Procedències familiar i escolar

Per les dades obtingudes sembla que existeix una relació entre el fet que els pares portin els fills a una entitat de lleure i el lloc de residència de la família.

En el 59'5 % dels casos en què hi ha resposta la residència familiar està situada en el mateix barri d'ubicació de l'entitat. I en el 28'2 % dels casos la residència familiar està situada en el

mateix municipi de l'entitat. Només en el 12'3 % dels casos la residència familiar es troba en un altre municipi.

Hi havia la intenció d'intentar saber els tipus de família que portaven els seus fills a les entitats de lleure. El problema principal ha estat que, com ja hem dit, l'enquesta és feta a entitats i no a persones i és molt difícil que l'entitat respongui una informació que no té.

Així, doncs, en aquest aspecte l'únic que podem dir és que, segons les respostes de les entitats que han contestat, el 49'3 % dels pares dels seus socis són nascuts a Catalunya i el 50'7 % són nascuts fora de Catalunya. Cal afegir que divuit entitats que representen el 23'7 % del total no han respost aquesta pregunta.

En quant a la procedència escolar dels socis els percentatges són clarament favorables a l'escola pública de la qual provenen el 53'2 % dels nois; un 26'1 % prové de l'escola privada i un 20'7 % prové de l'escola privada religiosa.

Aquestes dades cal prendre-les com a informació útil en el cas que volguem aprofundir la investigació sobre les trajectòries dels socis de les entitats; malauradament no ens diuen res per elles mateixes sobre els motius pels quals els pares porten els fills a un tipus d'escola. Haurien d'esser de naturalesa molt diferent.

4.6.3 L'antigüetat dels socis a l'entitat

Hi ha una proporció elevada de socis, concretament el 67'02 %, que tenen una antigüetat que no supera els tres anys. A partir d'aquí, la tendència és decreixent i és així com el nombre de socis amb una antigüetat superior als tres anys disminueix essent únicament d'un 33'38 %.

Un estudi amb seqüència temporal d'aquesta variable ens hagués permés comparar les dades respecte el recrutament i permanència dels socis a les entitats amb les dades actuals i així poder analitzar l'evolució de les entitats i moviments del lleure del Baix Llobregat respecta d'aquest tema i, sobretot, veure si ara el fluxe de nens i nenes que es vinculen amb aquestes "escoles de la pedagogia del lleure" continua essent el mateix, o per contra ha variat.

De totes maneres, les dades que han estat analitzades ara ens mostren d'una banda que les entitats del lleure continuen estant molt vives, en tant que mantenen un nombre constant de noves inscripcions i nous socis i, per altre banda, també es constata que a a partir del tercer any de permanència a l'entitat, comença a disminuir el nombre de socis, sense tenir en aquests moments prou elements per analitzar les raons d'aquest canvi de comportament.

4.6.4 Les quotes

El quadre referent a les quotes anuals ens dóna ja unes característiques que ens permeten diferenciar els diferents tipus de quotes existents, així com el nombre d'entitats que utilitzen un tipus de quota o altra.

quota anual(ptes)	n. entitats	percentatge (%)
16.000	7	9'7
13.000	3	4'2
10.000	2	2'8
7.000	9	12'5
5.000	15	20'8
3.000	14	19'4
1.000	16	22'2
(menys) 1.000	6	8'3
No hi ha resposta	4	
<hr/>		
Total	76	100 %

Malgrat que aquestes xifres corresponen a quotes anuals i, per tant, no comptabilitzen totes les despeses o aportacions extres que poden sorgir a partir d'altres activitats que es porten a terme al llarg de l'any, la comparació de les quotes anuals resulta prou significativa. Així mentre trobem un 8'3 % de les entitats que tenen una quota inferior a 1.000 ptes, en trobem d'altres, concretament el 9'7 % que tenen una quota anual setze vegades superior a aquesta, és a dir, de 16.000 ptes. anuals. El gruix d'entitats, que suposa el 62'4 % disposa d'unes quotes d'entre 1.000 i 3.000 ptes. anuals, mentre que només el 12'5 % tenen una quota de 7.000, i per últim la resta d'entitats que suposen el 16'7 %, fixa el doble o més de les quantitats de quota que tenen la gran part d'entitats.

Per analitzar aquesta variable amb deteniment, caldria conèixer els criteris que tenen les diferents entitats a l'hora de determinar les quotes i veure, per exemple, si aquelles que tenen fixada una quota petita o moderada al llarg de l'any reben altres aportacions dels socis per activitats extraordinàries i, per tant, comparativament amb les altres entitats la diferència potser no és tan gran.

4.6.5 Les motivacions en la freqüentació de l'esplai

Un cop més resulta necessari remarcar la importància d'haver passat si més no una part dels qüestionaris directament als socis o a llurs famílies, i no tant a les pròpies entitats, per poder

així analitzar en profunditat i realisme les motivacions que han portat els nois i noies a l'hora d'accedir a alguna de les entitats del lleure.

De totes maneres, salvant aquestes limitacions, les motivacions que expresen els diferents agrupaments o centres d'esplai a l'hora de connectar el nano amb l'entitat són diverses. La major part de les entitats, concretament 60 d'elles, consideren que els infants van al centre d'esplai com alternativa al temps lliure, per trobar-se amb els amics i perquè les activitats que es fan resulten atractives. Només setze entitats de les 76 totals plantegen els motius que es basen en l'afavoriment de la integració social, és a dir, per consell professional, per evitar el carrer, com a forma d'integració en el medi social, etc.

Un element que també es pot ressaltar és el fet que únicament entitats vinculades al moviment escolta han expressat com uns dels motius d'incorporació l'element de tradició familiar, deixant palès un cop més que és un dels moviments on queda més clara la reproducció del moviment de pares a fills.

4.6.6 La dimensió dels grups participants

Sobre l'agrupació en els centres d'aquests últims, podem observar com malgrat en moltes entitats l'edat és un factor que determina la configuració dels grups, també podem parlar de l'existència d'altres models. Així, mentre en l'escoltisme els grups que es creen tenen un nombre limitat de places (grups més tancats) que poden frenar l'entrada de nous socis que han d'esperar que quedi una plaça vacant, en altres moviments i entitats la configuració del grup no sembla estar tan determinat pel nombre de participants; es tracta de grups més flexibles o oberts i, per tant, no es limita o es frena l'entrada de nous socis, no es limita d'entrada la capacitat màxima del grup, i aquest es configurarà en funció de la demanda.

4.6.7 La integració social

Les entitats del lleure del Baix Llobregat també s'han caracteritzat per ser pioneres en el tema de la integració social, sobretot pel treball amb joves amb problemàtiques dissocials.

	N. entitats	percentatge (%)
Atenció disminuïts físics	23	31'1
No atenció disminuïts físics	51	68'9
No hi ha resposta	2	
Total	76	100%
<hr/>		
Atenció disminuïts psíquics	46	62'2
No atenció disminuïts psíquics	28	37'8
No hi ha resposta	2	
Total	76	100%
<hr/>		
Atenció problemàtiques socials	45	60'8
No atenció problemàtiques socials	29	39'2
No hi ha resposta	2	
Total	76	100%

A partir del quadre podem constatar com més de la meitat de les entitats, concretament el 62'2 % tenen a nois disminuïts psíquics i el 60'8 % atenen a joves dissocials. Per contra, el nombre de persones ateses amb disminucions físiques sembla ser que disminueix a un 31'1 %, possiblement degut a la manca d'adequació dels espais per atendre persones amb aquest tipus de disfunció.

Aquests percentatges expressats a partir del quadre, referents a la dinàmica de les entitats del lleure durant el curs, coincideixen amb els percentatges respecte l'atenció d'aquest tipus de població durant les colònies; únicament cal comentar que, així com durant el curs hi ha un 62'2 % d'entitats que manifesten atendre a joves amb disminucions psíquiques, durant les colònies aquest percentatge disminueix, és a dir, hi ha menys disminuïts psíquics que van a les colònies, concretament el 45'5 % de les entitats mostra que té nanos amb disminucions psíquiques en aquest tipus d'activitat.

En aquest sentit, hagués estat prou interessant conèixer l'atenció d'aquest tipus de problemàtiques en funció de les zones d'ubicació dels diferents centres. Doncs d'entrada podem pensar que molts dels atesos per conductes dissocials poden correspondre a zones urbanes desfavorides, situades en molts casos en els límits de les ciutats, concentrades més a la zona sud del Baix Llobregat.

D'altra banda respecte a l'atenció de joves amb disminucions psíquiques o físiques es presenta d'una forma més generalitzada per les diferents entitats i moviments situats tant a la banda nord com sud del Llobregat.

I és així com els moviments que mostren una major dependència respecte la variable atenció de problemàtiques socials, són aquells que tenen d'una forma més clara concentrades les seves entitats en zones de la perifèria del Baix Llobregat. Així el 32'4 % dels centres d'esplai que depenen del MOVIBAIX atenen problemàtiques dissocials; tots els altres moviments mostren una menor dependència respecte a aquesta variable (oscil·la entre el 4'5 i el 9'5). Per tant, el nombre de nanos que atenen en llurs entitats és considera proporcionalment inferior als atesos en els centres que aplega el MOVIBAIX.

4.6.8 L'ús lingüístic habitual

Finalment, respecte a la llengua que s'utilitza en els moviments, podem constatar com les relacions que s'estableixen entre els diferents actors directament vinculats amb les entitats condicionen la utilització d'una o altra llengua; d'altra manera també podem dir que el predomini del català o el castellà estarà en funció del tipus d'actors que es relacionen.

Unicament dos moviments mostren un predomini en la utilització del català en quasi bé totes les relacions. Així els ME/GSJ amb el 92'3 % i els EECC entre un 75 i 100 %, mostren un clar predomini del català en les relacions dels educadors amb els pares, dels educadors amb els nens, i entre ells mateixos. Percentatges que disminueixen com en tots els altres moviments quan es tracta de la llengua que utilitzen els nanos dels centres entre ells i amb la

seva família. Per aquests casos el 50 % dels nanos dels EECC parlen entre ells el català i l'altre 50 % utilitza el castellà, mentre que en els ME/GSJ el 61'5 % dels nanos parlen entre ells en català i el 38'5 % en castellà.

En el cas dels centres d'esplai per disminuïts psíquics la utilització del català o el castellà en totes les relacions que es poden establir entre els diferents membres de les dues entitats es presenta d'una forma equilibrada i constant, és a dir, el 50 % parla en català i l'altre 50 % s'expressa en castellà.

El FCDB i el MIJAC en les relacions que s'estableixen en llurs entitats, mostren un clar predomini de la utilització del castellà en totes les relacions, tret de les relacions entre els educadors, que en el cas dels primers el 66'7 % s'expressa en català i la resta, concretament el 33'3 % parla en castellà, i en el cas dels centres depenents del MIJAC, el 33'3 % s'expressa en castellà i el 66'7 % dels educadors utilitzen ambdues llengües de forma alternativa.

Finalment en els centres vinculats al MOVIBAIX i MCEC el predomini de la llengua en les relacions intra centres, és a dir, entre els educadors i entre aquests amb els nanos és el català, mentre que en les relacions extra centres, entre els educadors i els pares, entre els mateixos nanos i entre els nanos i llurs famílies, el predomini de la llengua utilitzada en totes aquestes relacions és el castellà.

De tota aquesta informació que acabem d'analitzar, en podem resumir les notes més generalitzables següents. Aquestes dades són un reflex del comportament lingüístic de la realitat del món del lleure al Baix Llobregat. La majoria dels moviments del lleure de la zona que estem estudiant mostren un predomini del català respecte al castellà en els relacions extra centres, aquesta tendència és molt clara en el cas de les relacions entre els educadors i els pares, així com entre els nanos i llurs famílies, i de forma menys significativa entre els mateixos nanos.

El més interessant hagués estat poder veure el comportament lingüístic segons els moviments en funció de la ubicació geogràfica

de les diferents entitats, doncs possiblement s'haguessin constatat diferències significatives entre la zona nord i sud pel que fa al predomini d'una o altra llengua. De fet podem pensar que la gran majoria d'entitats vinculades a moviments que han manifestat un clar predomini del castellà en quasi totes les relacions o sobretot en les relacions extra centres, corresponen a entitats ubicades a la perifèria de les ciutats, i per tant zones caracteritzades per una forta immigració dels 60, on la llengua predominant continua sent el castellà.

El que sí podem constatar és un cert efecte del català a les escoles, doncs malgrat que encara que un percentatge significatiu dels nans s'expressin en castellà, d'altres utilitzen el català en les relacions intra centre i alternen ambdues llengües en les relacions entre ells. Per altra banda també s'observa una clara voluntat per part de moviments i entitats a utilitzar el català com a llengua predominant per a totes les relacions que es realitzen intra centres, fet que es reflexa en la mateixa propaganda i publicitat que realitzen, doncs quasi bé tota ella es fa en català.

4.7 Les activitats

La possibilitat de sistematitzar les respostes referents a les activitats, per tal de poder quantificar-les i fer-ne una tipologia, s'ha vist impossibilitada per la gran diversitat de respostes.

La quantitat d'activitats és molt diversa i també el tipus d'activitat, així com la seva periodicitat; però el que és realment difícil de tractar és la forma en que es respon. Creiem que aquest tema requereix un estudi més acurat per a poder obtenir dades amb sentit.

Per altra banda hem introduït dues preguntes que pretenen detectar la disponibilitat dels pares o la seva capacitat econòmica. Aquestes preguntes es refereixen a les activitats que a cada entitat es consideren com extraordinàries.

Així doncs tenim que un 18'4 % de les entitats no manifesten desenvolupar cap tipus d'activitat extra durant el curs. De les que

sí en fan, el percentatge més alt, un 35'5 %, correspon a 27 entitats que fan deu o més activitats extraordinàries a l'any. La resta de casos van desde nou activitats fins a menys de dues, essent el segon percentatge més alt, amb un 21'1 %, el cas de les vuit entitats que en fan entre dues i quatre.

La participació dels nanos en aquestes activitats és qualificada per les entitats segons la següent distribució:

Percentatge de respostes vàlides	
Participació alta	60'9 %
Participació mitja	35'9 %
Participació baixa	3'1 %

Podem dir doncs que la tendència és de participar en les activitats extraordinàries en els llocs que es fan. I el que seria interessant és saber per què no es fan aquestes activitats en algunes entitats.

5. VERS UN ESDEVENIDOR SENSE OBLIDAR LA HISTÒRIA

5.1 El paper jugat per l'Església com a pionera i protectora d'un moviment amb una dimensió social

La majoria dels esplais neixen a partir de les parròquies precisament perquè l'Església fou qui donà el primer pas impulsant aquests centres d'esplai; aquest acaba essent un lloc comú dels nostres interlocutors ⁵.

Amb dues precisions: la primera és que no es tractava tant de l'estructura de l'Església sinó més aviat d'unes persones concretes que ho portaven; hi trobaven un local i unes possibilitats que no hi eren a una altra banda. I la segona és que no es tracta d'un mèrit de l'Església perquè no hi havia cap altra possibilitat. Es entorn de les parròquies que surten els joves compromesos que dinamitzaran les associacions.

"El que va ajudar molt al moviment del lleure fou el paraigua de l'Església; aquesta superava les dificultats que tenien els moviments de veïns i els sindicals. El rol de l'Església és un paper de progrés, molt diferent del que ha jugat a Aragó o a Castella: era una plataforma estratègica impressionant i es podien fer moltes coses figurant

⁵ Aquesta afirmació ve corroborada pels mateixos responsables polítics del Baix Llobregat amb l'afirmació que, no solament es tracta d'una perspectiva històrica, sinó actual i futura amb determinades condicions:

"L'Església juga i ha de jugar un paper. Els primers esplais, sense ésser els únics, es van ubicar al casc antic i amb una vinculació amb l'església. Tenen el seu paper i tant de bo tinguessin una supervivència en el conjunt dels moviments d'esplai. Al nostre municipi hi ha una bona relació i han participat en les discussions que hi ha hagut a nivell local; si no hi ha una voluntat dirigista, no hi ha d'haver-hi problemes de competència i han de tenir les mateixes ajudes que els altres. Històricament ha estat positiu, en el present també ho és i en el futur han d'estar integrats. No es pot negar que hi ha un cert distanciament dels esplais d'església respecte al nou moviment democràtic d'esplais; se'ls hauria d'obligar a un cert diàleg amb la incentivació o desincentivació del govern del país. Es cert que hi ha una evolució dinàmica i és desitjable que segueixi evolucionant".

que era l'Església la que ho feia. Al capellà el tenien al costat i no se't posava de cul".

Dintre l'Església, Càritas va ostentar una visió d'Església més oberta i més acollidora amb la realitat social segurament perquè la seva mateixa funció era la d'estar prop d'on es generen els problemes.

"En un primer moment, Càritas fa una activitat purament assistencial vehiculant els residus de l'ajuda americana a les colònies i els capellans que ho portaven, a més de la funció assistencial, tenen una preocupació pedagògica recollint la tradició d'abans de la Guerra Civil: les colònies de l'Ajuntament de Barcelona i l'ideari de la Federació de Joves Cristians i d'un moviment francès que es deia "Cours Valents". Hi ha documentació que el 1940 els Escolapis ja feien una colònia, el 1946 se'n van fer a Vilafranca del Penedès i el 1950 les de la parròquia de Sarrià. Es aleshores que mossèn Batlles escriu un llibre que recollirà l'experiència de la gent més inquieta d'aquell moment a partir de les colònies de Vilafranca: Colònies d'estiu: un assaig de vida perfecta".⁶

⁶ Sense voler fer una aportació històrica amb exhaustivitat, ens sembla interessant, com a contrapunt, al·ludir a una cita bibliogràfica que confirma el que ens diu el nostre informant.

"En aquesta dècada dels cinquanta es dona un nou impuls i una nova orientació a l'Aspirantat d'Acció Catòlica. Si el menciono és perquè també va anar prenent una estructura especialitzada i va ésser escola de militants: ens inspiràvem en el moviment francès "Coeurs Vaillants - Ames Vaillantes", cristià obert i de pedagogia activa...

Les colònies de vacances també és una empresa que va tenir el seu motor en el Consell dels Joves i es posà al servei dels moviments. El Servei de Colònies es vinculà després amb Càritas Diocesana. Es va connectar amb el moviment internacional de "Plein Air" i amb el moviment francès de colònies. Va contribuir a l'extensió de les colònies, la publicació, per part del Consell, d'un llibret ciclostilat titulat Les colònies d'Estiu de dues-centes trenta-dues pàgines, fruit de les experiències que s'anaven fent i de les reflexions d'un grups de col.laboradors. Els seminaristes grans i els capellans joves tingueren un gran paper en aquesta obra de les colònies que encara perdura i que ja havia tingut excel.lents realitzacions abans de la guerra" (Mn. Joan Batlles i Alerm, Moviment de cristians de pobles i comarques. Barcelona, a La Veü, març 1985, n.3, pp.14-15.)

Aquesta gent comença per una funció assistencial per assumir aviat una preocupació pedagògica basant-se tant en la tradició catalana com francesa i és aleshores que passen a constituir un Servei de Colònies de Vacances de Barcelona; aleshores, ja no s'intenta només ajudar els nens pobres, sinó que s'obren a totes les parròquies que volen començar a treballar-hi i és a partir d'aquesta federació que es comença a fer formació de monitors.

L'arrelament dels esplais va lligat, també, a les últimes promocions de vicaris d'entre 25 i 35 anys que van jugar els anys 50 i 60 un paper trascendental en l'educació d'aquest poble; es dedicaven a moure la gent jove i constituïen uns dinamitzadors culturals alliberats que s'hi dedicaven plenament. Aquell vicari combregava amb tot i es queixava de més coses que els mateixos nois, tenia un ímpetu molt fort i feia pastoral a través del seu compromís. Tots els moviments escoltes i els esplais arribaven arreu de la mà del vicari.

"L'Església va fer de paraigua volent fer de paraigua perquè en aquella època connectava molt amb el seu temps pel propi esplendor de l'Església. Aquells vicaris connectaven amb tot i, sovint, sense un mínim debat".

El Servei de Colònies de Barcelona es va anar extenent a altres bisbats catalans fins a constituir el 1970 una xarxa ben trabada i hi havia un equip de formació del Servei de Colònies amb una clara preocupació pedagògica. Es el 1971 que es crea l'Escola de l'Esplai a partir dels cursos que La Escuela Diocesana de Formación de Dirigentes havia ja realitzat els anys 60. Tot això suposa un important coixí en l'arrelament del moviment de l'esplai.

A l'ensem, a Girona s'està visquent una experiència que alguna influència o altra té en la implantació de l'esplai: es tracta dels Casals d'Estiu nascuts de la inquietud del doctor Estela, rector del Seminari, que impulsava els seminaristes a promoure'ls quan arribaven al seu poble amb motiu de les seves vacances d'estiu. Consistien en activitats diàries de tarda que, més tard als anys 1970, serien represes pels mateixos ajuntaments. Aquells Casals d'Estiu suposen un antecedent importantíssim.

Es innegable que l'Església té una postura oberta d'acollir tothom amb un comportament molt digne dels que s'hi apunten perquè, encara que un 30 % dels centres estiguessin molt lluny ideològicament de la dimensió confessional i no eren, per tant, creients, es senten acollits per l'Església i ells tampoc generen conflictes.

Fins el 1982 l'eixopluc de l'Església és indiscutible; però el seu paper no és només històric: el Moviment de Centres d'Esplais Cristians a Barcelona, que fins el 1985 es va dir Servei de Colònies de Vacances (a Girona encara s'anomena així, puix que cada bisbat té la seva organització pròpia) està creixent i la Coordinació de Colònies, Casals i Clubs d'Esplai és una mena de confederació que aplega tot el moviment del lleure confessional de Catalunya. Es un creixement en nombre de centres i no tant de nens i és un camp que l'Església no ha abandonat de cap manera ⁷.

Fins el 1980 es mantenien dues formes d'afiliació: els participants que eren els que acceptaven el mateix projecte i els adherits que, sense participar del mateix projecte educatiu, rebien una informació i un suport. I fou precisament a partir del 1980 que van nèixer altres federacions. Aquesta complexitat es consolidava el 1985 quan el Servei de Colònies de Vacances es desdobra en dos: un que, conservant el nom, es cuida del manteniment de les cases de colònies i els serveis educatius pertinents, i el MCEC que és una federació de centres; paral·lelament s'encarrega de l'Escola de

⁷ Des de la perspectiva d'un polític i responsable del govern autònom de la Generalitat de Catalunya, la ressonància del moviment cristià d'esplais s'interpreta de la manera següent:

"La fe dóna un plus de sentit a l'activitat educativa i tant l'escoltisme com l'esplai confessionals continuen essent els més forts i els més importants. Això explica que a nivell de subvencions des de l'administració els grups de l'església són els que en tenen més. I això se'ns ha criticat; però és lògic perquè són els més importants".

l'Esplai. Les tres entitats s'agrupen sota la Fundació Pere Tarrés com a fòrmula jurídica que els hi dóna cobertura. ⁸

Hi ha barris sencers, com per exemple Bellvitge-sud, en els que la parròquia i l'escola (Joan XXIII) hi van jugar un paper clau; la influència dels jesuïtes i de l'aspecte confessional van ésser un element extraordinàriament dinamitzador en la seva vida cultural i fou enterament promogut per cristians. Ja en parlarem d'aquesta experiència paradigmàtica.

Pel que es refereix al Baix Llobregat, els anys 67 i 68 contempla la presència dels moviments de joventut cristiana (la JOC fonamentalment i altres moviments juniors que venien de fora de Catalunya) que, dintre del moviment associatiu, organitzaven festivals, xerrades, concentracions; era una mostra del que es podia fer enfront de les administracions públiques d'aleshores. I cal tenir compte que als anys 60 i 70 des del punt de vista cultural hi havia necessitats molt diferents: una gran manca d'escolarització i una veritable marginació cultural entorn de les quals aquells moviments juvenils hi van jugar un paper molt

⁸ "El Dr. Tarrés havia estat un dels líders més destacats del feiocisme... En Tarrés tenia un gran prestigi arreu de Catalunya. En els pocs anys de la Federació havia recorregut totes les comarques de Catalunya i enardia el jovent amb la seva paraula. El seu lliurament a la Federació de Joves Cristians, que agermanava amb l'exercici exemplar de la professió mèdica, li ha merescut el títol d'"ànima de la Federació". En nomenar-lo vice-consiliari se li van assignar d'entrada els centres d'Acció Catòlica de fora ciutat. Això va beneficiar la pastoral rural i un nou reviscolament de la J.A.C. Per començar va centrar la seva acció al Penedès. A Vilafranca hi havia un bon grup de joves que s'havien fet militants a l'ombra d'un consiliari d'esperit feiocista amb el qual Tarrés tenia una bona amistat. Aquestes circumstàncies van afavorir l'arrencada d'un moviment de joves de tota la comarca: Joves de Vilafranca que amb el seu consiliari, animats per Mn. Tarrés, es posen a la feina... Ens pensàvem que tot aquell dinamisme de joventut ja no tenia aturador! Però vingué la maltempada: el mateix any 1947 en Tarrés és allunyat incomprensiblement de l'A.C. de joves..." (Mn. Joan Batlles i Alerm, op. cit., p. 6-7).

important anunciant l'explosió dels que després serien els esplais dels anys 70 i dels 80 ⁹.

Així ens ho expliquen des de Cornellà de Llobregat:

"El paper de l'Església al sud del Baix Llobregat fou la de la voluntat d'ésser laic. La iniciativa era de l'Església; però hi havia la voluntat de què no fos propi d'ella: s'associa a moviments d'escola per acabar afectant un barri; a poc a poc s'independitza i deixa d'ésser una entitat d'Església. Així va ésser a Cornellà: de la parròquia de Sant Miquel a l'escola Sant Miquel per acabar essent del barri Padró".

Fou a finals dels 70 que s'inicia la queixa de què els capellans es dedicaven a la gent adulta o als joves més grans; fou el moment que aquests pensen que el treball amb els infants és poc compromès: l'important era el compromís social amb el moviment obrer.

"Hi va haver un moment que això va entrar en crisi i hi va haver un refredament. De totes maneres, això va servir per engegar moltes coses. El que passa és que avui aquell vicari o és més gran, o s'ha secularitzat, o ja és rector i està carregat de feines: aquesta figura ha desaparegut. De mica en mica s'han anat clarificant les coses".

⁹ Les diferències entre el nord i el sud del Baix Llobregat són ostensibles socialment i demogràfica; això té també les seves conseqüències tal com ho expressa un responsable polític del Baix Llobregat:

"Hi ha reserves i recances entre el nord i el sud del Baix Llobregat; una certa desvinculació que es tractaria de superar i seria desitjable que hi hagués una voluntat de reflexió. En els esplais la tradició i les arrels del nord legitimen que hi hagi una voluntat d'independència. Si es mira la història del Baix, la dels moviments socials i polítics, es veu que hi ha dos àmbits territorials: uns més dinàmics, renovadors i vanguardistes i altres probablement més conservadors".

5.2 L'esplai i el moviment associatiu

5.2.1 Una rica tradició associativa

A Catalunya hi havia una forta tradició associativa localitzada en nuclis catalans; per exemple, ja els anys 50 es va desenvolupar l'escoltisme.

El moviment del lleure, també els anys 50, va començar per les colònies d'estiu de Càritas, com hem pogut veure, que posteriorment es convertiria en una federació que aplegava a tothom. I el moviment del lleure va arrelar en totes aquestes zones perifèriques en nuclis importants de població recent vinguda on l'escoltisme no hi era present i en sectors de població catalana de nivell cultural i econòmic ple de carències.

Al Baix Llobregat, que havia experimentat els anys 60 (almenys en la seva zona sud) una forta revolució demogràfica fruit d'una important onada immigratòria (i que ja els anys 50 havia suposat uns canvis molt grans), el 1975, i potser abans, hi ha una veritable explosió de moviments d'esplai i associatius; aquests anaven molt més enllà de les petites experiències que s'havien fet fins aleshores.

Noves associacions de veïns, associacions sindicals i associacions juvenils feien sentir la seva presència a partir del 1967 i, sobretot, a partir de la dècada dels 70: la politització estava directament vinculada a la seva dinàmica amb una tradició de lluita i d'autoassociació. Aquells esplais rudimentaris, voluntaristes, molt polititzats d'entre els anys 1965 i 1969, es trobaven amb una necessitat de resposta davant les noves situacions en les que es trobava el jovent ¹⁰

¹⁰ Responsable polític ponderen de manera favorable aquesta transcendència del lleure al Baix Llobregat:

"Les activitats del lleure al Baix Llobregat han jugat un paper molt important. Primer de tot de recerca del que és el moviment associatiu des de l'àmbit del lleure i fonamentalment de l'organització dels joves en moviments actius i associatius; les entitats del lleure han estat avantguarda de moviments, d'iniciatives imaginatives: són capdavanteres en el conjunt del país".

Es pot dir que la tradició d'associacionisme democràtic de Catalunya (escoltisme i antigues colònies industrials) no tenia gaire res a veure amb el que estava passant en aquesta comarca; aquí els problemes d'integració de la població recent vinguda plantejaven qüestions més enllà de la tradició i de la cultura catalana.

Es aleshores que persones catalanes de la comarca vinculades pel seu compromís social i polític -i en bona mesura també sectors religiosos-, s'adonen que cal trobar una nova forma d'expressió de nous valors als quals s'afronten aquests nous infants dels que alguns ja eren nascuts aquí i la majoria havien nascut fora de Catalunya. El repte era el de les possibilitats d'entroncament amb tradicions culturals actives.

Al Baix Llobregat està molt clar que el moviment del lleure es planteja com un desenvolupament més del moviment associatiu amb la idea d'intervenir i canviar la societat; la relació entre ambdós moviments és total.

S'ha de dir sense embuts que la gent d'esplai ha anat creant associacionisme lligant-se ja des dels inicis, almenys pel que es refereix al Baix Llobregat, a dues coses típiques: el moviment d'Església i el moviment veïnal. Les associacions de veïns, quan es plantejaven una activitat infantil, acabaven en la necessitat de fer activitats de lleure, activitats pels infants fora de l'escola. Al final del franquisme i al moment de la transició, els moviments del lleure estaven imbricats clarament amb els mateixos interessos reivindicatius dels grups veïnals.

"En la mesura que ha decaigut el moviment associatiu adult, també ha anat perdent força el propi moviment del temps lliure en aquests tipus de barris".

El moviment del lleure, a finals dels anys 60 i començaments dels 70, rebé una forta influència del moviment escolta.

"Hi havia un xicot, Josep Maria Villena, que havia estat president d'escoltes catalans que se'n cuida de passar l'esquema d'una associació confessional, els Minyons Escoltes de Sant Jordi, a una laica Escoltes Catalans i fa la transposició al món de

l'esplai. En correspondència, al costat del Moviment de Centres d'Esplais Cristians, en naixerà una altre de laic Esplais Catalans".

"Els que vam iniciar el centre de Bellvitge sota l'impuls d'un jesuïta, vam rebre la idea de l'escoltisme; però érem conscients que havíem d'adaptar el mètode i la filosofia escoltes a un barri com aquest que era de nova creació".

"Els monitors anaven sempre amb els llibres de Freinet, Summerhill i Decroly i altres sota el braç. El moviment d'esplai ho ha fet sempre això encara que ara no hi hagi tanta preocupació per la teoria pedagògica".

El salt històric de Càritas del que és purament assistencial a una dimensió més pedagògica, com hem vist abans, jugarà un paper molt important, no solament per a què neixin els centres d'esplai, sinó també per a què es suscitin moltes vocacions pedagògiques arreu de Catalunya. I això porta a concebre dues maneres de fer resistència: la de la política clandestina en la immediatesa de l'acció, o la de posar en el cap de la gent jove tota una sèrie de coses compromentent-se dintre d'aquest tipus d'entitats veient que s'havia de pensar amb el futur.

L'any 1975 neix la federació ESPLAC, esplais catalans, de tendència no confessional que anteriorment estaven agrupats dintre del confessional Servei de Colònies de Vacances. I cap el 1977 o 1978 comencen a trobar-se d'una manera poc estructurada (per exemple, un grup de Badalona o el que seria el 1981 el Movibaix que és el que agafa més embranzida i més volada) i seguint posteriorment un procés de consolidació cada vegada més fort.

El Movibaix s'enforteix molt i té una opció laica en la que hi cap tothom perquè admet la doble militància; s'hi poden trobar Minyons Escoltes de Sant Jordi, moviments d'esplais cristians o d'ESPLAC.

Els centres d'esplai apareixen com a tals l'any 1968, fa vint-i-quatre anys; és el moment del Maig Francès.

"El club d'esplai neix a partir de la colònia de vacances i amb la consciència que, acabada la colònia, ja no hi havia res més i la paradoxa és

que pocs anys després la colònia s'ha convertit en l'activitat culminant de l'esplai; era la gran activitat del centre d'esplai i deixava d'ésser l'activitat mare de l'esplai. Hi ha tot un procés".

I les conseqüències són clares: encara ara la gent que forma l'esplai i que s'hi ha format, són els que surten dels centres d'esplai i així s'explica que a Catalunya hi hagi una pedagogia concreta dels centres d'esplai.

En el moment de la irrupció de la democràcia, la voluntat pedagògica es consolida; l'Escola de l'Esplai, per exemple, agafa una gran confiança. Es quan s'anirà cap al Movibaix.

Concretament al Baix Llobregat hi ha una cosa que no es pot deixar al marge encara que sigui molt difícil de demostrar empíricament: l'important paper de dinamització política i cultural que hi jugava el PSUC ja des de la clandestinitat darrera la consigna que la militància s'havia de posar a la societat civil.

"En el moviment associatiu, del lleure i educatiu els fets són patents; hi ha un moment a Catalunya que les forces dirigents de l'escoltisme i de l'esplai són comunistes i molts dels que van a parar al lleure són comunistes cristians. El Consell de Joventut de Catalunya serà una iniciativa del PSUC".

El naixement del que serà després el Movibaix és la síntesi de dos nuclis entorn del que és el centre de Bellvitge i el que és el Movibaix; aquests dos fenòmens socials, amb la col.laboració de la gent que provenia de l'escola de formació de monitors en el temps lliure del primer ajuntament democràtic de l'Hospitalet, és el que impulsa la recerca de nous grups que es van creant dintre del Baix Llobregat i una part important del que avui és el nucli de l'Escola del Baix, és gent que està a l'administració i que, durant el primer ajuntament democràtic, va viure el pacte entre comunistes i socialistes.

5.2.2 Un exemple paradigmàtic: el Centre Juvenil de Bellvitge

Es interessant aturar-se uns instants en aquesta paradigmàtica experiència pedagògica del centre de Bellvitge pel seu caràcter

significatiu dintre del que foren les iniciatives del lleure al Baix Llobregat.

Una colla d'alumnes dels jesuïtes i d'antigues alumnes del col·legi del Sagrat Cor, van a parar a Bellvitge portats per un religiós, Duarte, que feia un seminari social al col·legi de Sant Ignasi de Sarrià. Aquest jesuïta promou al barri una escola, la Joan XXIII, la més important del barri i la parròquia de Bellvitge estava també a cura dels jesuïtes; el nucli de joves animats, entre els que hi ha no pocs militants del PSUC, promou el centre de l'esplai.

En principi, el que els anima és un compromís religiós, al cap i a la fi es tracta d'estudiants de COU. I s'hi queden a viure a Bellvitge tot i que es tracta de joves de famílies benestants amb moltes possibilitats econòmiques; sobre el paper, això és una limitació: sous senzills i molta dedicació puix que l'aportació personal no és avaluable. Tenen una actitud alhora molt oberta i molt unitària, la mateixa postura del PSUC en els anys anteriors a la mort d'en Franco.

Quan arriben a Bellvitge, no hi havia cap entitat i cada any hi arribaven 200 famílies noves amb greus problemes d'integració que obligaven a fer una adaptació del centre a la realitat canviant del barri.

Posteriorment, s'integraran al Servei de Colònies de Vacances que van orientant l'enfoc del centre d'esplai i, sobretot, van resolent la qüestió de la formació del monitors. I, com que hi havia una forta moguda de partits polítics clandestins i de lluita al carrer, aquells nois i noies van cohesionar-se amb força. Precisament fou aquesta moguda la que donaria ales al grup de militants.

"Al final del franquisme, quan ja hi havia la UCD, però encara no ajuntaments democràtics, a Bellvitge hi havia un moviment important per tal de canviar el Pla Parcial de Bellvitge. Estava previst que hi vinguessin a viure 80.000 persones i, al terme del procés, es va quedar amb 40.000 destinant els solars lliures a equipaments; entre veïns i ajuntament s'havia lograt reformar el Pla Parcial

en el context d'una lluita violent: parades de trànsit i cremada de coses".

El Club Juvenil de Bellvitge hi va participar molt activament: és als seus locals que es va constituir la taula democràtica de Bellvitge, connectada amb l'Assemblea de Catalunya. Es tractava de gent preparada que pensava com havia d'ésser Bellvitge juntament amb l'associació de veïns i en oberta oposició a la construcció de blocs.

El resultat d'aquesta lluita és que es paral·litza el Pla Parcial, s'aconsegueixen solars per equipaments i el Club seria un dels primers a aconseguir una cessió de terrenys municipals per a la construcció d'un edifici. Es per això que s'ha de dir que l'existència del Club només es pot explicar en la mesura que va existir un teixit associatiu amb una gent que volia un canvi i una transformació de les coses.

Actualment, les coses han canviat força: les associacions de veïns ja no són el que eren i molts d'aquells primers lluitadors s'han dedicat posteriorment a la política en institucions públiques.

"Han de passar uns anys per a veure el paper que han de jugar altra vegada les associacions; però sense falses modèsties s'ha de reconèixer que al Baix Llobregat el moviment del lleure és el que garanteix la vida associativa i això no hauria d'ésser així perquè el lleure s'ocupa d'un sector molt particular i no ha d'atendre un moviment associatiu més ampli".

Ara el Club Juvenil de Bellvitge segueix estant molt vinculat al barri; però el que passa és que el moviment associatiu ha anat a menys i és per això que es segueix fent les mateixes activitats que abans, encara que un entorn menys ric.

5.2.3 El balanç global del paper del lleure en la vida associativa catalana

Quan es van gestar els Consells de Joves, les entitats amb més pes específic eren els moviments del lleure. Això es va donar arreu, però potser amb més força al Baix Llobregat; és fins a tal

punt significatiu que al Baix s'anomena el Consell de la Joventut i Esplai.

"Aquest pes ha anat disminuïnt perquè en aquests moments el moviment del lleure ja no és l'únic i potser també perquè ha reculat la seva presència en aquests llocs. S'ha de dir que, des del punt de vista numèric, d'implantació, d'extensió, les entitats del lleure són encara les principals: tenen més anys d'història i molta més gent; el col·lectiu de monitors esdevé encara la primera associació juvenil, no solament a Catalunya, sinó també al Baix Llobregat".

De totes maneres, els grups de temps lliure no es poden considerar moviments juvenils o d'associacionisme juvenil; justament quan comencen a fer crisi, quan es generen dificultats de penetració, és quan els infants esdevenen joves adolescents. El moviment de lleure com a tal es troba en crisi quan és l'hora de què grups de joves volen organitzar-se amb una certa estabilitat.

De totes maneres, s'ha de reconèixer que el moviment de lleure ha estat singular i capdavanter en alguns aspectes.

La seva singularitat es troba en el fet que la crisi del moviment associatiu dels anys de la transició entre el 1977 i el 1979 el va afectar de manera diferent que altres moviments socials; el pal de paller de l'educació en el lleure no va estar tant posat en qüestió precisament perquè es tractava més d'un moviment educatiu que polític.

"Evidentment que el moviment de l'esplai va notar la crisi del 1977, la hivernació social de la gent que se'n havia anat als ajuntaments; però se'n ha de fer una anàlisi diferent del que va passar en els moviments veïnals o sindicals".

Per altra banda, el moviment de lleure, sense ésser capaç d'atribuir-s'ho, fou capdavanter d'una sèrie de coses. Primerament, de la renovació pedagògica que va tenir més ressó en el lleure que a l'escola on va ésser un fet d'experiències pilot. Per exemple,

"la metodologia dels centres d'interès de finals dels 70 i començaments dels 80 fou un vertader boom en el moviment del lleure".

En segon lloc, ha estat capdavanter de la integració cultural a Catalunya.

"Era un lloc claríssim on es feia país, on es cantava en català, on es coneixia Catalunya: Montserrat, el Tagamanent, etc."

També capdavanter en la prevenció de la delinqüència i la integració de disminucions, terrenys en els quals l'escola hi té molta menys permeabilitat per causa de la rigidesa de les seves estructures i per causa de l'exigència del rendiment personal.

"La mateixa estructura flexible de tenir-ho que inventar tot pel que fa a la intervenció en el lleure, produeix una identitat educativa que amplifica l'extensió i la capacitat de la pròpia feina; l'educació és un concepte molt global que no es troba ni a l'escola, ni al moviment associatiu, ni en el moviment sindical".

Aquest treball preventiu és considerablement matisat per responsables polítics de l'administració autonòmica que hi veuen més la coincidència d'uns bons professionals que han sapigut fer aquesta feina de prevenció de conductes dissocials que no pas com un fruit específic de la dinàmica del moviment del lleure.

"Els elements més innovadors dels moviments com, per exemple, el de la prevenció de la delinqüència, són deguts més a l'equip de professionals capaç d'oferir diverses coses que no pas al centre d'esplai. Es a dir, per a determinats efectes dels centres d'esplai, s'ha de dir que es tracta d'una entitat diferent: una acadèmica o un taller del que sigui".

Un altre tema en el qual els centres d'esplai han estat capdavanter és en la integració social, és a dir, l'esforç real d'arribar als àmbits més marginals o més necessitats des del punt de vista social. Sembla que són precisament els moviments d'església els que fan una mica de lligam amb aquests sectors més desfavorits de la nostra societat. Així ens ho han dit els polítics.

"El moviment en conjunt té el perill de cobrir les demandes dels sectors socials on hi ha un cert interès per la cultura, on hi ha un cert nivell cultural, on hi ha una certa inquietud social. Consideracions religioses al marge, s'ha reconèixer que els moviments d'església han lograt captar el noi que a casa no troba un ambient per poder

participar, que no té condicions socials ni tradició cultural".

Les funcions socials dels esplais van més enllà que les qüestions estrictament pedagògiques: la integració social de situacions marginals on hi ha més bosses de marginació, la normalització lingüística en una comarca on hi ha una abundant població castellanoparlant, l'aprenentatge de la relació lluny d'un marc estrictament educatiu i en un medi diferent de l'escola clàssica...

Es per això que, finalment, el moviment del lleure també ha estat capdavanter en ésser una escola de ciutadania.

"Tant els pares, com els monitors, com els nens han entrat en una línia de discussió, de participació i de debat que no era la tònica de l'època; afortunadament, en aquests moments aquesta és una tasca més compartida".

Cal dir, també, que l'associacionisme per la seva pròpia feina durant la dictadura i la transició, va patir una sèrie de xarrampions que han deixat unes taques que no han desaparegut del tot. Per exemple, hi ha un sector de l'associacionisme que no és capaç d'escoltar les demandes de la població com element decisiu del seu programa d'actuació.

"Hi ha associacions, d'entre les quals no podem excloure el moviment del lleure, que programen en funció dels seus propis desigs, del que és més còmode, del que sempre han fet i, per tant, no escolten la temperatura actitudinal, emocional, afectiva de la resta de la societat; no són prou receptius a les demandes socials".

I receptivitat vol dir capacitat de canviar de disc: en compte d'anar alimentant el propi estereotip, s'han d'adonar que cal mirar el que vol la gent. I un exemple característic d'això és el tema de què en aquests moments els nens tenen uns codis de llenguatge que són exclusivament televisius i, per altra banda, hi ha una sensibilitat social molt alta de cara a l'esport que es un terreny importantíssim de formació dels nens.

On aprendran a dominar la tele i que aquesta no els domini a ells? En l'educació dels anys 90 hi ha els requeriments de què es

contempli l'esport i la televisió; hi ha una necessitat a les famílies de què els nens i els joves adquireixin més bagatge. Això no ha de fer por a un educador.

5.3 La implantació d'un esplai

5.3.1 L'equip humà

Es un lloc comú dels nostres interlocutors que la implantació d'un grup d'esplai depèn fonamentalment de l'equip humà i de la persona o de les persones que estan al front i que assumeixen un lideratge.

"El més important és l'equip humà perquè l'experiència ens demostra que quan hi ha un equip humà que s'ho creu, que té capacitat de risc, que pot canviar de disquet, que té esperit de servei, això marxa".

Tenir un local o un material és secundari; hi ha esplais que han funcionat al principi sense local ni materials. El fonamental és un grup de gent que vegi les necessitats d'un poble, que acceptin de comprometre's i que tinguin ganes i il·lusion de treballar. Si l'equip humà s'ho proposa, amb pocs diners es fan miracles.

5.3.2 El repte de la integració

- La integració cultural

Una aspiració de l'esplai no sempre aconseguida és la integració de nanos amb dificultat d'inserció cultural, tot i haver-hi contribuït en gran manera. En això s'han de fer molts matisos perquè es tracta de centres d'esplai molt diferents i que, malgrat que estiguin als mateixos llocs, responen a dinàmiques diverses.

"No és el mateix el Casal de Joves de Marianao, el Centre Juvenil de Bellvitge, o el Movibaix de Sant Ildefons, de Sant Boi o de Viladecans. Hi ha una història social i urbana diferent, ritmes o

situacions de conflicte o dificultat, necessitat de dinamisme de la gent que s'hi troba" ¹¹.

Hi ha poblacions que ara són centres d'atracció d'immigració interna perquè s'hi troben pisos barats (com ho havien estat no fa gaire anys Cornellà, Viladecans o Sant Boi) i que es troben amb barris desestabilitzats, amb problemes de serveis i on els grups infantils s'incrementen perquè es donen unes taxes de natalitat relativament significatives en unes condicions urbanes i socials diverses. Aquestes demanen l'estímul d'un altre tipus de moviment associatiu en el temps lliure i, sovint, és on menys representació del moviment hi ha.

"Al Baix Llobregat, els moviments van ésser pioners en assumir una atenció al proletariat alt o cap a dalt; el que no representava la majoria de població quantitativament parlant de les grans urbs d'immigració (Cornellà, El Prat, Sant Boi). Aquesta no era una qüestió viscuda per la gent del carrer. Per exemple, a Sant Ildefons què podia fer la canalla? Acabar d'estudiar i posar-se a buscar una feina per guanyar uns diners. I què feia en el temps d'esbarjo? El que feien els seus pares: quedar-se a casa, donar voltes o anar al bar".

Quan encara no havia aparegut el vídeo ni la televisió en color, el problema que tenien els infants d'aquests barris és que el seu pis, o era una presó on no s'hi pot estar perquè hi ha quinze persones en quaranta metres quadrats, o era un museu on els pares, tot i les precarietats econòmiques, han estalviat i comprat mobles a plaços, llibres per metres quadrats i a casa no s'hi pot

¹¹ La diferència entre el centre i la perifèria d'una població és particularment assenyalada pels responsables polítics:

"Pel que fa a la composició o al tipus de famílies que porten els seus fills a l'esplai, hi ha una forta diferenciació al nostre municipi almenys entre tres àmbits: els esplais del centre amb famílies estructurades, els de la perifèria o els de les zones de creixement dels anys seixanta on l'esplai acompanya encara una funció de normalització acompanyant-se d'un treball social amb la família. Això planteja una oferta diferent en funció d'aquests desequilibris; es crea una situació dinàmica que imposa una evolució adaptativa i la tendència és molt clara".

entrar perquè no es pot tocar res. I què passa? L'únic món possible és el carrer.

I es fa l'opció que el que representa la filosofia de l'educació en el temps lliure afecti també a aquest tipus de xavals. Es planteja l'esplai diari assumint problemes de treball en connexió amb els serveis socials, educadors de carrer, etc. i es fa una relectura amb valors del discurs teòric històric entorn de la gent amb dificultat social nouvinguda de la immigració; comença a ésser un discurs de classes mitges.

"Tot i que en molts llocs han sapigut fer aquesta barreja, en la pràctica hi ha diferències, per exemple, entre grups de poblacions del Baix Llobregat i de Barcelona; com s'ha de treballar, amb quin tipus de gent, etc. Als cursos de formació d'educadors en el temps lliure durant molts anys hi ha plantejaments de com treballar amb la marginació en sentit genèric, sense adonar-se que la mateixa festa d'animació s'ha de plantejar de manera diversa en un lloc o en un altre".

L'explosió dels moviments d'esplai va comportar un arrelament molt fort en indrets on el problema de l'atur, de la massificació, del fracàs escolar no era tan elevat com en d'altres; els col·lectius de la perifèria de tot el Baix Llobregat no han entrat encara dintre dels móns sindical i cultural de Catalunya.

"Hi ha massa hipotètics "clients" dels esplais que no es troben dintre del moviment d'esplai consolidat, de lleure creatiu i que viuen en una situació de marginació important. Cal que el moviment de l'esplai intenti descobrir que estem en un món diferent des del punt de vista polític, cultural, de treball i d'escola i que hi ha situacions diferents que demanen un esforç de replantejament i d'adaptació".

I, segons els polítics, cal imaginar noves formes d'implantació segons que les exigències socials ho vagin exigint i les noves formes de vida ho demanin.

"El que pot passar és que els nois prefereixin una altra activitat que no sigui l'esplai i les propostes lúdiques que hi ha en aquests moments són molt importants; hi ha vertadera economia del lleure. Per causa de les segones residències hi ha esplais o agrupaments que es queden sols perquè

anar a l'esplai demana un cert esforç. A vegades penso que s'han de crear esplais on hi hagi segones residències".

Així de la mateixa manera que uns centres poden tenir dificultats per tirar endavant per manca de joves, d'altres com a conseqüència directa d'aquestes noves formes s'estructuren en una base diferent.

"Darrerament els participants a l'escoltisme h a n deixat d'ésser genuïnament del poble. Això s'ha produït perquè es va montar una urbanització i hi ve molta gent de Barcelona, Badalona i l'Hospitalet. Ara entre un deu i un quinze per cent de l'agrupament són de fora que vénen aquí el cap de setmana i porten el nen a l'agrupament. Abans la cosa estava més encasillada, però ara hi ha de tot, no és tan homogeni"

- La integració social

A l'escoltisme, tant el confessional com el laic, li era molt difícil arrelar en barris d'immigració. La prova és que al Baix Llobregat hi ha pocs agrupaments i els que hi ha són a la parròquia del centre, o sigui, la dels catalans.

"Els escoltes no són una part important del Baix Llobregat. Es tracta d'un moviment molt endogàmic dels avis als nets; el moviment els hi ha servit a la seva vida i estimulen els seus fills a què segueixin. No trascendeix el seu àmbit de les capes mitges elevades".

D'altra banda alguns centres d'esplai també han assumit una tasca d'integració amb joves disminuïts, on en aquests casos el paper de l'esplai es vist com a pont per a contribuir a aquesta integració.

En el cas de nanos que siguin lleugers i que es puguin integrar, s'hauria d'anar vers una integració en esplais normals. La nostra missió aleshores hauria d'ésser la de donar suport tècnic a l'esplai i als monitors que treballen per la integració".

5.3.3 Els problemes pendents

Són quatre els grans temes pendents que té avui el moviment del lleure.

El primer és la manca de plantejaments d'entitat al costat dels grans discursos pedagògics, sobretot en els esplais setmanals petits per la dimensió. Es una qüestió d'organització i de gestió, de plantejament de costos econòmics de l'esplai, d'amortització dels locals, per exemple. I quan es fa un curset de gestió d'entitats a l'Escola de l'Esplai, no hi acudeix ningú dels esplais.

"Es tendeix a la quota zero sense plantejar-se que en la societat actual això és injust. Només es mira el que costa l'autocar i les cartulines i això és el que s'ha de cobrir. Es el problema número u".

El segon tema pendent és l'atenció als adolescents entre els catorze i els divuit anys; aquesta és una franja a la qual ningú hi fa atenció. Dels disset anys per amunt hi ha des dels serveis socials purs fins a un programa juvenil; però aquella franja intermija no és la població de ningú.

Per part dels polítics, aquesta tendència revela la crisi del moviment associatiu concretada en aquest cas en la feblesa del moviment del lleure i dels esplais en un àmbit territorial. Pels joves del cicle mig de la formació entre els setze i els divuit anys el moviment de lleure o és desconegut o té tanmateix molt poc atractiu.

"En la mesura que hi hagi capacitat per connectar amb aquesta franja d'edat, hi haurà revitalització del propi moviment de lleure; és un tema més de polítiques integrades i no tant de polítiques juvenils estretes o de polítiques d'infància. Als centres d'esplai hi ha una feblesa i a les escoles una crisi de qualitat; aquest tema té a veure amb l'escola, l'esplai i els joves. S'ha de fer una reflexió integral i es tendeix massa a escapar-se d'aquesta reflexió".

Quan deixen l'esplai, els adolescents estan sotmesos a un bombardeig exterior que no ajuda gens a l'associacionisme. La gent quan surt de l'esplai, què fa?. Es un parèntesi que no s'omple. I

es produeix un cicle que també és perillós: quan deixo l'esplai, m'apunto de monitor. Això tampoc és bo i ve produït per la manca d'alternativa.

"Es cert que la dinàmica i la manera de funcionar dels moviments del temps lliure no afavoreix aquesta intervenció, precisament perquè es tracta d'una altra mena de relació: "mireu, aquesta és la vostra sala, feu-hi el que vulgueu!". Es tracta de respectar les normes i un dia hi aniran i un altre no; això va en contra de la pròpia dinàmica del moviment de lleure. En definitiva no se'n ocupa ningú".

D'entitats pròpiament juvenils no n'hi ha. Algunes han intentat nèixer però no han perdurat i les entitats confessionals responen només a un sector molt determinat. Per altra banda, n'hi ha algunes de generals que accepten una secció juvenil. I res més. Hi ha poca oferta associativa juvenil, un buit entre el moviment infantil que és prou fort i el moviment adult.

No hi ha res que ajudi en la nostra societat a la consolidació d'un associacionisme juvenil amb consistència. Els polítics ho expliquen així.

"La manca d'entitats juvenils ve de la manca d'inquietuds. Quan érem joves, volíem arreglar el món, la pau i la cultura eren les nostres armes. Ara no es veu aquesta inquietud i ens trobem en una societat molt individualista. A vegades, no es correspon el desig manifest amb la conducta pràctica. Els joves tendeixen a associar-se per vincles d'amistat i no pels objectius esoepecífics d'una entitat; la gent no s'associa per ideologia. Tant es poden associar perquè siguin molt extrovertits agradant-els-hi sortir i fer coses, com perquè siguin introvertits i ho necessitin per trencar una monotonia".

Un tercer tema ja és més profund: és la qüestió dels valors. Els moviments d'atenció en el temps lliure representen una intervenció educativa sustentada en la idea que hi ha uns valors; no es tracta només de què el noi sigui més feliç, que s'ho passi bé, sinó que intenten dir que la vida humana ha de conduir-se d'acord amb determinats valors i, quan a un vailet se li vol inculcar la idea de solidaritat, d'amistat, d'autenticitat,

s'adopta una manera d'educar molt en contra del que avui domina. Es pot fer un adolescent o un jove que topi, que deixi l'esplai i se'l faci infeliç, que vagi a la discoteca i li entri un cert sentiment de culpabilitat.

No es pot prescindir d'una idea de fons: la vida humana, el comportament humà no és una successió d'actes sense sentit, sinó que la gent actua d'acord amb unes idees globals i uns valors més o menys pactats o acceptats per tothom. I d'això no se'n pot prescindir.

"No sé si hem de fer una lectura moderna o post-moderna i actualitzada d'una societat que no vol tenir valors; però que d'alguna manera encara ha de tenir valors. Com fem a la gent d'avui dia? Que li agradi anar amb bambes de marca i que tingui mala consciència si se les compra i que, al mateix temps no prescindeixi dels valors? Els xavals dels nostres esplais acaben essent una barreja perquè es vesteixen al "mercadillo" i voldrien anar amb roba de marca; acaben ni essent "pijos", ni anant al "mercadillo". La mateixa imatge externa és una evidència de la contradicció vital que s'està produïnt".

Es tracta d'un tema complex sobre el que s'hauria de fer una reflexió molt tranquil·la; el problema es troba en com modernitzar o actualitzar un discurs per una lectura post-moderna dels valors. No deixa d'ésser un problema greu.

El darrer tema pendent és el de la desprotecció institucional. L'esplai és un tercer espai entre la família i l'escola i no té institucions expressament dedicades, no hi ha legislació que permeti tenir professionals per a la correcta atenció als infants i als joves en el seu temps de lleure i, al costat d'això, els mitjans de comunicació social actuen sobre els infants que es troben amb una indefensió molt gran.

"Nosaltres som aquí defensant la importància del paper de l'esplai i, com que n'estem convençuts, no hi estalviem recursos. La dinàmica i la reflexió que es genera és extraordinàriament positiva. Si només es treballa quan pots o quan t'ho permeten les teves activitats, no hi ha perspectiva de continuïtat. Som una mica la veu que clama en el desert".

5.4 El reconeixement social

5.4.1 Un important ressó que s'apaga

Es triga força temps abans que l'esplai tingui un reconeixement social; la gent sempre ha assumit que els nens s'han de cuidar i veia que els esplais guarden nens. A més, al principi, no era un moviment; es tractava d'esplais sense massa relació els uns amb els altres i, per tant, sense una línia ideològica clara.

Però hi va haver uns anys, exactament entre el 1983 i el 1986, en els que el moviment del lleure va tenir un cert ressó àdhuc en els mitjans de comunicació social; com si s'hagués descobert una cosa nova. La intervenció de les administracions públiques promoguent activitats i ajudant les entitats va fer que les fotografies als diaris amb els nens sortint de colònies i amb l'alcalde present fos un fet habitual i el protagonisme jugat pels Consells de Joventut va provocar que la imatge que abans no hi era es fes pública.

"Ara hi ha qui considera que les activitats de lleure són poc innovadores; el que passa és que n'han sortit d'altres (estades d'idiomes, activitats col·lectives o d'aventura); és per això que hi ha la impressió per part de determinats sectors que es mouen en aquests temes que les activitats de lleure no estan prou al dia. A més, la presència dels mitjans de comunicació ha minvat i els mateixos periodistes pregunten si això de l'esplai encara està al dia".

El que passa és que tot s'ha normalitzat i fer colònies és una activitat esperable; normalitat i no grans aconteixements, encara que s'ha de dir que el moviment de l'esplai no està de cap manera en crisi. Tot i ésser un moviment poc conegut fins i tot als barris on hi ha una entitat, els polítics afirmen categòricament que

"Quan es fan campanyes d'actuació al carrer o trobades amb altres associacions de la ciutat, la recepció de la gent és molt bona".

5.4.2 Ressonàncies amb una certa convergència

- Els pares i la societat en general

El reconeixement social fa que els pares valorin l'esplai; però no de la mateixa manera que els monitors. Quan un pare portava el fill a l'escoltisme era per la idea de país, per la confessionalitat, per l'amor a la natura i pel mètode propi; en canvi, l'esplai no té un mètode almenys inicialment i es triga molt a què hi hagi un reconeixement social. La gent ho coneix poc ⁸. No s'arriba a totes les famílies i encara hi ha sectors en els que els serveis no es veuen i, per tant, no hi ha demanda del servei.

I l'Església fins fa pocs anys no ho reconeix en la forma de coordinadora de moviments i els polítics, sobretot el PSUC, ho veien com una plataforma de gent jove.

D'altra banda, també hi ha casos que malgrat existir certs serveis, la interrelació entre l'entitat del lleure i les famílies es troba en una fase encara complexa i difícil.

"De cara als pares no es pot fer res: són dels que no s'ofereixen. Envien els nens a l'esplai per evitar que estiguin al carrer. L'assistència dels pares és mínima. Quan es tracta d'enviar els nens a colònies, hi ha pares que posen dificultats, i per aquesta raó, l'any passat varem tenir que fer-les junt amb un altre centre d'esplai, perquè dels nostres només hi varen anar set nens. Tenen por i no els hi fa molta gràcia. Aquesta relació amb els pares resulta difícil, encara que no impossible".

En indrets com el Baix Llobregat on la presència de la immigració és important, quan es feia una festa a una plaça pública, amb els nens i nenes maquillats i el públic que s'ho mirava divertint-se, arribaven els pares i el nen deia: "mira que

⁸ Els polítics ens diuen que tot és un problema de desconeixement, d'infraestructura i d'informació:

"En la mesura que hi ha una bona informació, una infraestructura i recursos en l'àmbit físic on estan, és relativament fàcil conscienciar les famílies que el seu fill està en bones mans; la resposta serà positiva. Però hi ha dificultat de connexió amb les famílies per que entenguin la importància educativa de l'esplai; aquest és un problema que es pot resoldre. Hi ha diferència entre les característiques d'uns i altres esplais en aquest sentit".

bé que m'ho he passat!". I els pares responien amb una bofetada: "¿Qué has hecho?, ¿de qué te has pintado?, ; mira cómo te has puesto!". Hi havia una profunda discordància.

"La gent diu: "ves a l'esplai perquè amb els capellans no aprendràs res dolent". La població en general veu que els entretenen i no té la consciència educadora. Alguns pares que comencen a ésser significatius ja se n'adonen que l'esplai pot fer una tasca educadora; però la societat no en té una imatge molt perfecta. Ens podem preguntar si tot el moviment de l'esplai és educador o si n'hi ha que encara només fan que entretenir nens, perquè la imatge no canviarà si només els dirigents i les estructures anem dient que això és per educar".

D'una banda el moviment que tenia una tradició de funcionament i, de l'altra, la cultura o no cultura de la població. Era un altre moment (entre el 1970 i fins el 1980 i més endavant) en el que l'esplai va lograr fer la barreja en determinats llocs en els que encara no dominava el vídeo que ens ha acabat situant en una altra onda.

Si nosaltres volem fer una perspectiva del que ha estat el passat, del que és el present i d'on tenen que anar els esplais i els seus moviments, entrem en la convicció que el futur és molt important. A l'esplai hi ha pedagogs que han trobat la forma de fer coses a través dels esplais i ara ja no és el lleure pel lleure, l'estar tranquil perquè tinc el nen fent ninots per ocupar el temps, sinó que es requereix una nova forma d'entendre la vida i de fer cultura. Ara la gent veu els centres d'esplai com entitats de tipus educatiu, i és així com les famílies arriben a comprendre la dimensió educativa del temps lliure.

Els moviments d'esplai han de veure amb quina societat es trobaran i, de fet, estem en una societat en la qual cada cop hi ha més lleure i en la qual les estructures de treball han canviat, la centralitat del treball ja no és la mateixa i els pares participen d'aquest concepte diferent del treball; això vol dir que tant les preocupacions de la gent com la dels mateixos joves són unes altres.

"Molts esplais estaven organitzant activitats per passar el temps, per fer que els pares estiguin contents; però quan s'analitzen les noves formes d'ocupació i l'increment del sector quaternari (la comunicació, el lleure), hom s'adona que cada cop hi haurà més gent ocupada en aquest sector i hem d'adonar-nos que estem educant els joves en aquesta societat de l'oci creatiu; el lleure no és passar el temps, una activitat marginal, sinó que comença a ésser una qüestió central de la vida i de la persona. Hi ha gent de l'esplai que ha estat treballant sobre el tema; però encara hi ha esplais que es mouen en situacions molt primàries i que no han entès que s'ha de donar un pas més".

Des de fa bastants anys que l'esplai estar intentant demostrar que ha d'ésser una altra cosa; que el centre d'esplai sigui el punt de referència de tot el que són les activitats del lleure. I la imatge no canviarà mentre els centres d'esplai no siguin una altra cosa: que s'hi pugui fer esport, que es disposi d'una ludoteca, que s'hi pugui fer teatre o guitarra... a més d'entretenir-se en la discussió sobre el projecte de transformació del barri o del poble.

La característica comú de l'esplai és que és local, es fan activitats de temps lliure i amb una perspectiva educativa.

"Fins que això no sigui així, la imatge que estem donant em penso que és poc seriosa. Serà divertida, agradable, que connecta perquè a la gent li sembla bé; però a vegades és millor que el nano estudiï, faci kàrate o aprengui anglès en compte d'anar a l'esplai".

- Els mateixos joves

Tot ha canviat, perquè abans es sortia amb els nens a la font del poble i estaven contents i ara s'ha d'organitzar una sortida a la neu; les exigències han anat pujant. I les famílies també, perquè abans estaven molt més vinculades a l'esplai que ara.

"La mentalitat del jovent d'ara no és precisament la dels esplais i es té massa la idea que és un lloc per a deixar unes hores al nen. Potser caldrà donar a conèixer més l'esplai".

5.4.3 Les causes de la situació

L'esplai ha de partir de les demandes que la gent fa, encara que aquestes siguin de guarderia; no s'ha sapigut explicar prou bé

el que l'esplai està fent. Per altra banda, els pares viuen en la perplexitat dels missatges que estan rebent: cal preparar pel futur, s'ha de rendibilitzar al màxim el temps lliure... Els nens i nenes estan molt pressionats en el món educatiu i quan pleguen de l'escola han d'anar a classe d'anglès, a informàtica i altres activitats d'aprenentatge i no tenen ni temps per jugar perquè, quan ho fan, estan perdent el temps.

"Hi juguen fortament els mites socials: el que compta és la rendibilitat i el primer de tot és l'estudi. Aquests problemes afecten molt l'esplai".

I, a més, les entitats estan mal gestionades: no tenen gens resolt el problema del finançament. I el primer que no fan és cobrar habitualment les quotes. No es domicilia res al banc, no es demana la subvenció a temps i s'omplen malament els impresos. El problema del finançament és real; però la realitat és que es gestiona molt malament.

"Si es cobressin les quotes sense manies i es gestionessin beques reals (no certificant la declaració de renda dels pares com fa l'administració, perquè el que passa és que s'està subvencionant el defraudador) anirien les coses d'una altra manera. I al qui no pot pagar, se li ha de dir i, a més, tenir un racó per a comprar-li unes bames. Quantes parròquies van fer cases de colònies? Què es va tenir que invertir en aquestes cases? Si aleshores es va poder fer, per què ara no?".

L'individualisme d'ara fa molt mal i el pare treu el talonari a fi que el fill estigui en el millor dels llocs i estigui ben atès; però ell no s'implica en el projecte. Això és un fidel reflex que les coses han evolucionat.

5.5 La pedagogia, entre l'escola i el lleure

5.5.1 La falsa competència entre institucions educatives en un context de crisi escolar

Els anys 60 i els 70, al Baix Llobregat hi ha una experiència d'escoles vinculades al moviment de renovació pedagògica (escoles catalanes, de pedagogia activa, etc.); suposava una nova forma de fer escola. La gran labor portada a terme va fer que molta gent

d'aquella posteriorment es va dedicar al món de l'esplai. I moltes de les coses que inicialment es fan a colònies, s'acaben fent a l'esplai i posteriorment a l'escola.

Els joves i infants de les escoles públiques de Cornellà, per exemple, no fan res amb l'esplai perquè el 90 % d'aquestes escoles són lluny d'això; es pot dir, doncs, que no es dona cap competència entre l'escola i l'esplai ⁹.

Però els mestres i els educadors estan agobiadíssims perquè veuen que les famílies volen que els seus fills siguin competitius i, després del temps escolar, els nens estudien anglès, facin informàtica, practiquin taekwondo o el que sigui. No manca raó als mestres i educadors quan s'hi posen nerviosos.

Les famílies, per la seva banda, tampoc estan faltades de raó: veuen que la credibilitat de la institució escolar està posada en qüestió i no se'n fien que l'escola ensenyi prou coses per a tenir un bagatge cultural.

⁹ Pels polítics la competitivitat entre les activitats de l'escola i del lleure és un fals problema i hi ha maneres de superar-la.

"Justament del que es tracta és de no competir, sinó d'oferir amb programes públics a través de convenis aquell tipus d'oferta que possibiliti l'estructuració de l'oci que ja té el jovent; l'ús alternatiu que en pot fer aquell noi la família del qual disposa de recursos. Cal incrementar la quantitat i la qualitat de l'oferta; de fet, de competència no n'hi ha perquè l'oferta dels esplais és encara molt reduïda. A la nostra població hi ha vuit o deu mil escolars i els que participen de les programacions dels esplais són una minoria, un segment molt petit de la població. L'administració i les entitats sense ànim de lucre haurien de tenir respostes per la demanda massificada de la població; que els nois i noies poguessin anar a un lloc o a un altre. Cal fer una reflexió sobre el paper de l'escola en l'horari extraescolar. Hi ha crisi dels moviments de pares per manca de qualificació i de formació respecte al seu propi paper; més des de l'aspecte de lleure que des de la dimensió educativa. Es tracta d'ofertes complementàries que, sense formació, poden entrar en confrontació. Es tracta que siguin escoles integrades en el territori que han de fer un esforç a l'hora de programar i això demana canals de relació a l'hora d'establir programes. També cal més relació entre el monitor i el mestre per a poder fer un millor seguiment de la formació global".

Si l'esplai és per a ocupar el temps lliure, l'escola s'ha menjat bona part del que feia l'esplai, àdhuc les colònies; amb l'aggravant que la valoració social de l'escola és molt més important que la de l'esplai: és obligatòria i tothom està oficialment escolaritzat (per unes colònies de l'escola la gent paga el que sigui i, en canvi, a l'esplai regategen). Amb això l'escola fa una competència real imposada també pel ritme de la vida moderna; la gent treballa un grapat d'hores i el nen a algun lloc ha d'estar.

"Els pares, sobretot els de classe mitja, per problemes de temps, per manca de models o per la raó que sigui, han renunciat a educar els seus fills. I el principi és que se'ls hi ha de donar tot el que puguin. Que té problemes? Pago el psicòleg. Tres dies de convivència? El que valgui".

Per altra banda, l'escola ha renunciat a l'educació convertint-se en una transmissora de coneixements; ja no són mestres, sinó professors d'EGB.

"I això s'agreuja perquè els llicenciats passaran a donar classe a l'ensenyament mig; competents en continguts: matemàtiques, física o el que sigui i no els hi parlis de res més i només la pràctica o el sentit comú els portarà per casualitat a ésser un bons educadors. Els nens, ja a partir dels 12 anys, deixaran d'estar en mans de gent que hi entén en educació. L'escola renuncia encara més a la tasca educativa".

De l'objecció de consciència o de la relació noi-noia mai ningú n'hi parlarà al nen si no és a l'esplai; pel primer tema hauria d'estar personalment motivat i participar en aquesta lluita i pel segon se'n parlarà a l'escola com anatomia, però no com a sentiment, maduració i potencialitat creadora.

"I és precisament el sentit darrer de les coses que l'esplai no pot perdre a la condició que sigui capaç d'adaptar-se en la metodologia i competir amb l'escola amb les mateixes armes: finançament, competitivitat, etc.".

I és precisament aquesta tasca de la transmissió de valors que l'esplai té com a primordial i és per això que l'esplai té cada dia més camp d'acció que, quan falla la metodologia (perquè els

treballs manuals ja es fan a l'escola i més ben fets) o l'ideari (si l'esplai és només un entreteniment), l'escola esdevé una famosa competència, no tant el dissabte a la tarda (aleshores no hi ha res que sigui competència), sinó perquè es tracta d'un mateix públic disputat per diverses ofertes.

Segons els mateixos monitors la relació entre els centres d'esplai i les escoles és quasi bé inexistent, exceptuant el cas de les entitats del lleure amb nanos deficients, que aquests si que mantenen una estreta relació amb les escoles, en tan que escoles especials.

"No tenim relació amb l'escola. Aquests nens són més bé d'escola pública, encara que n'hi ha algun d'ells que va a l'escola privada".

"No tenim una relació directa amb els mestres: només quan fem alguna activitat especial, la propaganda es fa a l'escola perquè es tracta d'una activitat oberta al barri".

De totes maneres, l'escola continua sent junt amb el carrer i el barri en general, els llocs claus que faciliten el reclutament dels nanos en els centres d'esplai.

"Els nens que nosaltres tractem són de carrer. Ells mateixos es criden uns als altres, que és com millor va. S'estimulen uns als altres del mateix carrer o de la mateixa porteria".

"Tots els nanos són del barri. Nosaltres intentem que el grup es consolidi i atregui més gent. De fet, tots van a la mateixa escola i que atregui els seus companys de les classes. El recrutament es fa molt entre els mateixos nanos perquè es conviden entre ells. El normal es que siguin ells entre els seus amics".

En les entitats del lleure la base és l'associacionisme, que permet no tant sols intervenir en el temps lliure dels joves, sinó intervenir en els valors socials sovint contraposats en la mateixa societat.

"El nostre objectiu és donar als nanos una visió crítica del que és la societat, i posar en pràctica els valors personals de cada un".

"Es tracta de donar als joves uns valors contraris al que es fa i al que es viu. Els nanos són receptius, encara que costi molt perquè a l'escola respiren també la competitivitat i tots uns altres valors. A l'escola hi van quinze hores i al centre d'esplai dues. Es una lluita constant contra el que els hi estant donant".

En algun moment hi ha hagut superposició d'activitats entre l'escola i l'esplai i, si els propis nois i noies contempen que fer un barret amb peces o un mural ja ho fan a l'escola a l'hora de plàstica, decideixen que és més divertida la tele.

"Jo discreparia que hi ha hagi competència entre l'escola i el lleure. Des de la renovació pedagògica sempre hem predicat que l'escola no havia d'ésser un martiri, que la gent s'ha de divertir quan va a aprendre i això vol dir renovació didàctica i incorporar elements lúdics al propi ensenyament. I tampoc és cert que això fos propi del moviment del lleure, perquè ja les escoles d'estiu es plantejaven iniciatives lúdiques educatives (expressió corporal, comunicació no verbal, teatre, etc.) que després es va apropiari el temps lliure i que posteriorment acaba fent tothom. Fou una font d'iniciatives temàtiques sense motivacions i sense didàctica que va saber capitalitzar el temps lliure i que els mestres han adoptat".

L'esplai ha perdut identitat molt limitadament i això l'afecta perquè ara ho fa l'escola. De totes maneres, l'escola no és viscuda com una competència perquè les funcions i els objectius són molt diferents; l'esplai prima la relació humana i la vida de grup deixant l'activitat com a secundària i no com un centre d'interès. El terreny de l'esplai és el de les tècniques posades al servei de les activitats; té sentit fer barrets, si després serveixen per a fer una ballada, té sentit fer ceràmica amb una tècnica que és un mitjà per arribar a un nivell de comunicació més ampli, com un treball col·lectiu per a fer diners per les colònies i l'activitat esportiva és lúdica i d'esbarjo, l'esport per l'esport, sense competició. Es fa potser el mateix a l'escola i a l'esplai; però a l'hora de la veritat no té res a veure.

"L'objectiu és que els nois s'ho passin bé i que puguin jugar els grassos i els que porten ulleres. Això a vegades s'ha exagerat perquè els equips són els darrers de la classificació i això tampoc és estimulador ni motivador".

El gran què és que l'esplai acaba arrelant amb una pedagogia pròpia darrera l'expressió alarmista de dir: "compte! que l'escola no se'ns mengi". On no ho van saber fer, l'escola se'ls va menjar. Als centres d'esplai hi arriba més aviat la pedagogia activa que a l'escola en general.

"Es més una competència de cara als pares que poden arribar a considerar que el nen ja ha sortit prou i que assumir els costos suposa un conflicte. De fet, l'estil i el ritme són diferents".

I els mateixos nois i noies tenen dificultat d'integrar-se a l'esplai perquè hi ha moltes més activitats que abans no hi eren i, de fet, l'extensa oferta ha contribuït a què els centres i els moviments millorin buscant altres activitats que cridessin l'atenció i que no es fessin a l'escola; depèn molt de l'esplai, de les possibilitats econòmiques, del barri d'ubicació, etc.

El gran repte pel temps lliure és el d'inventar-se altres maneres de treballar fora de tota tecnologia, perquè l'obligació d'una gent que vol fer educació en el temps lliure no és el d'inventar-se un temps absolutament avorrit o, almenys, poc estimulador comparat amb un altre temps lliure del propi xaval.

"Si un noi s'ho passa bé jugant amb una maquina, per què no hi ha una maquina a l'esplai? El que es pot discutir és la relació que estableix el noi amb un videojoc, amb un ordinador, amb un "futbolín"; no totes les relacions són possibles. Un noi tindrà moltes més ganes de veure la televisió que no pas d'escoltar una pallissa sobre la història de Catalunya com a tema monogràfic. Aquest tema potser cal escollir-lo; però fer una espasa de romans com activitat, s'ha de fer amb una gran dosi d'imaginació".

Ha passat el temps pels esplais i per l'escola; però si alguna cosa ha canviat molt ràpidament és el que un infant fa en el seu temps lliure i és per això que és dona una dinàmica de transformació molt més ràpida a l'esplai que a l'escola.

I hi ha el risc que, sense reflexió, es desestimïn certes pràctiques que està provat que havien tingut una considerable eficàcia.

"Un exemple molt denostat pel fonamentalisme del moviment del lleure és el dels jocs d'aventura. Per exemple: l'esquí de fons sí; però el de pista no. Què vol dir això? Bons i dolents? Uns a veure art i assaig i els altres porno a Perpinyà? Hem d'educar els nens que tenim i amb les coses que hi ha al país".

5.5.2 Escoltant les veus del vent

El que ha de fer l'esplai és escoltar les ofertes i destriar-les una per una. Si no hi ha un grup de teatre infantil, potser caldrà fer-lo i fer-lo bé, en una línia de qualitat. Poder actuar com una mena d'acordió entre les tensions provocades per la competitivitat o, en tot cas, fer una oferta personalitzada de valors, de país, recollint les inquietuds i donant-les-hi una sortida. Això no és fàcil perquè escoltar el pols de les necessitats actuals acaba essent un vertader problema.

"Cal fer activitats prestigioses; per exemple, com a Bellvitge on la plàstica i la música tenen un gran ascendent de qualitat".

L'escola està cridada a fer un paper dinamitzador i, en la mesura que els grups d'esplai puguin ésser més importants que el que ara són en conjunt, seria millor pels infants estar dintre dels col·lectius d'esplai en tant que és l'educació en el lleure, molt més comprensiva i global que el que és l'escola que té una important limitació de temps. Els mestres no són monitors especialitzats en el món del lleure i aquest és el gran repte dels moviments d'esplai.

La comarca del Baix Llobregat és privilegiada en la capacitat de fer coses; però no es poden llençar les campanes al vol des del moment que hi ha un tant per cent de població que està al marge d'això, sobretot en zones on encara no s'ha assolit la integració.

5.6 El personal educador

5.6.1 Els costos personals i professionals dels monitors

L'equip humà, que és bàsic i fonamental, fa una despesa considerable i té un gran desgast. Per exemple, un equip humà fort en uns locals precaris fa que les persones fluctuïn i, quan estan entrenats, se'n van perquè la situació acaba essent massa dura. Per altra banda, està format per persones que tenen una capacitat i una experiència i al mercat de treball els agafen en nòmina i amb catorze pagues. Els millors equips humans tenen uns costos personals i professionals molt forts.

Es dóna una distància molt gran entre les estructures centrals del moviment del lleure i les entitats de base; els esplais no han evolucionat de la mateixa manera que ho han fet les estructures centrals. Cada vegada hi ha gent més jove i cada vegada més noies.

"Avui no hi ha l'atur que hi havia i el jove espavilat no cal que la busqui la feina sinó que té ofertes de treball; aquest jove vol peles, té cotxe o aspira a tenir-lo. Aleshores, si vol fer esplai i suma les ofertes que ofereixen, no s'hi dedicarà. Les oportunitats fan que els nois se'n vagin i que les activitats del lleure acabin essent una cosa de noies, perquè elles no en tenen tantes d'oportunitats. Les xifres de l'atur afecten molt més les noies i els nois que s'hi dediquen són molt joves".

El voluntari, normalment el monitor, és l'estudiant que està fent una carrera i, quan l'acaba, plega de l'esplai. Es una persona que aporta moltes coses positives: li sobra energia, és jove, té dinamisme, ensopega sovint (que és una cosa molt bona); però és permeable a l'escalada del prestigi social, els pares els hi estan molt a sobre, no se'n va de casa fins els 35 anys: té poca independència emocional i econòmica.

"El seu compromís està molt més mediatitzat que fa deu anys; en aquests moments aquest equip humà necessita alimentar-se d'un altre voluntariat".

Aquest és la gent curtida, casada, emmainadada, independent, que s'ha menjat tots els traumes; però no es pot recolzar tot el

projecte de l'entitat amb aquesta gent perquè la seva mateixa vida no ho permet.

"Necessitem aquest segon tipus de voluntariat i hi ha col·lectius de famílies amb molta marxa: són pares que s'han beneficiat dels efectes primaris i secundaris del fet que el seu fill estigui a l'esplai, s'hi senten a gust i emocionalment els funciona. L'ideal seria que els equips humans bàsics es nodrissin d'aquests professionals remunerats de 26 o 27 anys; ara per ara és una amanida que s'ha de saber fer i buscar la salsa que hi encaixi".

"A nivell directiu, treballem amb pedagogs, mestres, psicòlegs, gent universitària que hi fan una dedicació de vuit, nou o deu hores diàries i els monitors són estudiants o treballadors; el que demanem no és un títol, sinó que coneguin i s'identifiquin amb l'entitat, que vulguin treballar aquí, que tinguin il·lusió i que traspassin als nans valors adequats. Per a nosaltres és més important la pràctica que la teoria, més l'actitud que una altra cosa".

Per anar bé, els monitors han d'ésser gent que les actituds interiors i les possibilitats físiques estiguin bastant d'acord; però amb la mort d'en Franco hi hagué com una mena de deserció: es va considerar poc interessant aquest camp i més important la política i el compromís amb les corporacions locals.

El problema més greu d'un centre d'esplai és la manca de lideratge capaç de plantejar els objectius del centre i les metodologies apropiades. En aquest sentit, hi ha poca gent gran i encara desconnectada dels monitors.

"Un líder és una persona que val, que té una qualitat humana, que té una formació mínima i, sobretot, una maduresa. Es un pare o una mare de família, que treballa i que segurament és líder en altres camps; no es queda només a fer esplai perquè té unes ambicions personals en el bon sentit de la paraula. Cal ajudar aquesta persona que hi farà una dedicació mínima; la feina la fan uns altres".

Les dificultats neixen tant dels nois i les noies com dels educadors poc preparats; manquen coneixements i gent amb autoritat moral. Es per això que els pares diuen: "En mans d'aquestes criatures deixo anar la meua filla?", sense enrecordar-se que quan

tenia setze anys feia el mateix, anant a la muntanya amb vint vailets sense matar-se ningú. Però és evident que els nois de dinou anys no han d'ésser portats per educadors de dinou anys.

"Costa fer entendre com és un preadolescent o un adolescent a alumnes que tenen 18 anys. Es quasi ofensiu dir-los-hi que són tan adolescents com els nois que tenen a les seves màns perquè, quan un està en aquest procés vital de transformació en adult, el que té tendència a aguditzar és la diferència respecte al període anterior. Tant l'edat, com el factor d'estar estudiant, com les motivacions per les quals hi són dificulten la formació d'aquestes persones".

Per tant el problema no és tant la manca de formació dels monitors, en tant que la major part d'ells acaben fent algun curs especialitzat d'educació en el lleure, sinó el propi procés de maduració personal que han de realitzar cada un d'ells, tenint en compte que ara s'ha avançat l'edat d'incorporació dels joves com a monitors del lleure, així com la manca de suport en algunes entitats d'educadors més experts, que en certa manera puguin supervisar i recolzar les accions i activitats que emprenen els educadors més joves.

"Nosaltres no hem fet cursos especials de monitors; el que passa es que hi ha els que són militants i els d'iniciació, i per aquests hi ha la persona encarregada de portar el procés i que porta més temps, i que corregeix quan observa que algú no té una actitud positiva amb els nanos. Els títols només serveixen per garantir les subvencions, perquè per treballar amb els nanos no és important tenir el títol o no. Com més s'apren és amb la pràctica i les revisions que es fan".

"Jo m'he format treballant amb els nanos. Es va fer un curs de monitors, però jo no tenia l'edat per fer-lo. Suposa que l'any que ve el faré. Jo el que sé ho he après treballant amb els nanos, i també amb reunions i avaluacions amb els altres monitors. La formació es fa molt d'aquesta manera: amb el contacte amb la gent, intercanvis d'experiències, relació amb els nanos, etc".

I quina és l'edat ideal o la diferència d'edat que hi ha d'haver entre el que fa una activitat i el que la rep? Un educador

de divuit anys en plan col·lega, servirà d'alguna cosa? Sembla que no. Però tampoc serveix un senyor de quaranta anys. No és tant un problema de percepció de distàncies, sinó més aviat el paper que el monitor hi juga.

"No sé si s'ha treballat prou quan, desapareguda el que anomenàvem vocació o no hi és present la raó salvífica espiritual del compromís perquè no hi ha ideologia espiritual o política al darrera, alguna motivació ha de quedar a aquesta gent per a dedicar-hi el seu temps. Això requereix ésser membre d'un determinat tipus de grup, trobar-se de tant en tant i donar voltes al tarro entorn d'allò que s'està fent; no n'hi ha prou en professionalitzar-los, donar-los-hi instruments d'observació i coneixements, perquè és un estudiant de divuit anys, sense experiència ni connexions i el que li ensenyen de psicologia evolutiva o pedagogia no ho sabrà posar en pràctica".

El moviment d'esplai demana un compromís constant i això no es dona només a l'escoltisme. Hi ha activitats a les que pots anar-hi o no; però el monitor d'un esplai ha de fer una feina i els nens el dissabte a les quatre de la tarda arriben. Es una feina que s'ha de fer i, a més, es demanen uns resultats. Són els cansats els que han fet la feina i els que han potenciat el moviment associatiu.

Ara el moviment associatiu ja genera la seva pròpia renovació generacional; al contrari d'abans en què potser l'associacionisme no era tan organitzat ni formalitzat com ara. Aleshores els monitors es perdien al servei militar a l'edat de vint-i-un anys i ara el moviment s'autonodreix tot despertant moltes vocacions pedagògiques tot i que és un moment difícil donat que hi ha el perill d'estar en màns de gent massa jove.

Molts centres comencen de zero cada tres anys tot i tenint una tradició impressionant; tot el contrari d'èpoques pretèrites en què un nucli d'adults n'assegurava la continuïtat, adults que amb la irrupció de la democràcia passen al món de la política.

"Aquella època nosaltres ens consolàvem pensant que aquestes coses tenien un cicle i, com que la política no ho solventa tot, calia continuar un treball de base perquè aquella gent tornaria. I sembla que això no és així".

5.6.2 Els requisits del monitor ideal

Les condicions actuals per a fer de monitor són tres: que els hi agradin els nens, que els amics facin també de monitor i que ho hagin viscut anteriorment d'una o altra manera.

Els monitors solen donar molta importància a la tasca pedagògica que realitzen; però haurien de valorar més la feina que fan, perquè potser no arriba prou als pares, al context social d'implantació o a la societat en general. Si des de fora es valorés, també ells la valorarien més; és una mena d'interrelació necessària.

L'important és l'equip de monitors que, com equip pedagògic, assumeixi l'ideari del centre; per la via de l'alliberament es pot trobar qui faci les gestions de la subvenció, prepari materialment les sortides, etc.

Aquest equip es construeix de mica en mica, i malgrat una de les exigències és la de que l'estructura d'aquest sigui el més fixa possible per tal de garantir l'estabilitat dels nois i noies del centre, sovint es troba una manca de definició de funcions, de pautes concretes que han de realitzar cada un dels educadors, element que pot condicionar la dinàmica relacional del propi equip, així com la definició d'una determinada organització del lleure.

"Les coses es fan entre tots, malgrat que hi hagi responsables de cada cosa. Encara que només treballi de monitora, en tot moment m'assabento de tot".

"El fet de treballar en equip: cada any va com va, en funció de com s'ha començat l'any, en funció del treball que hi ha, etc".

Els monitors, com hereus d'una societat que ha tingut una història i una lluita social, no haurien d'ésser tant el qui té una certa il·lusió personal de dedicar-se a la infància els caps de setmana, sinó el monitor que té una voluntat de fer una intervenció social amb la infància d'una comunitat determinada; a nivell educatiu infantil, el que podria ésser l'obrer respecte al moviment obrer, el monitor militant.

Des de sempre, al Baix Llobregat aquest monitor havia treballat amb un 30 o un 40 % de preadolescents molt dissocials en institucions de lleure sobre els que alguna funció havia de fer abans que aquests joves es convertissin en problemes.

"Eren moments en els que la pressió de la conflictivitat jove en el món delinqüencial era molt forta i una peça clau de la influència havia d'ésser l'animació cultural o l'ocupació del temps lliure com un espai menys conflictiu que l'escolar i com un espai mínimament engrescador. De fet, la família era un niu de conflictes o el domicili suposava un espai on no s'hi podia entrar".

Encara ara, per aquests educadors del lleure que treballen en entitats ubicades en zones d'elevada conflictivitat social, una de les condicions imprescindibles per garantir la transmissió de certs valors socials, així com la funció social de l'associacionisme juvenil al barri, s'aconsegueix tot assegurant la reproducció de monitors amb joves que coneixen, que han viscut la dinàmica del centre i sobretot que siguin del mateix barri.

"El personal que treballa aquí, quasi tots hem sortit del mateix centre. Això és al que volem arribar. Aquest centre ha creat teixit civil en aquesta societat en concret. Sense adonarse'n, això sedimenta i continua, i d'això es tracta. Sempre cal procurar un mínim de la pedrera perquè això no es trenqui, i més en un barri com el nostre, on és molt important la tasca social que podem fer."

En aquests moments la motivació forta pels monitors és la relacional, el grup d'amics, tant pel bé com pel mal; no tant necessàriament pel compromís amb una causa, com potser per una raó tan casolana com el lligar. Això genera pocs conflictes entre persones i negativament s'ha de dir que és la causa de molt conformisme perquè la gent és menys beligerant i hi ha menys debat pedagògic; això no aixeca ampolles per ningú.

5.7 Cal remunerar aquesta feina?

Fa uns anys que es va plantejar com a problema si havia d'ésser la feina de monitor voluntària o remunerada. I el risc evident del començament és que l'administració es funcionaritzés,

mentre que les entitats quedarien a un terreny de voluntariat. S'ha de dir que el debat no ha acabat encara des del moment que ni l'administració ha invertit prou, ni les entitats s'han mogut de cara a professionalitzar-se.

El fet és que aquesta dialèctica entre el voluntariat i la professionalització del personal educador es presenta com un dels temes principals de reflexió tant per part dels moviments del lleure en general com dels propis educadors de base en concret. Qüestionant-se tots els elements de canvi que comporta la assumpció de nous models o la cohabitació amb els models ja existents.

"Aquest assumpte econòmic de cobrar o no cobrar, l'hem tingut sempre molt en compte. Es un tema que en parlem molt sovint. El fet és que es perd molta gent per no poder-se alliberar: en el moment que una persona té que guanyar-se la vida, es perd a molt gent. Tendeix a professionalitzar-se cada cop més; d'altre manera es corre el perill de perdre's. Potser es perd el romanticisme; però crec que el romanticisme no es perderà, perquè la gent que ens hem dedicat a això i portem tant anys, això no ho perderem mai".

"El tema de la remuneració i el voluntariat s'ha tractat molt tant en els centres, com en la federació. Tens que viure i tens que treballar. El meu treball pot condicionar totalment la meua continuïtat a l'esplai. Tens que defensar-te. Arriba un moment que t'ho has de plantejar. Crec en el voluntariat i tens que ser-ho des de la professionalitat, d'altra forma el voluntariat s'acaba. Hi ha el risc de perdre el carisme".

Com que els recursos no creixen suficientment, no es pot arribar a la remuneració al cent per cent i, per altra banda, hi ha sectors que no ho volen; en aquest sentit hi ha diferents models.

"Les dues coses són possibles. I és bo que no es plantegi la professionalització com a única possibilitat. Hi ha centres d'esplai que volen mantenir una vida comunitària i amb poca voluntat de créixer, amb un plantejament d'estricta voluntariat: aquest model es correspon a centres d'esplai de tipus parroquial. Hi ha centres amb models d'oferta a tota la població d'un barri com a pal de paller de totes les iniciatives del lleure i

la seva estructura ha d'ésser mínimament remunerada o mixte. Al mig, hi ha de tot".

Hi ha moviments que admeten professionals quan només es tracta de fer feines que no estan directament vinculades a la pedagogia del nen (feines concretes de secretaria, passar dades a l'ordinador). En aquest sentit admeten monitors provinents dels plans d'ocupació o objectors de consciència. I la raó de la limitació a aquestes funcions estructurals és què es tracta de persones que no han viscut el món de l'esplai ni han captat l'ambient que hi ha i són incapaços d'arribar als altres monitors. Abusivament, es generalitza l'experiència a tota mena de professionalitat.

"El que passaria amb la professionalització seria que gent que no en té ni idea del món de l'esplai, tiraria endavant només per la part econòmica. Els professionals remunerats no garanteixen el sentit altruïsta de l'equip que treballa amb els nanos; haurien de fer les feines més ingrates i que no donen tants al·licients. Per exemple, la secretaria la podria portar un personal que cobrés".

Els professionals per alguns moviments són els vicaris als quals l'Església els paga per fer aquesta feina; ha de donar uns resultats i dedicar-s'hi. Ja en queden molt pocs i han estat reemplaçats per aquells que, cobrant una mica, es cuidaran de la secretaria, monitors espavilats. No es tracta precisament del líder. Aquests moviments denuncien el perill de funcionarització i el gran desavantatge en un mercat de treball competitiu.

"Si la Generalitat ens subvencionés amb 150.000 pessetes mensuals els nostres monitors, potser tampoc seria prou pel qui només s'hi dedica un dissabte a la tarda a l'esplai; l'esplai tampoc té un cos suficient per a garantir un sou i una ocupació total d'una persona, més per la riquesa personal que res més. Es poca cosa".

La professionalitat és una tendència en determinades circumstàncies i es mantenen els voluntaris com un element enriquidor. L'associacionisme pot fer grans i petits projectes i s'ha de nodrir de voluntaris i professionals amb l'ànim de fer un

servei públic; no és un tema de blanc o negre, sinó que probablement han de coexistir.

Els moviments del temps lliure haurien potser de mantenir un moviment juvenil associatiu al costat que anés proporcionant els professionals. I per altra banda, no es pot professionalitzar tot, altrament s'encariria extraordinàriament. El tema dels costos també s'han de tenir en compte.

"Estem educant els nois en el temps lliure i el primer que fan és dir: "volem fer això, això i això, quants diners necessitem?". Quan el que haurien de dir és: "amb els diners que tenim, què podem fer?". No es tracta d'anar darrera dels pares dient-els-hi que han de pagar deu mil pessetes i el pròxim mes quinze mil. Hem forçat un esplai en el que hi havia un procés d'integració i hi ha gent que sabem perfectament que no poden pagar. Es per això que la professionalització no sempre hauria de comportar una activitat tan estructurada que exigeixi molts recursos per funcionar. Hi ha activitats diferents que, sense formar part de la tradició del moviment del temps lliure, són realitzables; tot és un fet d'imaginació. El que no podem fer és una mena de club en el que hi hagi gent que no hi arriba i d'altres que hi arriben amb l'ajuda d'una administració".

No són pas pocs els informants que ostenten una responsabilitat política que creuen rodonament amb aquesta fórmula mixta; és a dir, la combinació entre professionals i voluntaris. La fórmula que prescriuen és que la base ha d'ésser voluntària per tal de guardar la motivació i per tal d'evitar la rutinització en la que poden caure els professionals i un mínim de professionals remunerats que garanteixin l'estabilitat i la continuïtat. De totes maneres, quan es vol fer esplai diari, no es pot apoiar exclusivament en voluntaris.

"L'administració local ha de respondre als nous reptes de les entitats de lleure perquè no pot ésser que tot s'articuli sobre el voluntarisme. Estem en una etapa qualitativament diferent al que havia estat, i funcionar amb voluntarisme és estar amb una certa limitació de recursos.

Hi ha d'haver un equilibri entre voluntarisme i remuneració, altrament no hi ha una alternativa de relleu d'un determinat col·lectiu de monitors i és

difícil trobar recanvis. En aquest sentit, s'han de formar promocions de monitors tècnicament i professionalment preparats. Això demana recursos públics fixes que garanteixin la cartera de monitors que estiguin en disposició de fer els relleus necessaris i amb un cert grau de garanties i de seguretat d'aquests monitors; s'ha de donar un gran pas endavant. Ni és bo tenir monitors funcionaris fixes de plantilla a l'ajuntament, ni ens podem quedar a l'estadi del voluntarisme i de la beca puntual; cal crear aquest equilibri i donar garanties. No ens podem permetre les crisis constants de les entitats.

Ha de madurar el propi moviment i s'ha de fer possible un procés progressiu que permeti els esplais formar part de la xarxa associativa amb el recolzament de l'administració i això és un procés".

Es pensa des de la intervenció política que s'està en un moment de transició amb coexistència de models diferents. Per exemple, és impensable imaginar-se l'escoltisme amb uns caps que cobrin i es fa difícil també imaginar un moviment total de professionals remunerats. El que sembla més factible és la coexistència de voluntaris i remunerats en empreses de serveis sense ànim de lucre.

El present és que l'associacionisme es belluga en les contradiccions d'aquesta dicotomia. I la primera contradicció és la del risc personal perquè els professionals que engeguen un projecte d'aquesta envergadura, tenen una voluntat al·lucinant i és per això que moltes vegades prefereixen seguir treballant al banc de vuit a tres i dedicar unes hores al moviment associatiu.

"Són professionals amb menys reconeixement que si estiguessin a l'administració pública, amb menys sou i amb contractes més precaris".

Hom es pregunta moltes vegades com això pot aguantar anys i panys mantenint-ho amb seixanta mil pessetes al mes. Eren solters, vivien sols i es podia aguantar; però no es pot fer de la teva vocació una limitació pels teus fills. Aquesta gent s'ha fet gran i hi ha una generació de monitors que es troben entorn dels 30 anys que viuen de l'idealisme; ho pots fer tu, però no obligar la teva família. Els temes de finançament són greus.

Al Baix Llobregat hi ha gent que han fet d'això la seva professió: a cada centre d'esplai n'hi ha dos o tres; han acabat la carrera, han renunciat a altres coses i són els que aguanten l'equip de quinze o setze monitors i estan a totes; però, fins a quan?

Sembla que el futur de la societat és justament el de crear llocs de treball al sector quaternari i és, per tant, necessari que vagi arribant als grups d'esplai la professionalització.

"Per altra banda, el perill que té això és que quan l'educador es transforma en funcionari, s'ha acabat el professional. Si els moviments d'esplai estan integrats per gent amb iniciativa i que sap el que vol, amb pocs professionals es pot funcionar. És necessària la professionalització; però no de forma exclusiva, o potser necessitem voluntaris que siguin correctors dels perills de la burocratització".

Pensar en una professionalització total és un error; l'ideal seria que hi hagués dos professionals i els voluntaris, un grup molt més gran de voluntaris donat que és important la vitalitat que transmet la gent jove. El professional s'ha de cuidar de la dinamització del voluntariat tenint compte que aquest hagi sortit de l'entramat social.

L'esplai ha de donar el salt cap a la professionalització i aquest pas no s'ha donat per causa d'importantes reticències ¹⁰. L'experiència demostra que hi ha grups que ho han posat en pràctica.

"Fa divuit anys que estem treballant en aquesta línia de l'esplai diari i professionalitzat. Els perills de la pèrdua de dinamisme i d'alegria que

¹⁰ Hi ha polítics del Baix Llobregat que això ho han entès i assumit en tant que es realitza des de l'esplai una funció social al ciutadà i tenint compte que el ciutadà és cada vegada més exigent.

"Donar qualitat comporta una certa professionalització i creiem que s'ha d'augmentar el nombre de professionals als esplais; el problema és el de l'increment del pressupost que, sovint, l'ajuntament no pot assumir".

anunciaven els que fa divuit anys n'eren contraris, no s'han complert".

Depèn de com es professionalitzi. Si és per a ésser funcionaris i desvincular-se del projecte, sí que és dolent. Però si s'és capaç de mantenir l'equilibri entre el treball remunerat i el voluntari, creant la dinàmica de què els uns acceptin el paper dels altres, es pot anar molt endavant.

Aquest debat sembla que està més a la cúpula dels responsables del moviment que no pas a la base; sembla que hi ha por a llençar-s'hi.

"Si es va lluitar per la remuneració, no és tant per raons teòriques com pràctiques. Intentem assegurar que la gent no vingui aquí pel sou, sinó per l'educació en el lleure que tampoc és el temps que els nens passen a l'esplai, sinó que és el carrer, la banda, els gossos o el que sigui i entrar en aquesta dinàmica vol dir comprometre's, buscar gent que vulgui dedicar-s'hi i remunerar-ho. Aquest és el repte de l'esplai avui a Catalunya i l'únic problema és que no hi ha recolzament institucional ni social".

5.8 El lleure i l'administració

5.8.1 D'una administració intervencionista i desitjada a una administració perversa

- L'administració democràtica

Al Baix Llobregat, al començament de la democràcia i en el primer mandat municipal, es va donar un fort corrent de governs de pacte entre comunistes i socialistes dintre dels ajuntaments i la majoria d'entre ells van tenir una tendència important a invertir en figures professionals de l'educació (dos, tres o quatre educadors de carrer), tot i que molts d'ells es van trobar força endeutats al final del franquisme: estimulen els programes d'infància i posen èmfasi en l'organització d'activitats per infants. I adhuc l'ajuntament de l'Hospitalet impulsa una Escola de Formació en el Lleure.

"Més tard, van veure que el que calia fer era carrers, places i altres coses més visibles i es replanteja molt aquest paper intervencionista i cada vegada es planteja més la col.laboració amb les entitats. No es crea una estructura administrativa i funcional, sinó que es contracten serveis i això és bo per a dinamitzar les entitats. Se'n adonaren que aquella primera actuació era molt cara".

Es aleshores que es monta un tinglado que tingui força, amb molt moviment associatiu darrera; però que sigui independent de l'administració. Que serveixi almenys per a rentar-se la cara davant l'opinió pública de què es fan activitats per la mainada. L'administració i el moviment associatiu es necessiten mútuament per sobreviure; és un "statu quo" d'equilibri en les relacions.

Es un moment tanmateix ben difícil pels moviments: perquè han d'ésser un de més, iniciatives socials que es guanyin la vida, han de sobreviure, han d'ésser professionalitzats sense comportar alts costos; altrament els pares no hi porten els seus fills.

I el que passa és que els moviments associatius es troben descapitalitzats i han entrat en una dinàmica facilona en les seves relacions amb els ajuntaments i amb el poder; no saben com portar la contrària.

"D'una banda, han d'ésser considerats com una associació més i, per l'altra, no poden estar en guerra contínua amb els ajuntaments".

El balanç d'aquesta situació és que s'està en un moment molt ric (perquè objectivament mai s'havien donat tantes possibilitats en potència) i molt contradictori (perquè no es poden aprofitar aquestes possibilitats sense un trasbals que provoca crisi d'entitats).

El gran repte del lleure de cara al futur és el de saber trencar l'equació imposada per la història en la intervenció de l'administració.

"Es presenten en paral·lel dues equivalències que són fatals. D'una banda, la igualtat entre

nostra política és planificar les nostres activitats segons el pressupost que tenim i no a l'inrevés".

l'administració pública = els grans projectes = els professionals = el dur a terme un servei públic. D'altra banda, l'associacionisme = els petits projectes de poca envergadura (no per això menys vàlids) = apoiats sobre voluntaris = integrant la iniciativa privada. Mentre es mantinguin vives aquestes equivalències en paral·lel, encara que sigui inconscientment, tant en els moviments associatius com a l'administració, la cosa no canviarà".

L'administració tampoc acaba de vèncer la dicotomia d'aquestes equacions i acaba passant per l'esquerra en alguns moments. Per exemple, hi ha ajuntaments que han fet una oferta a un centre d'esplai per a què assumeixi un projecte tutelat per l'administració i amb possibilitats d'adquirir independència; l'associació no s'ha vist capaç d'assumir-ho per l'ambició que representa.

"Això suposa entrar en una capacitat d'ambició social. I és que els ajuntaments no se n'han refet encara del xarrampió del 1977: "tot pel poble i res sense el poble". I què va passar? Que se'n van adonar que això és molt car, una vertadera complicació i el d'hisenda i l'interventor de l'ajuntament es queixen. Era el despotisme il·lustrat que no funcionava, un vertader embolic".

Aleshores, es van posar en pla "progre": "no ho farem nosaltres, sinó que us cedirem la gestió". I aquest nou model no qüestiona de cap manera la propietat que segueix essent municipal: casals de joves, ludoteques, punts d'informació... ¹² L'argument

¹² L'experiència del Servei Informatiu Punt Nord de Martorell n'és una bona mostra.

"Fins el 1988 no es consolida tota la xarxa de serveis d'informació juvenil de Catalunya que havia experimentat un gran boom el 1980. Els primers usuaris del servei d'informació són les entitats (bibliografia especialitzada, recursos del poble i de fora, contactes entre les diverses entitats) i la gent associada (servei militar, orientació d'estudis o professional, sexualitat) entorn del coneixement dels recursos disponibles perquè solen ésser molt desconeguts i l'administració pels joves és un món a part. El servei informatiu fa d'interlocutor i som també un centre de recursos propis.

La rendibilitat del centre de recursos es fa a llarg plaç, més o menys després de quatre anys de funcionament; és quan la

principal és econòmic, perquè s'estalvia la contractació del personal que hi havia; però es fa en tot cas per agilitat, per organització, per quedar bé...

La cessió de la gestió és certament un pas endavant, un avenç, en tant que l'associació i l'administració es mouen en una relació més propera; però el que passa és que no es qüestiona que l'administració sigui l'única que gestioni serveis d'interès públic. I la perversió més important és que s'invita les persones que es tenien contractades a montar-se en cooperatives per a poder cedir-los-hi la gestió; la propietat, el segell i les decisions de continuar un programa determinat són encara de l'administració.

"Les quartes eleccions municipals han demostrat que no s'ha avançat, encara que sense tornar enrera; al contrari, hi ha més recel que mai per a sortir a la foto i per a què quedi clar qui és el propietari de l'invent. Els regidors de joventut elegits són generalment cadells, joves iuppies que no han viscut l'esplai i que han fet de l'ajuntament la seva entitat i és la regidoria que ha de fer coses. Necessiten justificar els sous i, per tant, han de fer sortir el segell a tot arreu; si no li posa, preguntaran que què està fent. I, a més, hi ha regidors a qui l'ajuntament no pot alliberar i és aleshores que es troba un regidor de joventut a un ajuntament i un tècnic de joventut a l'altre; el regidor de joventut treballa de tècnic a un altre ajuntament i es resol el problema de la seva remuneració".

gent ho comença a conèixer. Es va als centres d'ensenyament, es fa una publicació mensual...

Els serveis d'informació són d'iniciativa pública com a servei o com a fundació municipals o d'iniciativa privada que tenen una capacitat crítica més àmplia; uns i altres solen tenir convenis amb la Diputació (mancomunitats o agrupacions d'ajuntaments) o amb la Generalitat (que és la que ha legislat sobre el respecte i la que en té les competències). Hi sol haver una mica de tensió entre ells segons tinguin conveni amb una o altra administració: manca d'unificació de registres i dificultat de treball en conjunt. Els centres que es troben més ben posicionats són els que el tenen en ambdues administracions".

Hi ha hagut dues fases diverses pel que es refereix als responsables polítics. Una primera fase, la del "delfinator", amb polítics que formaven part del moviment juvenil i que eren reals polítics de joventut; però el que ha passat és que aquestes joventuts polítiques han anat desapareixent i, també, que els que han volgut fer polítiques diuen que són més secretaris de joventut que no regidors. S'ha acabat posant de regidor de joventut el més jove de la llista amb vint o vint-i-dos anys que adopten el discurs dels polítics del partit que sigui i no el del món dels joves.

La segona fase és la darrer regidor de torn, "light", que fa la política adulta aplicada als joves; les polítiques d'infància i de joventut poden acabar desapareixent perquè no formen part del discurs, en el context d'uns discursos polítics més superestructurals, autonòmics i poc localistes. Això està passant en serveis socials, en benestar social, en joventut i en infància.

El pas següent podria ésser la tendència de què no tot ho ha de fer l'ajuntament ni tot ha de portar el seu segell; és bo que en un poble hi hagi coses que siguin portades per la gent; però, què ha passat?...

La política municipal de joventut es mou en un difícil equilibri entre el vol i dol; d'una banda la voluntat condicionada d'ajut, suport i recolzament a les entitats de lleure a mesura que es vagin superant les carències i les limitacions del propi moviment i, de l'altra, la temptació constant de no caure en la gestió directa i la monopolització de la intervenció. I així ho expressen ells mateixos.

"Encara ara els departaments de joventut dels ajuntaments són la germana pobre. De la mateixa manera que s'ha de fer un esforç per garantir que tinguin més mitjans i recursos els serveis que són competència directa de l'ajuntament en l'àmbit de les polítiques dels joves des d'una perspectiva integral, s'ha d'anar veient quin és el ritme dels febles instruments de la pròpia administració per a donar capacitats i recursos des d'una visió local. I els organismes supralocals de l'àmbit jove que són els que fan la reflexió i la teorització respecte als moviments, també han de tenir recursos per la via dels convenis i no de la subvenció.

Es un error anar cap a la gestió directa; és contraproduent i negatiu. L'administració ha de concertar, discutir els programes i els ritmes en termes generals sense entorpir l'autonomia de la decisió de les pròpies estratègies o iniciatives dels diversos col·lectius. Es tracta d'elaborar polítiques de joventut integrades excloent tota mena de dirigisme; només faltaria com a administració dir als joves com s'han d'organitzar i de quina manera!"

- Perversions o adulteracions de l'administració

Primerament, es vol demostrar que es fan moltes coses per a tenir la gent amb la boca oberta i les mans al darrera; aquesta és la posició ideal dels ciutadans de cara a l'administració. Es crea l'admiració ciutadana sense provocar la dinamització de les coses. De fet, a l'ajuntament no hi accedeix necessàriament la gent més qualificada i, al cap i a la fi, s'alimenta de les mateixes fonts que la resta de la societat, fidel reflex del que opina la gent. L'esplai no té visibilitat.

"Es l'ambició infantil de l'administració: que el poble s'arribi a sentir orgullós de l'ajuntament i no l'ajuntament orgullós del seu poble. Es la fascinació de l'aparador, del look, de la imatge, de la fantasmada, de l'aparentar més que l'ésser. El mateix anàlisi que em permet la veïna de la meva escala, també em serveix per l'alcalde del meu poble".

Es una qüestió de prioritats polítiques: si la iniciativa és pública s'hi vessen milions; però si la iniciativa és d'un altre i una activitat del poble, els diners es mesuren considerablement. Això és escandalós. Donar diners per una entitat que no és municipal és com si als regidors se'ls traqués un caixal.

"Ni els partits d'esquerra han sapigut recollir la tradició dels últims anys; si l'ajuntament té diners, aquests són quasi quasi dels regidors i el que s'ha de fer és vigilar que el seu empleu sigui correcte. Hi ha desconfiança i moltes vegades s'ajuda perquè no hi ha més remei o perquè és més barat. S'oblida la visió que seria esperable: la de

consolidar o d'ajudar una associació amb l'ajuda pública. Aquest és un tema greu" ¹³.

En aquest sentit hi ha tres defectes generalitzats: el sectarisme, l'arbitrarietat i el protagonisme dels polítics.

El sectarisme que controla les activitats directament amb un compromís de l'administració dependent de qui estigui governant ¹⁴.

L'arbitrarietat que acaba essent una loteria en funció de com t'ho treballis. Les coses es fan sense cap mena de rigor sobre els projectes i amb la idea de dir que, com que t'ho donem, encara ens has d'estar agraït; no hi ha drets en justícia en aquest terreny.

El protagonisme que porta a afirmar que l'estat és qui ha de fer les coses i es va camí de gastar molt en personal i la partida que més se'n ressent és la que no té una rendibilitat política; el polític vol tallar la cinta i s'omple la boca amb el principi de subsidiaritat que cada dia es creu menys. S'inflen les estructures que sempre es justifiquen i ja no hi ha diners per a repartir.

Segonament, els ajuts a les activitats del lleure han servit poc per a dinamitzar les entitats. L'administració tendeix a subvencionar l'acció directa i molt poc les qüestions de formació o d'estructura (arreglar locals, per exemple) que ajudés a consolidar les entitats.

¹³ Des de l'administració autonòmica la postura respecte a les ajudes econòmiques als moviments és extraordinàriament clara.

"L'administració ha de subvencionar els moviments i els esplais per a què puguin funcionar; però, tractant-se de diners públics, l'administració ha de controlar indirectament (veure el funcionament dels centres que ha subvencionat) com es gasten aquests diners per tal de renovar, ampliar o retallar l'ajut. El que és preocupant és l'excessiva dependència dels moviments respecte de l'administració; si un dia el govern del país canviés, hauríem de veure si haurien de plegar per manca d'ajut. Això fa que s'haurien de trobar fórmules diferents i noves per autofinançar-se i no tenir que dependre tant de l'administració".

¹⁴ Els polítics reconeixen que "s'ha passat d'un cert clientelisme a un sistema de convenis força equitatiu".

"En aquest sentit cal una reorientació. La Generalitat arriba bastant amb quantitats petites; però hi ha més dotació per programes de vacances que no pas per infraestructura. Hi havia una partida per equipaments d'informàtica que va desaparèixer i tot el sistema de subvencions ha anat per aquí".

I és així com hi ha entitats que partien de situacions molt precàries i tenen encara unes estructures molt poc consolidades pel que es refereix a les qüestions de treball, d'estructura, d'organització, de locals, etc. Hi ha edificis que s'ensorren.

"Dubto molt que la sensibilitat del poder polític sigui molt intensa al Baix Llobregat. Suposo que hi ha matisos, perquè hi ha polítics molt més sensibles que altres. L'esplai no és el gran objectiu polític d'aquesta administració; els moviments podrien desaparèixer del mapa i no passaria res, fora que no passin a ésser una gran màquina amb una empresa de serveis que tingui una potència econòmica" ¹⁵.

S'ha de dir que l'administració pública només ha après una part del discurs. El que passa amb els temes d'animació és el mateix que ha passat amb els temes juvenils: marginats els setanta, conflictius els vuitanta i oblidats els noranta. Ara vénen temps de jubilació i l'interès superior acaba essent el de la gent gran, el de la tercera edat; els joves no apareixen com a tant conflictius o s'ha derivat la seva conflictivitat en la droga i no en la joventut i amb la infància pot acabar passant el mateix: ja no és una preocupació de l'administració.

"Sempre t'entra el dubte de saber fins a on estarien disposats a perdre en poder polític i en vots per tal de gastar energies en aquest tipus de coses dintre de les prioritats de govern".

En tercer lloc, l'administració pública és tan curta de punts de mira que té diners per a treballar per la marginació i no

¹⁵ Des d'instàncies de la regidoria de joventut d'un ajuntament, aquesta situació de la precarietat dels locals s'explica així:

"No tenen local i les activitats les fan a l'institut nacional; la situació és complicada: tenen on anar, però no tenen un espai determinat per a ells".

per a recolzar la integració; hi ha una veritable tergiversació d'objectius.

"Si me'n vaig a Dinamarca amb els nanos més penjats del meu barri, em donaran una subvenció; però no hi ha diners per a què aquests nois es barregin i s'integrin amb nois "normals". Per a subratllar l'acció sobre la marginació hi ha diners, per a treballar per la integració no n'hi ha. Això és viciar les coses, és pervertir-les".

5.8.2 El teixit social, objectiu de la democràcia

Per a què la democràcia tingui credibilitat en tant que participació i associacionisme, el moviment associatiu ha de tenir un protagonisme social. S'ha de canalitzar la corresponsabilització del ciutadà; ara no la té perquè tothom delega i ens hem acabat viciant limitant-nos a legitimar el sistema posant un vot de tant en tant.

La responsabilitat de l'administració és la de planificar i quantes més coses estiguin concertades amb la iniciativa social, aquesta més eficaç serà; això és el que dinamitza i responsabilitza el país. L'administració ha de començar a pensar que les associacions i els moviments socials són una part importantíssima de la democràcia; el que ha de fer és consolidar aquestes associacions.

"Quan a un poble no hi ha associacions, l'ajuntament hauria d'estar preocupadíssim perquè les associacions creen teixit, relació, convivència. La negació de tot és una administració que faci una competència deslleial fent colònies; no hi ha dret de cara a les persones que s'hi estan deixant la pell".

L'administració ha de subvencionar i els moviments o espais han de gestionar directament les entitats; donar els diners per a què les entitats s'espavilin. Això regenera el teixit social i crea associacionisme. Tot el que sigui convertir els nois i noies en usuaris, és negar-se a crear teixit social.

La consolidació de les entitats i el poder arribar als més petits pobles és un objectiu fonamental de l'administració. Hi va

haver una època de forta despesa social que va tocar un sostre econòmic (uns màxims més enllà dels quals no es pot anar) i un sostre competencial (del mateix associacionisme).

"No sé si el recolzament de l'administració ha d'ésser per a què la gent de l'esplai es formi o per a què tinguin una ajuda econòmica en forma de borsa d'estudis. El que sí és cert és que no es necessita tant que et donin cent mil pessetes per a fer una activitat, com que ajudi amb tot allò que fa que realment l'entitat funcioni: els temes de lloguer, infraestructura, calefacció o ajudes mínimes pels monitors. Si això funciona, les energies del propi moviment són per reinventar i discutir pedagogies noves o maneres d'aproximar-s'hi; el funcionament bàsic el cuidarà l'administració i la resta ja ho farà el propi moviment".

Es més interessant el conveni per un o varis exercicis que la subvenció puntual; es tracta que l'administració assumeixi el compromís per a més d'un any.

Quan hi havia un moviment juvenil fort aquest es veia recolzat des de l'administració i ara que hi ha intenció de recolzar els moviments ja han mort. Així ho expressen els mateixos polítics.

"Potser hem arribat una mica tard i de fet ja es diu que l'administració sempre arriba tard. La nostra intenció és reviure, tornar a potenciar aquest moviment; però possiblement hem arribat fora de temps".

Els problemes en què es troben els representants polítics és que, tot i haver après la lliçó de la història, o els moviments infantils i juvenils són inexistents i tenen poca força, o es troben excessivament concentrats en àmbits territorials tradicionalment vius i dinàmics. Afrontar aquestes complexes situacions no és gens fàcil.

"El moviment infantil o juvenil l'ha de fer els propis infants i joves; no és bo queles activitats o les idees surtin únicament de la regidoria: només s'ha de recolzar aquestes entitats. Hem d'intentar la promoció del moviment infantil i juvenil i que tingui força; res de paternalismes ni imposicions. Tenim el problema que hi ha dos pobles diferents i les entitats es mouen allà on estan situades; una entitat de la part nova difícilment té una

influència i una captació a la part vella, la mateixa separació geogràfica ho impedeix".

Alguns ajuntaments per necessitat organitzen casals d'estiu com una mena de suplència del que no fan o allà on no arriben les entitats. A aquestes, per altra banda, s'ajuda amb subvencions puntuals per tot el curs i amb subvencions també puntuals per colònies o per campaments.

Per altra banda es té consciència que aquesta col.laboració és insuficient encara; en part perquè no hi ha consciència social que això és un servei més que es dona a la societat i, també, perquè les referències que es tenen de les entitats són molt diverses. Hom s'adona que no tot ho han de fer les entitats ni tot ha d'ésser fet per l'administració.

"El model ideal és mixte: les actuacions de l'administració han de conviure amb els serveis prestats per ella i els concertats amb la societat civil".

Es un adquiret que la subvenció té un caràcter pejoratiu: és gracioble, es dona a canvi de no res i el que la rep ho fa sense saber massa per què. El conveni, en canvi, és més clar: suposa una contraprestació per ambdues parts i un cert reconeixement social d'una activitat determinada en tant que es troba en consonància amb el caràcter social que creu l'administració que s'ha de mantenir. Els convenis faciliten més la relació i la col.laboració entre l'administració i les entitats ¹⁶.

¹⁶ Des de l'administració municipal ens han il.lustrat i matisat la política de les subvencions i dels convenis.

"Tenim una mena d'àrea no institucionalitzada que es diu de "serveis a la persona" i moltes de les relacions amb els esplais passen per aquesta àrea. El departament de joventut té un conveni que inclou el tema de les colònies amb els dos esplais diaris i només per les colònies amb els esplais que només són de dissabte amb participació d'altres departaments com el d'educació; la política de joventut ha d'ésser integrada en polítiques generals i d'aquí neix la necessitat de relacions amb altres departaments. Per les colònies ens basem en uns barems de nen/dia intentant que cada usuari no pagui ni el 50 % del cost de la seva estada. Els convenis de curs tenen quatre parts: l'econòmica, la infraestructura i els serveis municipals, les beques i els compromisos assumits per

El que cal, segons els responsables polítics, és elaborar una política de joventut que no sigui un anar fent, que suposi reflexió i estudi fixant-se uns objectius a llarg plaç i adequant-se a les transformacions brutals que s'estan donant en el context: les empreses, la pressió social, la demografia... Calen polítiques de joventut integrals i amb una certa direcció.

"Es absurd fer un concurs de guitarra quan el jove té una problemàtica de fracàs escolar; potser si féssim un taller de tècniques d'estudi els hi aniria millor".

Es vol saber des de l'administració exactament cap on es va; hi ha més ambició de futur a llarg plaç. No es pot caure en una oferta insatisfactòria de ciència-ficció i cal establir serveis de comunicació per a viabilitzar una determinada demanda i un recolzament coherent. Aquest és un gran repte.

Són els mateixos polítics que veuen importants implicacions dels moviments del lleure en iniciatives que puguin donar continuïtat a la seva tasca amb els infants; per exemple, podrien ésser un referent associatiu de cara als joves aplicant la seva experiència en aquest sentit.

I, encara, es podria pensar en la dinamització del lleure en la tercera edat.

I, a més, hi ha municipis que han introduït en els convenis clàusules de compromís per a què les entitats inscrivin nois amb problemàtica social difícil: precarietat econòmica, problemes familiars diversos, dificultats de relació amb el món adult, amb la finalitat de dur a terme una tasca no estrictament pedagògica sinó social. Es per això que hi ha esplais que col·laboren i reben

les entitats. De cara al futur, tenim el repte de millorar els equipaments i la infraestructura (la maduresa fa que els locals els hi quedin petits) i potser fer casals de barri creant un sistema beneficiós pels esplais; hi ha sensibilitat política i tècnica per ampliar possibilitats i disposem d'un dinamitzador juvenil que prepara projectes que van més enllà dels esplais: integració lingüística a través de concursos de lletres, dinamització esportiva, tallers diversos, etc."

beques dels serveis socials donant entrada a l'educador de carrer;
el més important és que es fomenta la integració social.

CONCLUSIONS GENERALS

1. Hem dut a terme l'anàlisi de la pedagogia en lleure en una comarca que, pel que es refereix a la seva estructura productiva és més una zona d'obrers i treballadors que d'empleats; la importància del sector d'activitat secundària és extraordinàriament i comparativament evident.

La intervenció pedagògica en el lleure infantil i juvenil es situa en una franja de població caracteritzada bàsicament per ésser els fills d'una generació marcada essencialment pel moviment migratori interior de la península ibèrica amb un assentament a Catalunya de força anys. Això fa que, a mesura que avança el temps, aquelles onades migratòries són proporcionalment cada vegada menys rellevants i el món infantil i juvenil del 1992 ostenta nivells d'integració cultural cada vegada més grans; amb el suport, sobretot, d'un procés paral·lel lligat a la democratització progressiva de l'ensenyament i un formidable progrés vers la normalització lingüística.

Les diferències i matisos que incorpora la compartimentació geogràfica de l'àrea d'estudi, no poden invalidar aquesta panoràmica general.

2. La tradició de la pedagogia en el lleure a Catalunya en general i al Baix Llobregat en concret, prové de l'escoltisme que, ja des dels anys 50, tingué a casa nostra una extraordinària empenta. Eren uns moments en els quals, no solament la manera pedagògica de treballar suposava una innovació, sinó que era anar contra corrent en el context d'una educació monopolitzada i autoritària imposada des d'un model únic i dirigit.

Les circumstàncies dels moments expliquen el gran relleu adquirit per l'Església que, a través d'un fort moviment de vicaris en les seves parròquies, va lograr ésser un refugi (la imatge del paraigua és prou significativa) de la transmissió d'uns valors nous que, molt sovint, entraven en contradicció amb els imposats unilateralment.

Es per això que la prehistòria de la pedagogia en el lleure es circumscriu a una iniciativa de Càritas Diocesana i al que serà posteriorment el Servei de Colònies de Vacances. No serà fins els anys 70 que una part important del moviment de l'esplai esdevindrà autònom amb la coexistència d'una experiència laica amb la confessional d'una mateixa pedagogia en el món de l'esplai.

3. S'ha de posar en relleu el paper històric i actual jugat per l'esplai en la integració cultural i social.

D'una banda, en la normalització lingüística en un context en el qual la parla quotidiana més generalitzada és encara el castellà; i, d'altra banda, en l'esforç d'integració de persones amb conductes socialment problemàtiques o de persones amb disminucions psíquiques que, a part de disposar d'esplais especialitzats expressament dedicats a ells, contempen un esforç d'inserció social d'aquests disminuïts psíquics en esplais "normalitzats", tot fent els esplais especialitzats de pont, de suport i de recolzament als monitors dels diversos esplais per a la plena integració dels mateixos.

En canvi, pel que fa als disminuïts físics, la dificultat de la seva integració és evident; per exemple, a les colònies o als campaments on disminueix notablement la seva participació.

4. El tema dels locals no és, de cap manera, un problema menor i resolt d'una vegada per sempre: hi ha situacions de gran precarietat (ús de soterranis, manca de serveis d'aigua corrent i àdhuc d'electricitat, amuntegament de persones en espais reduïts, etc.). Per altra banda, les mesures de seguretat en massa casos estan per sota d'uns mínims raonables.

5. A més, la inestabilitat econòmica d'algunes entitats és evident. D'una banda, es confirma la despreocupació i la desvalorització de les mateixes per aquest tema quan ni els ingressos per les quotes no està garantit i s'ostenta un baix nivell de professionalització pel que fa a les tasques